

kbnn:

Konjunkturbarometer for Nord-Norge 2021

Hva er Konjunkturbarometer for Nord-Norge?

Konjunkturbarometer for Nord-Norge er en del av Kunnskapsbanken og produseres av SpareBank 1 Nord-Norge en gang i året. Det er KPB som står for kunnskapsproduksjonen.

Vil du lese mer om nordnorsk økonomi og samfunnsutvikling?

Besøk Kunnskapsbankens nettsted www.kbnn.no.

Kildebruk

Konjunkturbarometer for Nord-Norge 2021 bygger på en rekke kilder. De viktigste norske kildene er data og analyser fra SSB, Norges Bank, Folkehelseinstituttet, Helsedirektoratet, Nav, regjeringen, Miljødirektoratet, Gjeldsregisteret, Samordna opptak og Utdanningsdirektoratet. Forskningsbaserte rapporter og analyser er også benyttet.

Dataene er oppdatert per medio oktober 2021.

Oppbygging og struktur

Publikasjonen er bygd opp med en innledende beskrivelse av internasjonale og nasjonale makroforhold og utsikter. I neste kapittel presenteres viktige utviklingstrekk og hovedfunn fra et nordnorsk ståsted.

Resten av rapporten tar for seg tre fokusområder: samfunnsliv, sysselsetting og kompetanse, og næringer og utviklingstrekk.

Analyser, vurderinger og konklusjoner er gjort av forfatterne, og innholdet er derfor ikke nødvendigvis et uttrykk for SpareBank 1 Nord-Norges standpunkter.

UTARBEIDET AV: KPB

FOR: Kunnskapsbanken Nord-Norge, SpareBank 1 Nord-Norge

Forord

2021 var året det snudde. Utrullingen av vaksiner og en gradvis gjenåpning av samfunnet har fått mange av indikatorene til å peke i riktig retning igjen.

Pandemien var en kostbar erfaring – både menneskelig og økonomisk. Men pandemien fikk også frem det beste i oss alle, og kanskje viktigere: Den gjorde Nord-Norge sterkere og bedre rustet til å gå inn i en stadig mer digital fremtid hvor endring og utvikling sitter i førersetet.

Omstillingstempoet i offentlig og privat sektor har det siste året skutt fart. Ny teknologi og arbeidsmetoder er implementert i rekordfart, og befolkningens digitale kompetanse har økt betydelig. Arbeidsplasser som før var helt nødvendig å samle på kontor i storbyene, viste seg å kunne løses digitalt fra hjemmekontor over hele landet. Dette gir muligheter.

Utdanningsinstitusjonene løftet de tradisjonelle forelesningene ut fra campus og inn på digitale flater. Dermed fikk vi et glimt av mulighetene som ligger i økt tilgjengeliggjøring av utdanningssektorens verdifulle kompetanse.

En godt utbygd digital infrastruktur er ryggraden i den digitale omstillingen. Når nå neste

generasjons trådløse infrastruktur bygges ut er det et politisk ansvar å påse at distriktene i nord ikke forbigås.

Konjunkturbarometeret for Nord-Norge har siden 1995 vært en viktig kilde til økonomisk kunnskap om Nord-Norge. Barometeret har vært en statusrapport, samtidig som det har pekt på og synliggjort sammenhenger. Gjennom pandemien ble det synlig for alle hvor tett Nord-Norge er integrert med verden rundt oss. Store eksportrettede næringer preger landsdelen, og er spesielt sårbare ved globale konjunktursvingninger. Samtidig har sjømatsektoren vist en imponerende evne til å snu motgang til medgang. I 2020 var eksportverdien den høyeste noensinne for denne sektoren. Når markedene i Europa nå gradvis åpner dørene igjen kan det være duket for enda et rekordår.

Da grensene stengte så vi alle hvor avgjørende arbeidsinnvandring og turisme er for mange lokalsamfunn. Mangel på arbeidsinnvandring har spesielt rammet fiskeri- og havbruksnæringen i distriktene samt bygg- og anleggsbransjen i mer sentrale områder. Men også industrien, reiselivsnæringen og mange andre bransjer i nord er avhengig av tilgang på arbeidskraft utenfra.

Nedstengning, innreiseforbud og permisjoner har fått mange til å se seg om etter andre arbeidsplasser. De kortsiktige konsekvensene gjør seg utslag i at viktig fagkompetanse er tapt, og at det blir vanskeligere å skaffe kvalifisert arbeidskraft for næringslivet i nord. De langsiktige ringvirkningene er mer uklare.

Årets utgave av konjunkturbarometeret løfter også frem mer tradisjonelle problemstillinger for landsdelen. Vi er gjennom flere år blitt godt kjent med demografiske utfordringer som fødselsunderskudd, fraflytting og en aldrende befolkning. Dette er krevende utfordringer, som også påvirker morgendagens behov for kompetanse.

Viktigheten av en god folkehelse for samfunnet har vært tydelig under pandemien. I konjunkturbarometeret ser vi på hvordan barn og unges fysiske og mentale helse påvirkes av sosial

ulikhet – og hvordan helseutfordringer i ung alder senere påvirker både utdanning og arbeidslivsdeltakelse.

Konjunkturbarometeret viser at samfunnet er på vei tilbake til hverdagen igjen. Samtidig er det bransjer som fortsatt ikke er ute av krisen. Spesielt reiselivsnæringen venter i spenning på pandemiens konsekvenser når det gjelder turistenes preferanser. Det vil trolig ta tid før vinterturismen når samme høyder som før pandemien rammet oss.

Med konjunkturbarometeret ønsker vi å belyse både utfordringer og mulighetsrom i nord. Og på vei ut av pandemien kan vi slå fast: Aldri før har vi vært bedre rustet til å håndtere utfordringene – og aldri før har vi vært bedre rustet til å gripe mulighetene.

God lesning!

A handwritten signature in black ink that reads "Liv B. Ulriksen". The signature is written in a cursive, flowing style.

Konsernsjef, SpareBank 1 Nord-Norge

Liv B. Ulriksen

Innhold

1. Internasjonal makro	6
2. Nasjonal makro	9
3. Tre viktige hovedpoenger med nordnorsk fokus	12
3.1. Arbeidsmarkedet	13
3.2. Sosial og økonomisk ulikhet	13
3.3. Transport og energiomstilling	14
4. Samfunnsliv	15
4.1. Innvandringens store betydning for befolkningsutviklingen	16
4.2. Gjennomstrømming	18
4.3. Boligmarkedet	20
4.4. Menns høye gjeld utjevner formuesforskjeller	21
4.5. Hva skjedde med forbruksgjelden under koronapandemien?	23
4.6. Folkehelsen i Nord-Norge	26
4.7. Hvordan har de unge det?	28
5. Sysselsetting og kompetanse	32
5.1. Befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet	33
5.2. Utvikling i arbeidsledighet	34
5.3. Kompetansebehov og -tilgang	35
5.4. Må utdanne for kjente og ukjente behov	38
5.5. Heltidsstillinger i kommunene	42
5.6. Utvikling i statlige arbeidsplasser	43
6. Næringer og utviklingstrekk	45
6.1. En stor andel privat eierskap	46
6.2. Flere valgte å etablere aksjeselskap i pandemiåret 2020	49
6.3. Lever mange foretak på lånt tid?	49
6.4. Sjømatsektoren setter nye rekorder	50
6.5. Varehandel på høygir	53
6.6. Stabil aktivitet i bygg og anlegg	54
6.7. Energiressurser gir nye industrieventyr i nord	57
6.8. Petroleumsaktivitetens betydning for Nord-Norge	58
6.9. Reiselivsnæringen – Hvor langvarige blir virkningene i reiselivet?	59
6.10. Kultur-næringene ble hardt rammet	61

Internasjonal makro

1

Konjunkturbarometer for
Nord-Norge 2021

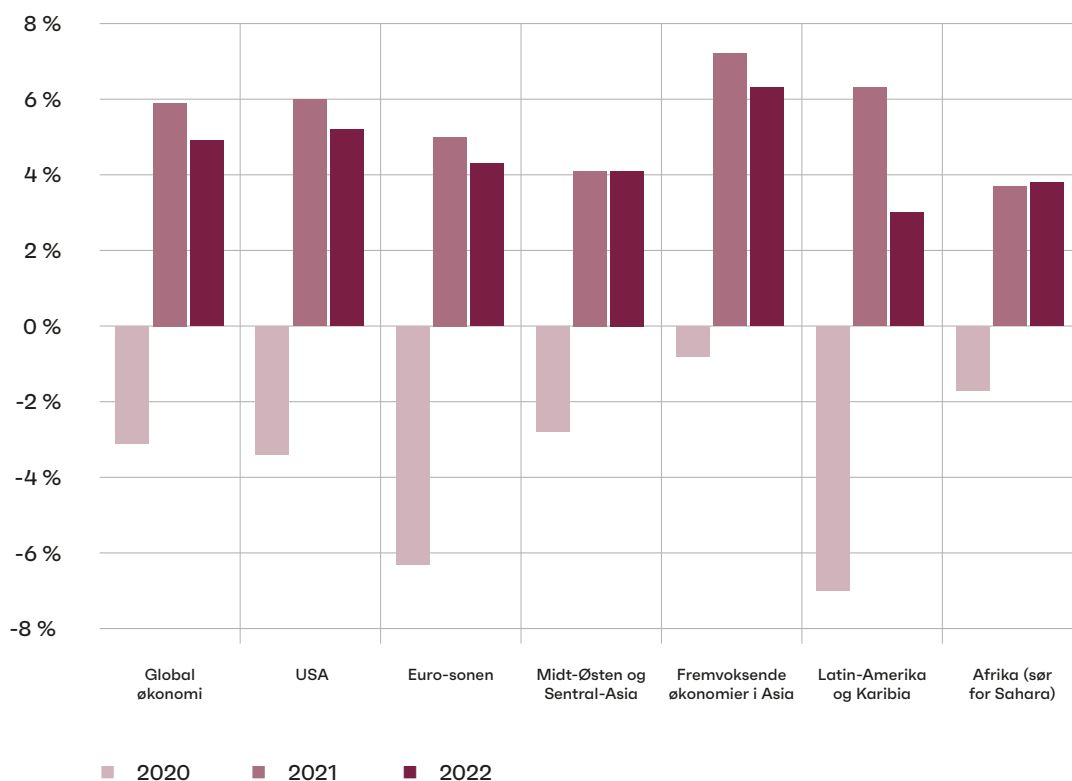
kbnn:

Internasjonal makro

Etter tilbakeslaget i 2020 venter det internasjonale pengefondet (IMF) at verdensøkonomien vil ha en samlet vekst på 5,9 prosent i 2021. Mange økonomier, for eksempel den svenske, danske og amerikanske, har hatt et høyere BNP-nivå i andre kvartal 2021 enn i samme periode før koronapandemien brøt ut. Den globale veksten vil over tid stabiliseres på et lavere nivå, og verdensøkonomien antas å vokse med 4,9 prosent i 2022.

Framvoksende økonomier som Kina og India får stadig nye posisjoner internasjonalt og blir viktigere ettersom det økonomiske tyngdepunktet i verden forskyves og handelsmønstre endres. Utviklingsland og framvoksende økonomier i Asia har hatt det mildeste tilbakeslaget under koronapandemien, og forventes samtidig å ha den sterkeste veksten framover.

IMFs anslag for global vekst (oktober 2021)

Effektiviteten av dagens vaksineprogram og smitteutvikling med nye varianter av Covid-19 blir avgjørende for pandemiens videre innvirkning på verdensøkonomien. Så langt i år har vi sett en gradvis lettelse av restriksjonene, som tidligere bremsset økonomien. Ifølge Statistisk sentralbyrå (SSB) kan nye og mer smittsomme virusmutasjoner bidra til å svekke økonomien til våre handelspartnere i tiden som kommer.

2021 preges av flere enkelthendelser som har hatt store konsekvenser for verdenshandel, produksjon og prisutvikling. Ett eksempel på dette er frakteskipet som grunnstøtte på vei gjennom Suezkanalen i mars. Trafikkorken som oppsto i kjølvanen, skapte forsinkelser i leveranser som fortsatt preger verdenshandelen. Situasjonen ble forverret av et lokalt smitteutbrudd i Kina, noe som førte til at en viktig containerhavn ble stengt ned i en måned. Slike hendelser illustrerer sårbarheten i vår sterkt integrerte verdensøkonomi.

Prisene på mange varer steg under koronapandemien, og utviklingen har fortsatt utover høsten 2021. Dette gjaldt særlig i markeder hvor tilbudssiden ble begrenset av forstyrrelser i produksjons- eller transportprosesser, eller hvor etterspørselen økte mer enn tilbudet som følge av endrede forbruksmønstre. Etter en moderat prisutvikling i 2020 steg en del matpriser globalt gjennom 2021, blant annet som følge av at tørke ga dårlige avlinger, og at mangel på viktige råstoffer presser

opp prisen på kunstgjødsel. Høye drivstoff- og elektrisitetspriser driver også inflasjonsnivået opp, og flere land opplever energimangel. Utviklingen i inflasjon skyldes primært flaskehals og høye råvare- og fraktpriser.

Det er mye som tyder på at den høye inflasjonen er drevet av midlertidige faktorer, og at den derfor vil synke etter hvert som den økonomiske situasjonen normaliseres. Avvikling av de forskjellige finans- og pengepolitiske virkemidlene som ulike land har benyttet, vil også virke stabiliserende. Eksempelvis kan høyere renter virke nøytraliserende på finansielle ubalanser som har bygd seg opp under den ekspansive politikken. Samtidig innebærer økte rentekostnader forbundet med høy gjeldsgrad en risiko.

Første del av FNs klimapanelers sjette hovedrapport dokumenterer alvoret av menneskeskapte klimaendringer. Konsekvensene av global temperaturøkning avhenger av hvor mye dagens utslipp kuttes de neste årene. Med en foreløpig økning på 1,1 grader sørger klimaendringene allerede for mer ekstremvær, som hetebølger og ekstremnedbør. Ifølge Miljødirektoratet vil ekstremvarme gi kritiske utfall for jordbruk og helse verden over. Hensyn til miljø og klima spiller en stadig større rolle i den globale økonomien og vil være en kilde til usikkerhet og politisk splittelse internasjonalt i tiden framover.

Nasjonal makro

2

Konjunkturbarometer for
Nord-Norge 2021

kbnn:

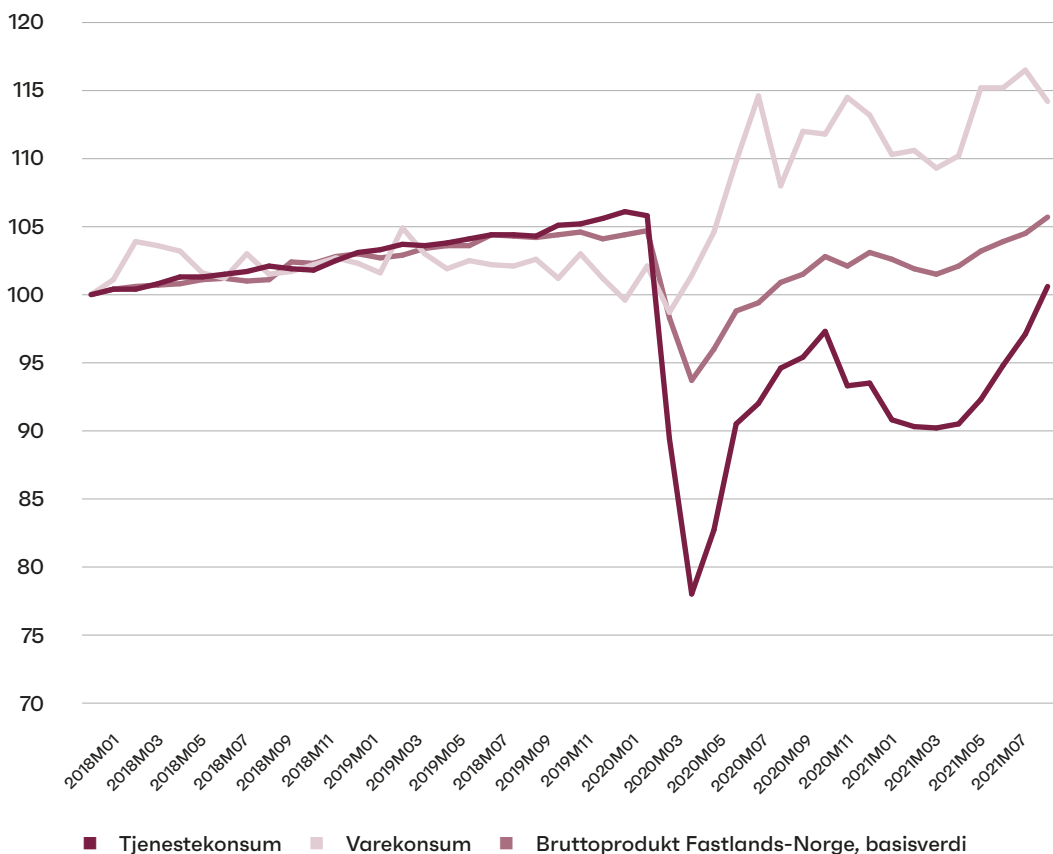

Nasjonal makro

Gjennom sommeren 2021 hentet den økonomiske aktiviteten i Norge seg inn og passerte nivået før koronapandemien. Noen næringer er fortsatt preget, men dette er primært innenfor transport, kultur, overnatting, servering og opplevelser. Etter gjenåpningen av samfunnet i september har aktører innenfor disse næringene bedre forutsetninger. Framover kan industrien dra nytte av at den økonomiske veksten i utlandet fortsetter, samtidig som kronkursen forventes å være svak. Økte råvarepriser gir høyere kostnader på mange viktige varer, noe som kan by på utfordringer både for husholdninger og foretak, samtidig som det øker lønnsomheten på mange av eksportvarene våre.

Siden starten av andre kvartal i år har veksten i den nasjonale økonomien vært positiv. Økte inntekter til offentlig forvaltning og sterkere driftsbalanse overfor utlandet som følge av høyere petroleumspriser har bidratt til denne veksten. Gjennom sommeren 2021 lå oljeprisen på over 60 USD per fat, til forskjell fra i underkant av 40 USD per fat i slutten av 2020. Oljeprisen styrket seg ytterligere utover høsten og nådde i september 80 USD per fat; det høyeste nivået siden 2018. Gassprisene steg til et historisk høyt nivå utover høsten 2021.

Nasjonalregnskap, indekstert utvikling (2018 M01=100)

Som følge av nedstenging og lave renter økte spareraten i norske husholdninger i løpet av koronapandemien. Samtidig har mange husholdninger tatt opp lån og fått større gjeld. Boliglån er en viktig faktor i mange husholdningers økonomi, og boligprisene hadde særlig kraftig vekst under koronapandemien. Norges Bank satte opp styringsrenten til 0,25 prosent i september og vil sannsynligvis heve styringsrenten flere ganger i løpet av de neste årene for å sikre balansert utvikling i økonomien. Over tid vil dermed en større andel av husholdningenes inntekt gå med til å betjene lån.

Gjennom det siste året har lettelsene av myndighetens restriksjoner gitt økt tjenestekonsum. Til tross for en kraftig vekst gjennom 2021 var fortsatt nivået på tjenestekonsumet lavere enn før koronapandemien ved utgangen av august. Varekonsumet var derimot høyt gjennom hele pandemien og økte betydelig fra mars 2020. Samtidig økte prisen på mange varegrupper kraftig som følge av flaskehalser i produksjon og transport internasjonalt. Eksempler på slike varegrupper er trelast og stål. Det som særlig har trukket opp husholdningenes kostnader i år, er høye strømpriser.

Lønnsveksten var relativt høy i 2021, men målt opp mot prisutviklingen på viktige varer var den reelle lønnsutviklingen i Norge svak. SSB anslår en lønnsvekst på 3,1 prosent for hele 2021 sett under ett. Konsumprisindeksen ventes å ha en

relativt sterk vekst på 3,3 prosent gjennom året. Den samlede effekten av dette kan i praksis bli en reallønnsnedgang, med noe redusert kjøpekraft for husholdningene. Siden den høye prisveksten antakelig er midlertidig, vil likevel reallønnsveksten være moderat positiv i et 2–3-årsperspektiv.

Arbeidsledigheten i Norge er fortsatt noe høyere enn den var før mars 2020. Dette gjelder særlig for reiselivet, hvor aktiviteten og behovet for arbeidskraft fortsatt er lavere enn før pandemien. Samtidig er det mange næringer som sliter med å få tak i arbeidskraft, noe som delvis forklares med lavere mobilitet både innad i Norge og over landegrensene. Antall ledige stillinger var i andre kvartal i 2021 på et høyere nivå enn det har vært i løpet av de siste ti årene.

Klima og miljø får stor plass i den nasjonale debatten. Klimaendringer bærer med seg ulike former for risiko. Vi må vente oss et endret fysisk miljø, en strammere klimapolitikk, rask teknologisk utvikling, og skiftende preferanser fra kunder og arbeidstakere. I værutsatte regioner med lange avstander stiller denne utviklingen høye krav til infrastruktur og beredskap. Det norske næringslivet er inne i en omstillingsfase som vil ha betydelig innvirkning på investeringene i årene som kommer. Resultater fra undersøkelser blant norske virksomheter tyder på at denne omstillingen samlet sett vil styrke investeringene i fastlandsvirksomheter.

Tre viktige hovedpoenger med nordnorsk fokus

Tre viktige hovedpoenger med nordnorsk fokus

3.1 Arbeidsmarkedet

Landsdelen har det strammeste arbeidsmarkedet i Norge, med tilnærmet ingen ledighet. Selv om det fortsatt er en god del som står utenfor arbeidsstyrken, er dette ikke ressurser som det er enkelt å sette i arbeid. Det er ofte en god grunn til at de står utenfor.

Deltidsansatte som ønsker å øke avtalt arbeidstid, er en ubenyttet ressurs. Kommunene i landsdelen er i toppen når det gjelder å tilby heltidsstillinger, men kan bli enda bedre. Samtidig er det viktig at både offentlig og privat sektor jobber aktivt for at ikke flere faller utenfor arbeidsstyrken.

I likhet med resten av landet påvirkes vi av den demografiske utviklingen, hvor vi blir færre yrkesaktive for hver eldre i befolkningen. Dette vil blant annet medføre et betydelig arbeidskraftbehov innenfor helse og omsorg i årene som kommer. Samtidig er det et stort vekstpotensial i landsdelens næringsliv dersom man klarer å få tak i den rette arbeidskraften. Det er en rekke store industrietableringer under planlegging, og realisering av disse vil gi behov for svært mange arbeidstakere.

Pandemien viste avhengigheten av utenlandsk arbeidskraft, men også av arbeidskraft som pendler inn fra andre deler av landet. Det må legges bedre til rette for å tiltrekke arbeidskraft fra andre deler av Norge og utlandet. Konkurransen om denne kommer til å bli hardere. Kommuner som kjennetegnes av høy gjennomstrømming, bør se på hvordan de kan legge til rette for mer varig bosetting. Dette handler om type

arbeidsplasser, men også attraktivitet og at boligmarkedet er velfungerende.

3.2 Sosial og økonomisk ulikhet

Det å legge til rette for at alle i befolkningen får de samme mulighetene, og at så få som mulig faller utenfor, blir stadig viktigere. Sosial ulikhet er ikke et særskilt problem for landsdelen, men utfordringen med knapp tilgang på arbeidskraftressurser og en aldrende befolkning aktualiserer behovet for å jobbe forebyggende med helse allerede fra ung alder.

Det er en klar sammenheng mellom inntekts- og utdanningsnivå og forventet levealder. De som har videregående eller høyere utdanning, kan forvente å leve flere år lenger enn de som bare har fullført grunnskole. Dette kan igjen forklares med at høyt utdannede røyker mindre, er mer fysisk aktive, har lavere blodtrykk og har sjeldnere fedme. Det at flere gjennomfører videregående opplæring i landsdelen, er gledelig, og dette vil påvirke folkehelsen positivt i framtiden. Selv om andelen som ikke fullfører, er høyere enn nasjonalt, minker forskjellen.

Det er bekymringsfullt at det fortsatt er en stor andel unge som blir uføre. Det er enda tidlig å si noe om virkningene av pandemien på de unges psykiske helse, men psykiske lidelser er den viktigste årsaken til at unge blir uføre. Kommunenes helsestasjoner og skolehelsetjeneste gjør en viktig jobb for å fremme god fysisk og psykisk helse, og det er identifisert et behov for å styrke dette tilbudet i mange av landsdelens kommuner.

Barns mentale helse påvirkes av å tilhøre en lavinntektsfamilie, og dessverre er det slik at denne gruppen øker. Andelen i landsdelen ligger under landsgjennomsnittet, men det er stor variasjon mellom kommunene. Sosial ekskludering og manglende mulighet til deltakelse er blant de viktigste levekårsulempene som ofte oppstår for barn i familier med vedvarende lavinntekt.

Personer med lite formell utdanning og manglende kvalifikasjoner er også overrepresentert blant dem som er arbeidsledige og uføre. Når antall permitterte og ledige steg under pandemien, var det i stor grad unge og personer med lav utdanning som ble berørt. Det var de som allerede var i en vanskelig situasjon, som fikk det verre.

Det har også blitt et skille mellom de som klarer å komme seg inn i boligmarkedet, og de som blir stående utenfor og må leie bolig. Det er utfordrende å spare nok til å kjøpe seg sin første bolig i et marked med kraftig prisvekst. Ikke bare gir det å eie en bolig mulighet for å øke formuen gjennom boligprisvekst – det gir også betydelige skatteletter. De med lav inntekt og kort utdanning betaler langt oftere rente på usikret gjeld som forbrukslån og rentebærende kredittkortgjeld.

3.3 Transport og energiomstilling

Landsdelen er helt avhengig av gode logistikk-løsninger for å få fraktet varer til markedene og nødvendige varer og innsatsfaktorer inn. Det siste året har man sett hvor sårbar transportsektoren er for globale hendelser.

Ser man bort fra petroleumssektoren, er det prosessindustrien og sjømatsektoren som står for de store transportvolumene i landsdelen. Mens det for førstnevnte er sjøveien som foretrekkes, benytter sjømatsektoren seg av en rekke ulike transportveier, men mye går fortsatt på vei. Det er imidlertid positivt å registrere at stadig større volumer av laks transporteres på jernbane.

Transport står for en betydelig andel av landsdelens klimagassutslipp. Potensialet for reduksjon er betydelig, blant annet gjennom å se på løsninger for samlastning. I tillegg må næringsliv og offentlig sektor investere i nye transportløsninger. Krav om hydrogenferger er ett eksempel på hvordan offentlig sektor kan lede an. Fiskeflåten har også begynt å se på mulighetene som ligger i elektrisk drivlinje. Disse eksemplene gir igjen behov for ny infrastruktur, som gir grunnlag for ny industrietablering, teknologiutvikling og arbeidsplasser i nord.

Det sterke presset i verdens energimarkeder stiller høye krav til framtidsrettet utvikling av både etablerte og nye energikilder. Landsdelens tilgang på fornybar energi, kombinert med god infrastruktur og industrikompetanse gjør at rekordmange industriprosjekter nå planlegges eller er under realisering. Nord-Norge er i ferd med å ta en viktig posisjon i framtidsnæringer som hydrogen og batteri.

Det investeres i nye og oppgraderte veier, flyplasser, jernbane, havner, kraftforsyning og telekommunikasjon. At nivået opprettholdes, er viktig for beboerne i hele landsdelen, men også for de sysselsatte i bygg- og anleggssektoren. Sammen med reiselivet merket bygg- og anleggssektoren særlig konsekvensene av reiserestriksjonene under koronapandemien.

Det er knyttet stor spenning til om antall reisende til og fra landsdelen kommer tilbake til tidligere nivåer, og eventuelt hvor lang tid det vil ta. Et godt kommunikasjonstilbud med resten av landet og utlandet er svært viktig blant annet for næringsliv som er avhengig av å hente inn kapasitet og kompetanse, for reiselivet og for at det skal være attraktivt å bo i landsdelen. Samtidig må man erkjenne at økt bruk av videomøter kommer til å dempe behovet for enkelte reiser noe.

Konjunkturbarometer for
Nord-Norge 2021

kbnn:

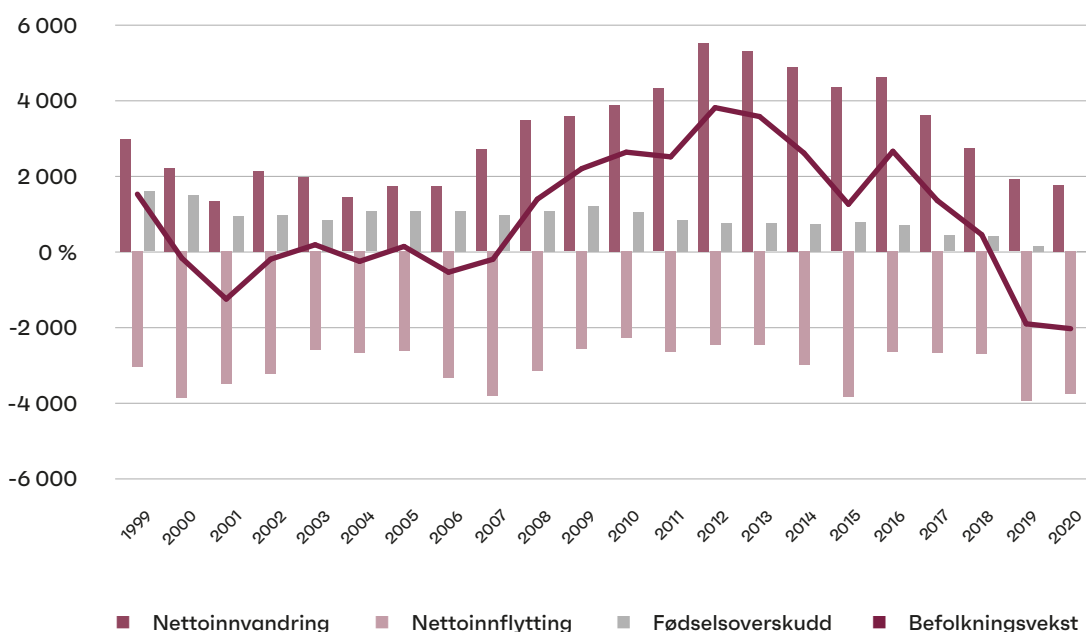
Samfunnet

4.1 Innvandringens store betydning for befolkningsutviklingen

Etter en befolkningsvekst i 2010-årene har inngangen til 2020-årene vært langt svakere for landsdelen. Perioder med negativ befolkningsutvikling har landsdelen hatt flere ganger før, og disse har alltid blitt etterfulgt av gode vekstperioder. Vil nedgangen snu til vekst også denne gangen?

Det har alltid vært betydelig utflytting fra landsdelen, men innvandring fra utlandet har kompensert for mye av denne nedgangen og har i enkelte perioder bidratt til å øke befolkningen. Dette så man særlig når flere sentral- og øst-europeiske land ble medlem av EU i 2004. Arbeidsinnvandringen har historisk sett variert med konjunkturforskjellene mellom Norge og de landene som har avgitt flest arbeidstakere til Norge (for eksempel de nordiske landene, Tyskland, Storbritannia og Pakistan).

Befolkningsvekst

Det som er bekymringsfullt nå, er at fødselsoverskuddet er borte. I etterkrigsårene ble det født nærmere 6.000 flere personer enn det døde, men siden 1970-årene har fødselstallene gått nedover. Fødselstallene i 2020 var de hittil laveste siden 1950-årene, og landsdelen gikk fra å ha fødselsoverskudd til -underskudd. Dette gjør at landsdelen er helt avhengig av å få flere til å flytte hit eller å få færre til å flytte herfra.

Svakere fødselstall

Fruktbarhetstallet er et gjennomsnitt for antall levendefødte barn per kvinne i løpet av livet. I et land må det ligge på cirka 2,1 for at folketallet ikke skal synke på lengre sikt, sett bort fra inn- og utvandring. Fruktbarhetstallet i Norge har vært lavere enn dette nivået siden midten av 1970-årene. I 2020 var dette tallet 1,48, mens nivået i begge de nordnorske fylkene var 1,41. Bare Oslo hadde lavere fruktbarhetstall i fjor.

Trenden med fallende fødselsoverskudd er tydelig, og sannsynligheten for flere fødsler er liten siden fruktbarhetstallet er langt lavere enn det som skal til for å opprettholde folketallet. Selv om det var fødselsoverskudd i de to første kvartalene av 2021, er dette trolig ikke starten på en ny trend. Den historiske utviklingen har vist at landsdelen mister befolkning til andre deler av landet. Det er fortsatt svært viktig å jobbe for å få flere unge til å bli værende, og samtidig få flere til å flytte til landsdelen. Denne trenden er det imidlertid vanskelig å snu.

Av de om lag 482.000 menneskene som bor i landsdelen, er i underkant av 12 prosent innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre. Innvandrere fra Europa utgjør over halvparten, og flest er fra Polen og Litauen. Antall og andel innvandrere har gått svakt ned de siste to årene. Arbeid er fortsatt den viktigste årsaken til innvandring. Bygg og anlegg og industri sysselsatte flest, men dette varierer i tråd med næringsstrukturen i kommunene.

Målt i andel av befolkningen bor et overveiende flertall av innvandrerne i distriktskommuner, hvor næringslivet preges av fiskeri og havbruk. Gamvik har høyest andel, med nærmere 30 prosent innvandrere bosatt i kommunen. Fiskeri og industri var de næringene som sysselsatte flest i kommunen ved årsskiftet. Dyrøy (nå en del av Senja kommune) hadde lavest andel innvandrere og kjennetegnes av mange sysselsatte i offentlig sektor.

Noen utviklingstrekk

Ved utgangen av andre kvartal i 2021 bodde det 482.194 personer i Nord-Norge. I sum falt folketallet med om lag 300 personer i første halvår, i hovedsak drevet av flytting til andre deler av Norge.

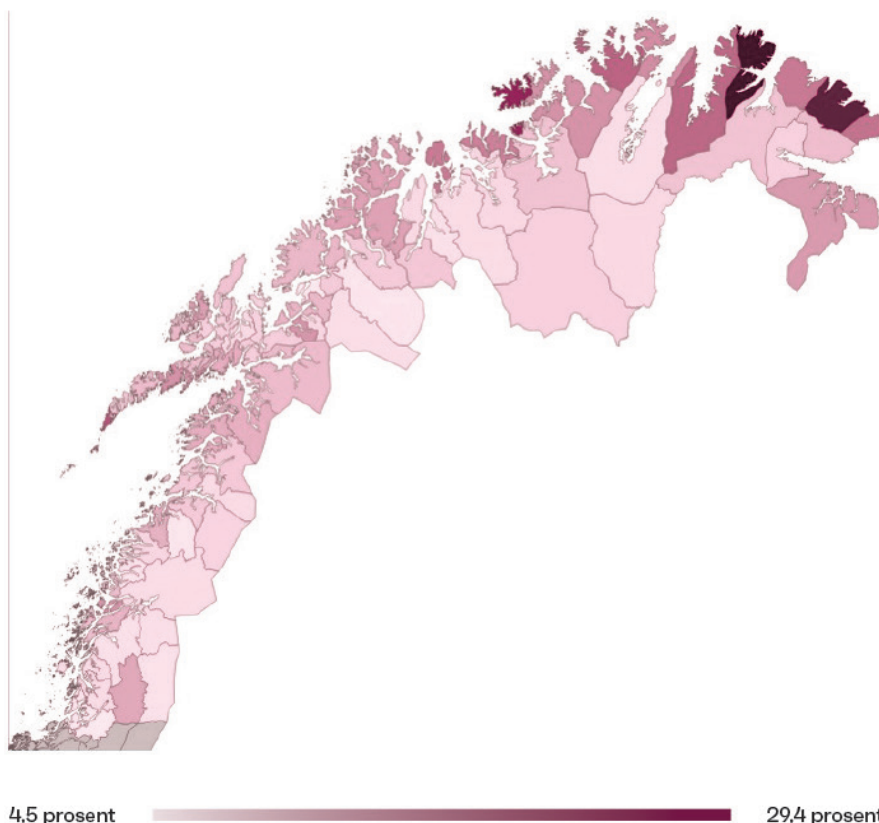
De fem siste årene har det i sum blitt om lag 500 flere bosatte i landsdelen, men siden 2019 har det vært en nedgang. Hovedårsakene til utviklingen de siste to årene er fraflytting og lavt innvandringsoverskudd (færre som innenn utvandret).

Delt inn i tiårige aldersgrupper var nedgangen (målt i antall personer) de siste fem årene størst for de mellom 40 og 49 år, som også tok med seg sine barn (0–9 og 10–19 år). Den sterkeste veksten var for gruppen 70–79 år, fulgt av de mellom 30 og 39 år. Veksten i den siste gruppen kan både skyldes at noen flytter tilbake i forbindelse med etablering, og at det er en vanlig aldersgruppe blant innvandrere.

Det blir stadig færre yrkesaktive per pensjonist, og SSBs prognoser tilsier at forholdstallet endres fra 3,8 i 2019 til 2,2 i 2050. Andelen av befolkningen over 67 år vil øke.

Det bodde 41.000 personer i samiske områder i Norge i 2020, i all hovedsak i Nord-Norge. Det har vært befolkningsnedgang i disse områdene de siste ti årene, og det ventes ytterligere nedgang fram mot 2050.

Andel innvandrere i nordnorske kommuner

Siden midten av 2000-årene har nettoinnvandring vært den viktigste årsaken til befolkningsvekst, både i Norge og landsdelen. I SSBs prognoser for befolkningsutvikling i Nord-Norge fram mot 2050 vises betydningen av innvandring for framtidig folketall. Differansen mellom prognosene med henholdsvis høy og lav nettoinnvandring utgjør nesten 50.000 personer.

Skal befolkningsnedgangen snu til -vekst er landsdelen sannsynligvis helt avhengig av at arbeidsinnvandringen øker igjen. Det er usikkert om nedgangen i arbeidsinnvandringen blir varig, eller om reiserestriksjonene under koronapandemien bare var en midlertidig brems. Den økonomiske situasjonen i en rekke land som arbeidsinnvandrere har kommet fra, er også i bedring, noe som kan begrense tilgangen framover. På samme tid forventes det samme utvikling i Europa som i Norge, altså flere eldre og svakere befolkningsvekst. Dette gjør at konkurransen om arbeidsinnvandrere forventes å øke i årene framover.

For at nordnorske kommuner skal framstå som attraktive, vil det derfor være enda viktigere enn før å ha et godt barnehage- og skoletilbud, tilby gode helsetjenester og drive aktiv stedsutvikling. I tillegg må boligmarkedet fungere (riktig type boliger, pris og tilgjengelighet) og nødvendig infrastruktur være på plass.

4.2 Gjennomstrømming

Dersom du bodde i en nordnorsk kommune i perioden 2015–2019, ville du ha opplevd at mange venner og bekjente flyttet ut. Men i samme periode kom det også mange nye fjes flyttende til kommunen. I snitt ble hver femte innbygger i en nordnorsk kommune byttet ut i perioden, og nivået var det samme som landsgjennomsnittet. Trenden er at gjennomstrømmingen i kommunene tiltar.

Variasjonen mellom kommunene er stor, og en viss gjennomstrømming av folk er normalt. Vi har valgt å legge vekt på kommuner som skiller seg ut, enten med høy (gjennomstrømningskommuner) eller lav utskifting av befolkningen.

Slik er beregningene gjort

KPB har utviklet en enkel modell for å beregne gjennomstrømming, hvor utgangspunktet er summen av innenlandsk inn- og utflytting i en periode.

Beregningsmodellen setter søkelys på kommuner hvor personer som flyttet ut, ble erstattet av noen som flyttet inn.

Den laveste verdien av sum inn- eller utflytting i perioden benyttes for de videre beregningene. Det vil si at dersom det var 200 som flyttet inn i en kommune, og 100 ut, så var det 100 personer som ble byttet ut.

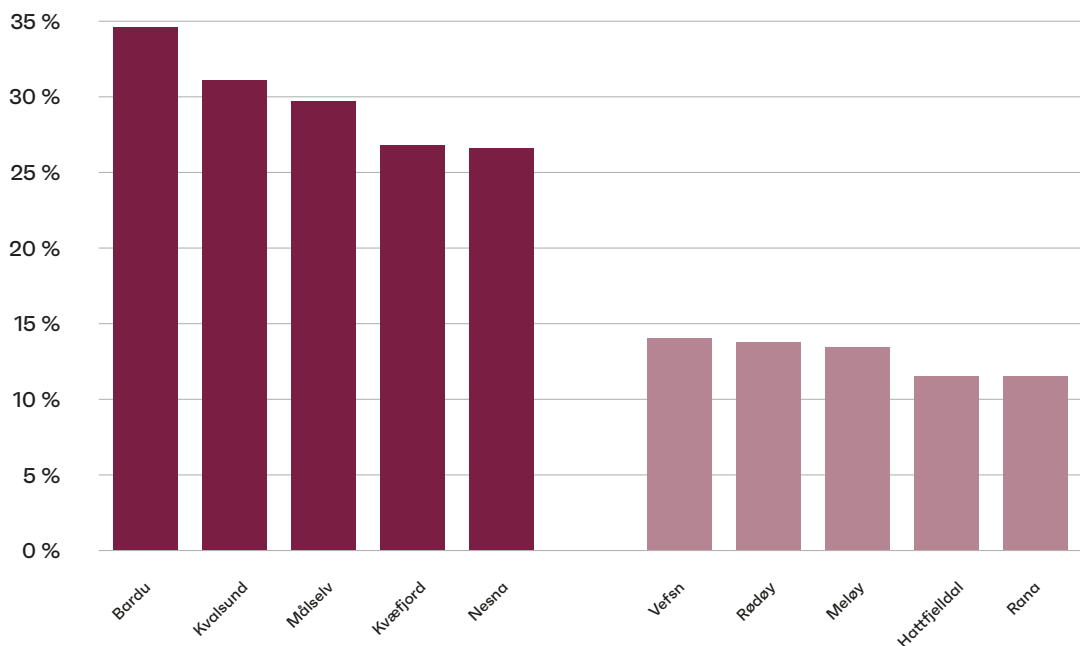
Denne verdien blir så dividert på antall innbyggere i kommunen ved utgangen av perioden. Dette gir et uttrykk for hvor stor andel av befolkningen som ble byttet ut. Analyseperioden (2015–2019) er valgt for å unngå problemstillinger knyttet til kommunesammenslåinger/-oppsplittings.

Gjennomstrømming er et uttrykk for total folkemengde i bevegelse inn og ut av kommunene, ikke for nettoflyttingen eller befolkningsendring. Sistnevnte vil også påvirkes av fødsels- og innvandringsoverskudd.

Bardu var kommunen med størst gjennomstrømming i landsdelen (35 prosent). Det vil si at mer enn hver tredje innbygger ble byttet ut i perioden. Høy sysselsetting i forsvarssektoren (om lag 40 prosent av sysselsettingen i kommunen), hvor endring av tjenestested er vanlig, er nok en viktig forklaring. Målselv og Tjeldsund er også eksempler på forsvarskommuner med høy gjennomstrømming.

Et annet fellestrekk for mange av kommunene med høy gjennomstrømming er at de ofte er mindre sentrale kommuner med få innbyggere og med rimelig nærhet til en større kommune eller by. Kvalsund og Kvæfjord er eksempler på dette.

De 5 kommunene med høyest og lavest gjennomstrømming (2015–2019)

Kommuner med høy gjennomstrømming kjennetegnes også ved at en stor andel av befolkningen leier bolig i stedet for å eie selv. I de ti kommunene med høyest gjennomstrømming leide i snitt hver fjerde husholdning, mot hver femte for kommunene med lav gjennomstrømming. Dette kan handle om at enkelte har kortere jobbengasjement. Som tilflytter til en kommune er det ofte vanlig å leie i den første fasen, mens det etter hvert blir mer aktuelt å eie. I mange kommuner er det en utfordring at det er få boliger til salgs.

NRK har fortalt om at boligmangel i Loppa kommune er til hinder for tilflyttere som ønsker å etablere seg, til tross for at det står mange tomme hus i kommunen. Forklaringen er at svært mange av dem er sekundærboliger, som enten brukes som fritidsbolig eller ikke omsettes på grunn av lave boligpriser. Dette er ikke en uvanlig problemstilling i mange distriktskommuner. Loppa er en av kommunene som har over gjennomsnittlig høy gjennomstrømming.

En rapport fra Samfunnsøkonomisk analyse pekte på at manglende tilgang på egnede boliger hemmet rekrutteringen av arbeidskraft i distriktene. Få boliger for salg er en av årsakene, en annen er at det i mange tilfeller ikke lønner seg å bygge nytt.

Industrikommunen Rana hadde lavest gjennomstrømming i landsdelen, hvor kun 11 prosent av befolkningen ble byttet ut i perioden. Analysen avdekket en sammenheng mellom antall sysselsatte i sekundærnæringer (industri, bygg og anlegg, bergverk m.m.) og lav gjennomstrømming. Kommunene med lavest gjennomstrømming kjennetegnes av en betydelig andel industriarbeidsplasser. At det er mindre vanlig å skifte jobb i industrien enn i andre næringer, bekreftes av SSB.

Analysen har synliggjort en del kjennetegn på kommuner som har henholdsvis høy og lav gjennomstrømming, og sammenhengen mellom næringsliv og demografiske forhold er tydelig. Samtidig er det forhold ved boligmarkedet som kan påvirke flyttestrømmene. Et velfungerende boligmarked vil dermed påvirke den enkelte kommunes attraktivitet.

4.3 Boligmarkedet

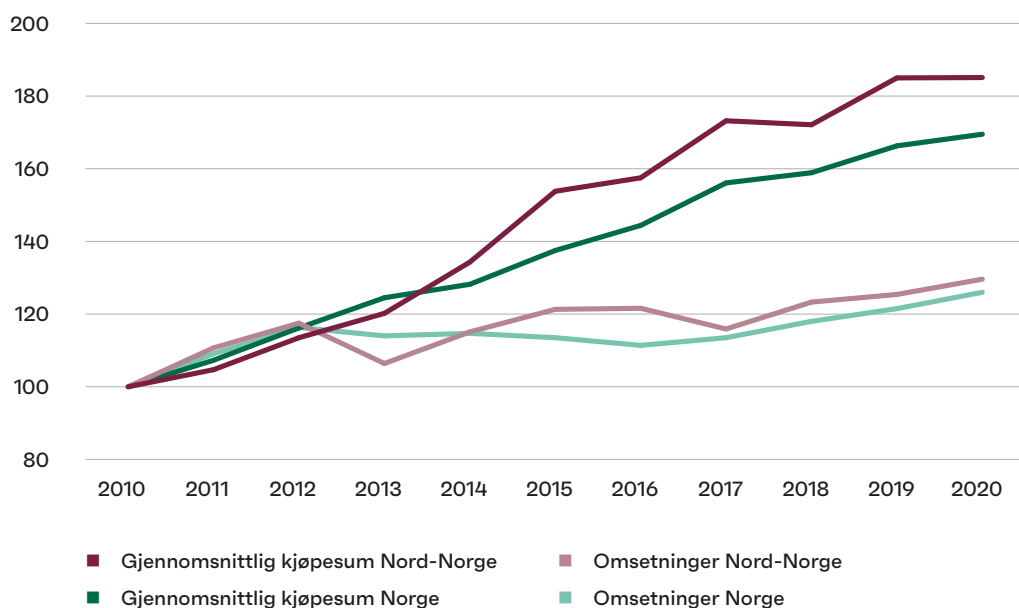
Lav rente og god kjøpekraft har bidratt til å presse opp boligprisene de siste årene. Dette har gjort det vanskeligere å komme seg inn i boligmarkedet. Høy arbeidsledighet og mange permitterte under koronapandemien var ikke nok til å bremse veksten.

Samtidig som boligprisene økte, økte også andelen leietakere, og leieprisene gikk opp. Dette er med på å forsterke gapet mellom de som er innenfor og de som står utenfor boligmarkedet. Bolig er den største formueskomponenten til husholdningene, og den historiske utviklingen i boligformue har vært svært ulik ut fra hvor i landsdelen du har bodd, type bolig, og til og med mellom bydeler. Skattesystemet i Norge har også favorisert de som eier egen bolig.

Boligprisene i Tromsø og Bodø er nå så høye at enslige med normalt inntektsnivå kan ha problemer med å kjøpe sin første bolig. For å bo sentralt i Bodø eller Tromsø er det ikke uvanlig å betale 3 millioner kroner for de minste leilighetene. For å få boliglån må låntakeren stille med 15 prosent egenkapital, som i dette tilfellet vil utgjøre 450.000 kroner. Bankenes utlånsforskrift sier videre at kundene maksimalt kan låne inntil fem ganger inntekten. Forutsatt at man ikke har annen type gjeld (eksempelvis studielån) fra før, må man ha en årslønn på minst 510.000 kroner dersom man er alene om investeringen.

For mange nyutdannede og personer i lavtlønnsyrker blir det dermed vanskelig å komme seg inn i boligmarkedet. Foreldrehjelp i form av gave, arv, lån eller kausjon blir for noen løsningen for å kjøpe sin første bolig. De siste tilgjengelige dataene indikerer at om lag halvparten av kjøperne i aldersgruppen 20–29 år får foreldrehjelp. Antall førstegangskjøpere i Norge økte gjennom 2020 og inn i 2021, og utviklingen var lik i de nordligste fylkene. Å spare nok er likevel utfordrende i et marked med kraftig boligprisvekst, og hvor en stor andel av inntekten går til å dekke leiekostnader. Innvandrere er overrepresentert blant personer med lav inntekt, deltidsarbeidere og arbeidsløse, samt blant leietakere, og andelen som står utenfor boligmarkedet, er dobbelt så høy som i befolkningen for øvrig.

Indeksert omsetnings- og prisutvikling i boligmarkedet (2010=100)

Selv om antall boligomsetninger i landsdelen økte med 30 prosent, var veksten langt svakere enn for gjennomsnittlig kjøpesum, som i samme periode økte med 85 prosent. Utviklingen i antall omsetninger følger i stor grad den nasjonale utviklingen, mens veksten i gjennomsnittlig kjøpesum i Nord-Norge var langt kraftigere enn den nasjonale. 38 prosent av boligomsetningene i landsdelen fant sted i Bodø og Tromsø i 2020, og en betydelig prisvekst i disse byene har nok vært med på å dra opp snittet.

For mange arbeidstakere ble skillet mellom bolig- og arbeidssted visket ut under koronapandemien. Flere av disse vil nok fortsette med hjemmekontor én eller flere dager i uken. Den forrige regjeringen har også ytret at det skal legges til rette for stedsuavhengige arbeidsplasser framover. Fjernarbeid kan dermed ha en positiv effekt på bosettingen i distriktene og gjøre det enklere å rekruttere fra andre steder i Norge og utlandet. Den totale effekten ventes imidlertid å være mer begrenset, da rekrutteringsbehovet målt i antall stillinger er lavere. Næringsstrukturen gjør i tillegg at en rekke av arbeidsplassene i distriktene ikke er egnet for fjernarbeid.

Mange ferske boligeiere har den siste tiden opplevd sin første renteheving. Samtidig vet vi at gjeldsgraden i landsdelen historisk sett har vært lavere enn i andre deler av landet. I hvilken grad kommende rentehevinger vil dempe bolig-

prisveksten, gjenstår å se. Økte renteutgifter vil som regel føre til lavere forbruksvekst, og da særlig for unge husholdninger i sentrale strøk.

4.4 Menns høye gjeld utjevner formuesforskjeller

Menn tjener bedre enn kvinner og har en større formue. Hvor stor er forskjellen mellom kjønnene når man også tar hensyn til gjelden?

Nordnorske kvinner og menn hadde en formue på 757 milliarder kroner i 2019. Realkapital (bolig og annen fast eiendom) utgjorde 70 prosent av formuen, og synliggjør at verdien av bolig er den viktigste formuesposten til befolkningen. Mennene i landsdelen eide nærmere 56 prosent av boligverdiene. Vi ser om lag det samme bildet nasjonalt.

Mens realkapitalen er ganske jevnt fordelt mellom kjønnene, er forskjellen langt større når det gjelder finanskapital. Kvinner hadde bankinnskudd, aksjer og annen finanskapital som beløp seg til 79 milliarder kroner. Menn hadde nærmere det dobbelte, med 147,1 mrd.kr. Det betyr at menn eide to tredjedeler av all finansformue. Ser man derimot på median finanskapital, er det nesten ingenting som skiller mellom kjønnene. Dette viser at det er noen få personer som besitter store finansformuer.

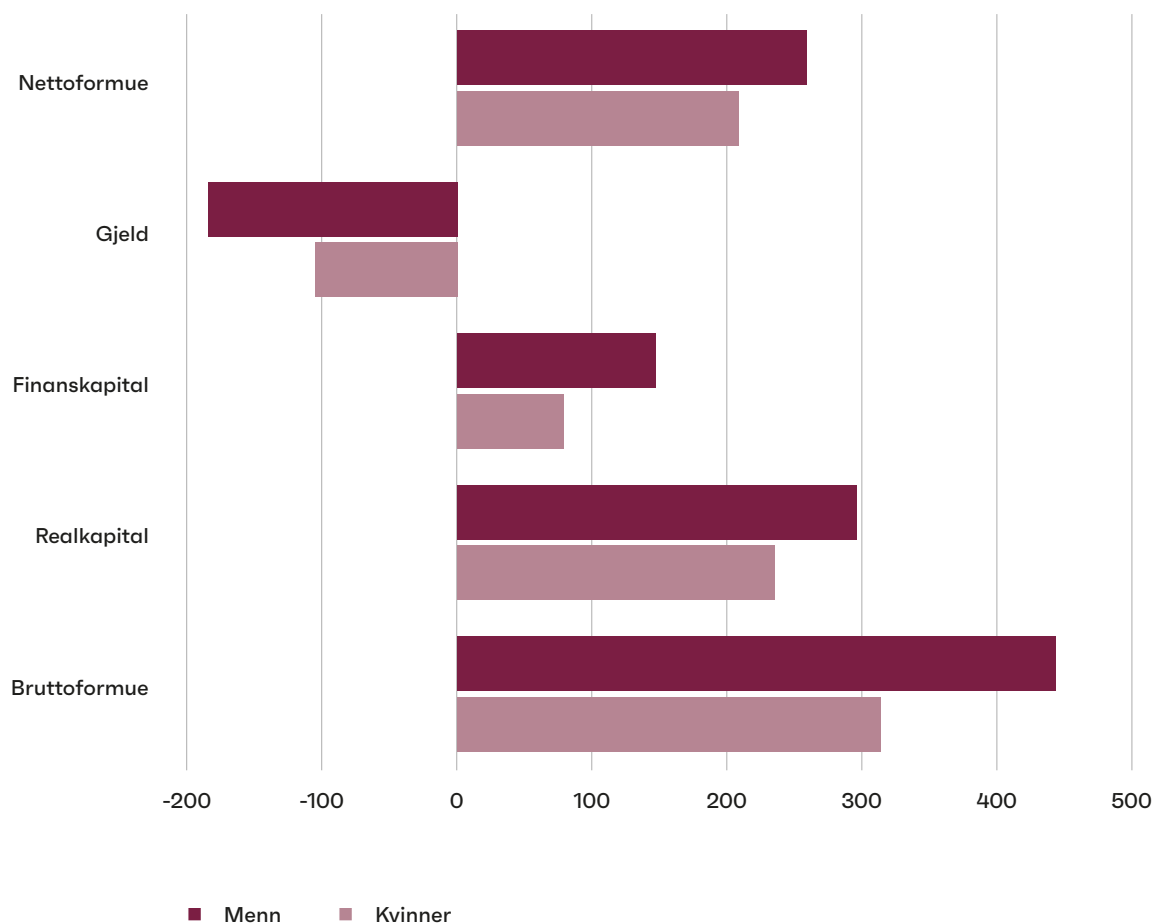
Menn hadde ikke bare størst formue – de hadde også størst gjeld. Av en total gjeld på 290 milliarder kroner, hadde menn 185 mrd.kr av dette. Trekket gjelden fra bruttoformuen, får man nettoformuen. Sistnevnte er langt jevnere fordelt mellom kjønnene. Dersom gjelden hensyntas, hadde menn 55 prosent av nettoformuen i landsdelen (257 milliarder kroner), mens kvinner hadde 45 prosent (209 mrd.kr). Forholdstallene er helt like som de nasjonale. Det er noe flere menn enn kvinner i den voksne befolkningen, som gjør at differansen blir noe lavere dersom man ser på gjennomsnittlig nettoformue per person. For menn var den 1,39 millioner kroner, mens den var 1,16 mill.kr for kvinner.

Formuen er veldig skjevt fordelt i befolkningen, og nasjonale tall viser at den tidelen av husholdningene som har størst formue, har om lag halvparten av all formue.

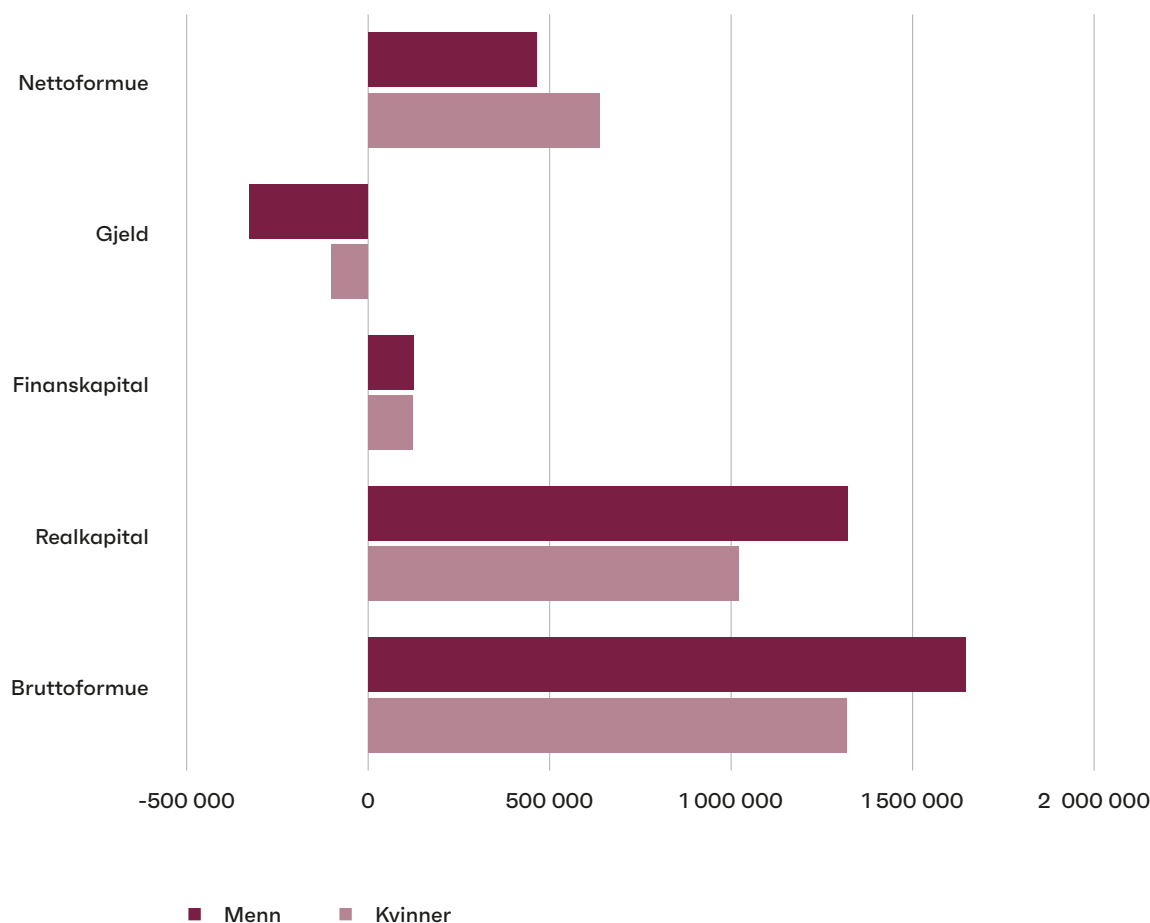
Medianverdiene viser et annet bilde. Det er fortsatt menn som har den største bruttoformuen i landsdelen, med 1,65 millioner kroner, mot kvinners 1,32 mill.kr. Det aller meste av dette kan igjen knyttes til boligverdier.

Den store forskjellen ser man derimot for gjelden. Menn hadde en median gjeld på 327.000 kroner, mot kvinners 101.000 kroner. For både realkapital og gjeld er nok boligeierskap en viktig forklaringsfaktor. For ektepar og samboere eier som regel begge partnerne boligen, men i en del tilfeller er det bare den ene som er registrert som boligeier i skattemeldingen. Oftest er dette mannen. En større andel av boligformuen er plassert på menn enn kvinner, og det samme gjelder bolig gjelden.

Sum formue og gjeld fordelt på kvinner og menn, 20 år og eldre 2019 (milliarder kroner)

Median formue og gjeld for kvinner og menn, 20 år og eldre (2019)

Med en median nettoformue på 640.000 kroner hadde kvinner en vesentlig høyere formue enn mennene, som hadde 465.000. Boliggjeld og forbruksgjeld er viktige forklaringer på forskjellene. SSB har undersøkt hva som skjer dersom man basert på nasjonale tall fordeler all formue mellom samboere og ektepar likt, og selv da kommer kvinner best ut med hensyn til nettoformue. Mennene vil få redusert gjelden, mens kvinner tjener på dette fordi de får mer formue.

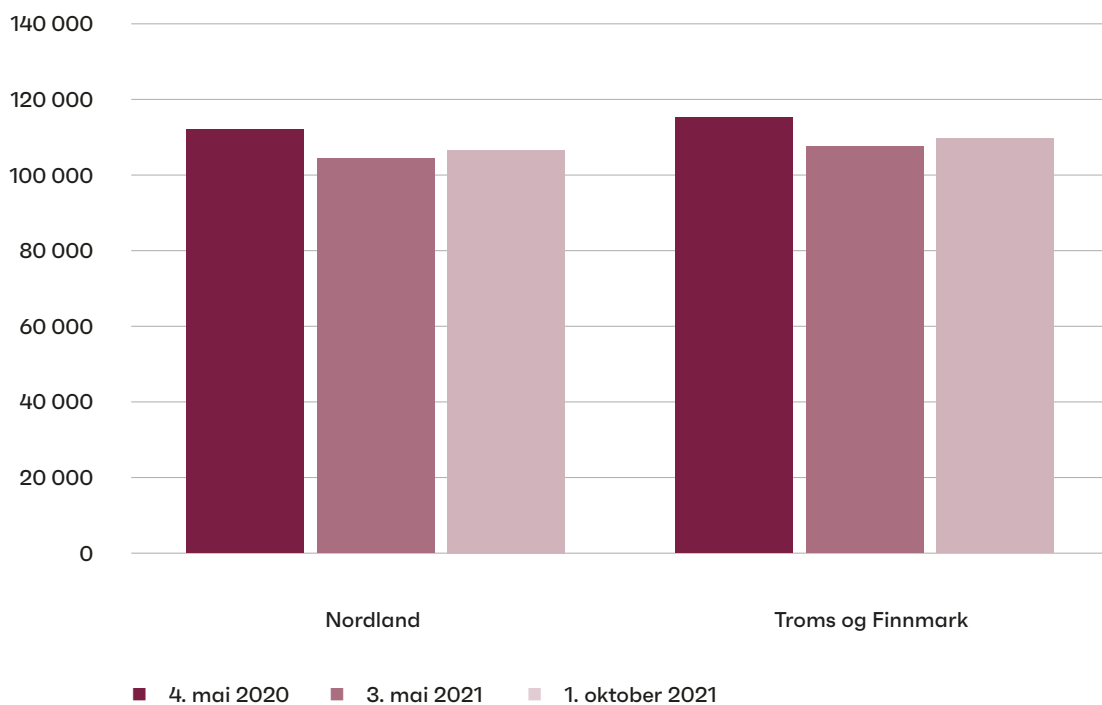
4.5 Hva skjedde med forbruksgjelden under koronapandemien?

Førte koronapandemien til en vekst eller reduksjon i forbruksgjelden? Tall fra Gjeldsregisteret understreker at når usikkerheten økte, betalte flere ned forbruksgjelden. Nasjonale tall fra

Finanstilsynet viser samtidig at selv om det har vært en sterk nedgang i utlånsvolumet i forbrukslånsmarkedet det siste året, har andelen misligholdte lån økt.

Tall fra mai 2020 viser at et gjennomsnittlig forbrukslån var på 112.000 kroner i Nordland, og litt høyere i Troms og Finnmark, med 115.000 kroner. Ett år senere var tilsvarende lån redusert til henholdsvis 104.000 og 108.000 kroner. I oktober 2021 hadde forbrukslånene økt noe igjen, men nivået var fortsatt lavere enn i mai 2020 (107.000 kroner i Nordland og 110.000 kr i Troms og Finnmark). Med forbrukslån menes nedbetalingslån der den nominelle rentesatsen er større eller lik 5 prosentpoeng. Reduksjonen i forbrukslån har vært større i Nord-Norge enn nasjonalt.

Forbrukslån (gjennomsnitt kr)

Ifølge SSB betaler de med lav inntekt og kort utdanning langt oftere rente på den usikrede gjelda. Rentekostnadene er ofte langt høyere enn ved pantsikrede lån. Denne gjelden omfatter blant annet forbrukslån og rentebærende kredittkortgjeld.

I løpet av det siste året har mange økt sparingen, redusert forbruket og prioritert nedbetaling av lån. Det er positivt at den samlede rentebærende gjelden i landsdelen har gått ned siden begynnelsen av 2020. I april 2020 var denne på 14,2 milliarder kroner, og ett år senere hadde den falt til 12,9 mrd.kr. I oktober var nivået ytterligere redusert til 12 mrd.kr. En medvirkende årsak til reduksjonen kan være at forbruksgjeld har vært refinansiert som en del av sikrede boliglån, eventuelt som annenprioritets lån.

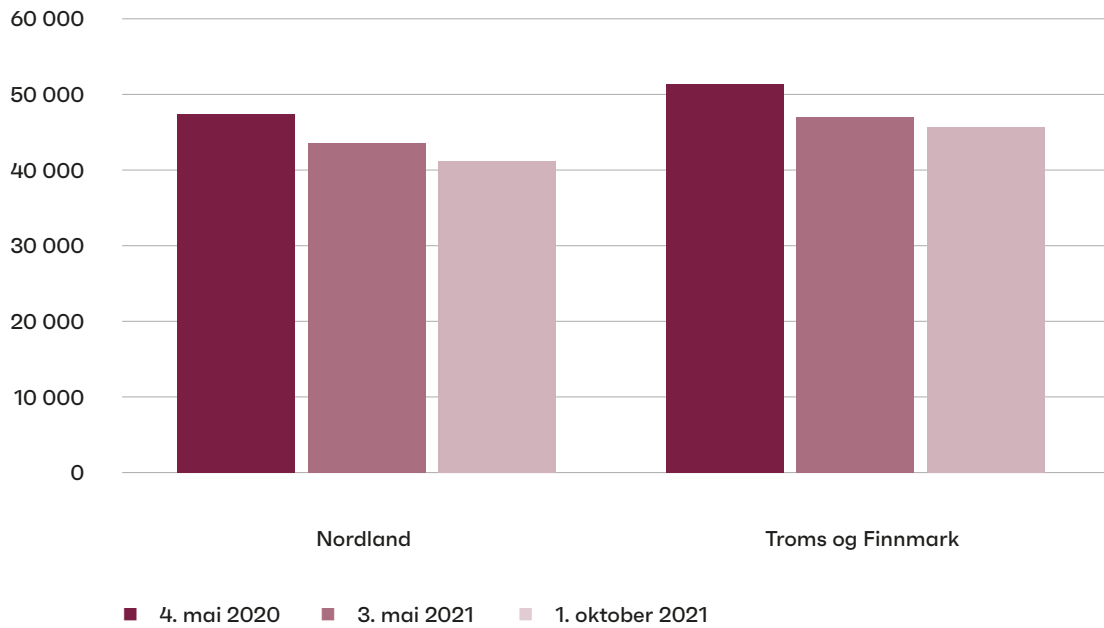
Utviklingen kan forklares med myndighetenes innstramminger av bankenes utlånspraksis og innføring av gjeldsregisteret. Dette begrenset mulighetene til refinansiering for gjeldsbelastede grupper, noe som har ført til at andelen misligholdte lån blant disse har økt.

Forskjell på rentebærende og ikke-rentebærende gjeld

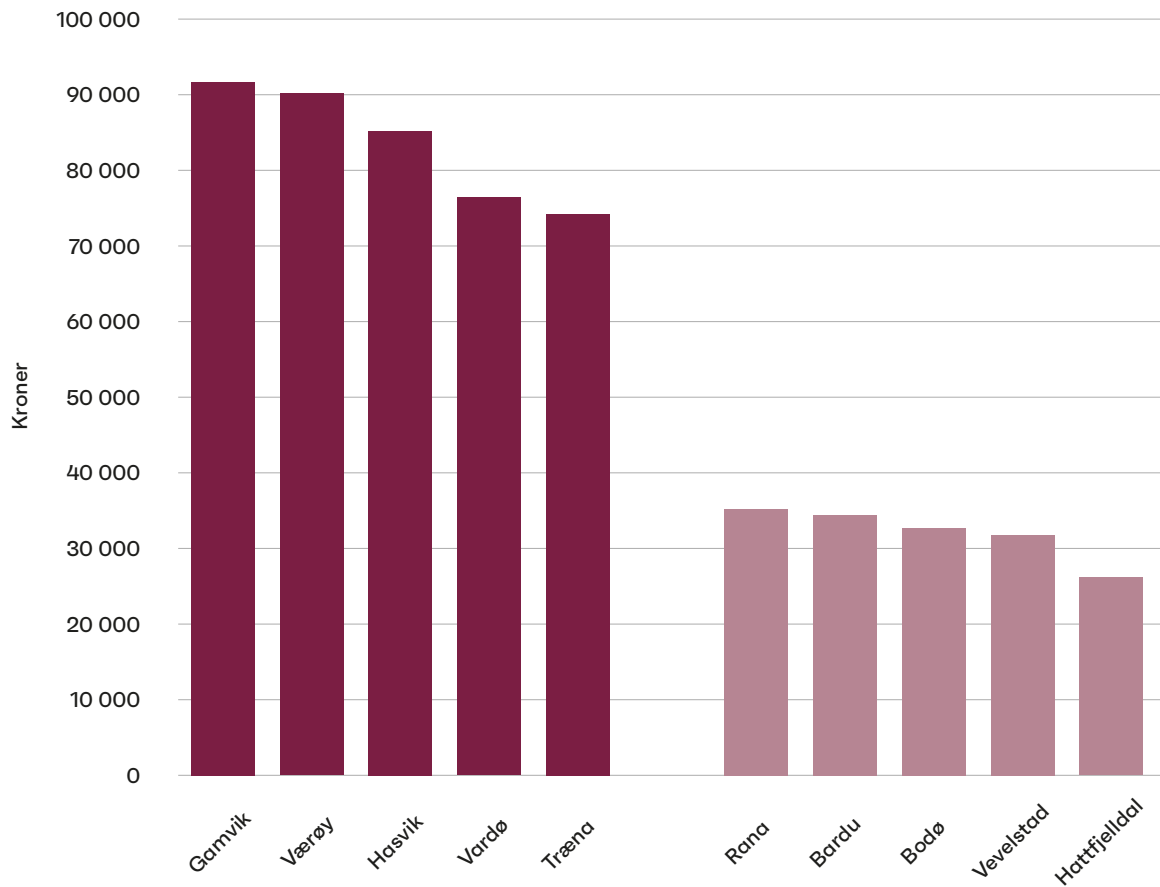
Gjeldsregisteret omfatter usikret gjeld som kredittkort og forbrukslån. Dette er gjeld som kan ha negativ påvirkning på privatøkonomien. Det er viktig å skille mellom rentebærende gjeld og ikke-rentebærende gjeld. Rentebærende gjeld omfatter i hovedsak forbrukslån og rentebærende kredittkortgjeld (benyttet kreditt som er forfalt til betaling og som belastes med renter), mens ikke-rentebærende gjeld i hovedsak er ikke forfalte kredittkortfakturaer.

Rentebærende gjeld (gjennomsnitt kr)

Kommunene med høyest og lavest gjennomsnittlig rentebærende gjeld (oktober 2021)

Fra mai 2020 til mai 2021 ble den gjennomsnittlige rentebærende gjelden redusert i 68 av 80 nordnorske kommuner. Utviklingen fortsatte fra mai til oktober, hvor den rentebærende gjelden ble redusert i 67 kommuner.

4.6 Folkehelsen i Nord-Norge

Helsetilstanden til befolkningen i landsdelen skiller seg i liten grad fra resten av Norge, hvor flertallet uavhengig av kjønn vurderer egen helse som god. Et stort antall og andel eldre i befolkningen påvirker likevel tjenestebehovet. Med utsikter til en sterkt aldrende befolkning vil behovet øke kraftig i årene som kommer. Antall unge uføre har også økt jevnt de siste fem årene, der psykiske lidelser er den viktigste årsaken. Det er viktig å sette i verk tiltak for å redusere både risikofaktorer og de mer komplekse sammenhengene som påvirker folkehelsen i alle aldersgrupper.

Folkehelseinstituttet (FHI) har gjort en vurdering av hva som er de viktigste folkehelseutfordringene i Norge i dag og framover. Vurderingen er basert på analyser av sykdomsbyrde, kunnskap om utviklingstrekk i sykdomsbildet, sosial ulikhet i helse og hvilke risikofaktorer som er påvirkbare.

Risikofaktorer knyttet til store sykdoms-grupper med høy dødelighet og tap av friske leveår:

- Tobakk
- Alkohol
- Kosthold
- Fysisk inaktivitet

Tilstander og forhold med komplekse risikobilder og som også gir vesentlig sykdomsbyrde i yngre aldersgrupper:

- Muskel- og skjelettlidelser
- Psykiske lidelser
- Egenskade og selvmord
- Narkotika
- Utilsiktete skader

I folkehelsearbeidet bør risikofaktorene sees i sammenheng. Bruk av tobakk og alkohol, dårlig kosthold og fysisk inaktivitet kan ha en negativ påvirkning på blodtrykk, kroppsmasseindeks, blodsukker og kolesterol. Dette kan forårsake kreft, hjerte- og karsykdom, kols og diabetes, men også flere andre sykdomstilstander. Det settes inn konkrete tiltak for å påvirke de fire risikofaktorene. Et eksempel er opplysningsarbeid, lover, reguleringer og avgifter knyttet til tobakk, som har ført til at færre røyker i dag enn før. Samtidig har snusbruken særlig hos unge økt i landet. Andelen som snuser daglig, er høyest i Nord-Norge og Trøndelag.

Kreft og hjerte-/karsykdommer er hovedårsakene til både dødsfall og tapte leveår, og rammer først og fremst befolkningen over 50 år. Muskel- og skjelettlidelser er relativt jevnt fordelt mellom alle aldersgruppene blant voksne, mens psykiske lidelser er mest utbredt hos ungdom og yngre voksne. Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser er de viktigste årsakene til ikke-dødelig helsetap.

Hos barn og unge kan psykiske lidelser bidra til økt sykdomsbyrde og få betydning gjennom hele livet, blant annet for arbeidslivsdeltakelse og rusbruk. Søvnvansker, mobbing og ensomhet blant unge er viktige risikofaktorer som kan gi svekket psykisk helse og redusert livskvalitet. Helsefremmende og forebyggende arbeid må skje der barn og unge befinner seg: i lokalsamfunnet, familien, fritidsarenaer, skole og barnehage. Helsetjenestene spiller også en viktig rolle i dette arbeidet.

Sosial ulikhet målt ved forskjell i utdannings- og inntektsnivå er viktige forklaringsfaktorer bak risikofaktorene og tilstandene. En rekke studier har påvist at det er flere med lav utdanning som dør for tidlig, som følge av høyere andel med hjerte- og karsykdommer, kroniske lungesykdommer og kreft. Årsaken er at høyt utdannede røyker mindre, er mer fysisk aktive, har lavere blodtrykk og har sjeldnere fedme sammenlignet med lavt utdannede. Det er også en sammenheng mellom sosial ulikhet og psykisk helse hos barn.

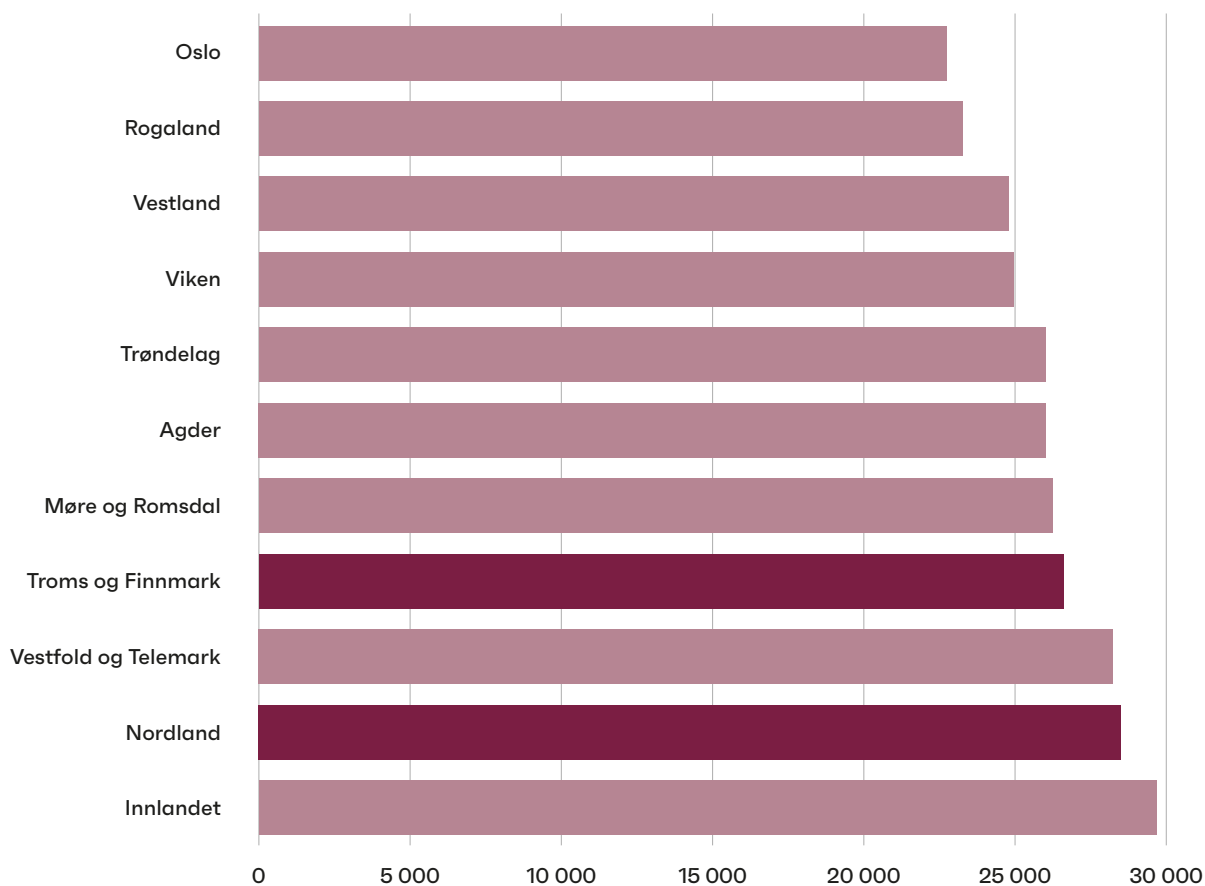
Sykdomsbyrde (DALY)

For å gi et bilde av helsetilstanden tas det ofte utgangspunkt i informasjon om død og helsetap. Denne internasjonale standarden kalles helsetapsjusterte leveår (DALY) og synliggjør den totale sykdomsbyrden.

Kort fortalt beregnes DALY ved at man teller opp antall dødsfall i det aktuelle året og anslår hvor mange leveår som

gikk tapt i forbindelse med disse dødsfallene, basert på alder ved dødsfall. For å beregne helsetap som følge av sykdommer av ulike slag, multipliserer man antall personer som levde med denne sykdommen, med en alvorlighetsvekt. I analysene er de ikke-aldersjusterte resultatene benyttet, og dette reflekterer de faktiske helseforholdene i fylkene. Data om helsetapsjusterte leveår er hentet fra FHI.

Antall helsetapsjusterte leveår (DALY)

I Nordland var det 28,500 helsetapsjusterte leveår per 100.000 innbyggere i 2019. Tilsvarende verdi for Troms og Finnmark var noe lavere, med 26.600. Det nasjonale nivået var på 25.000. Raten av helsetapsjusterte leveår i Nordland var den nest høyeste blant de 11 norske fylkene, mens Troms og Finnmark hadde den fjerde høyeste raten.

På tvers av kjønnene forklarte røyking, høyt blodsukker og høyt blodtrykk over en fjerdedel av det totale antallet helsetapsjusterte leveår i Nord-Norge. Disse tre var blant de største risikofaktorene for både tapte leveår og ikke-dødelig helsetap for begge kjønn, med størst effekt på tapte leveår.

Det er sosial ulikhet i befolkningshelsen i Norge, noe som også gjelder i landsdelen. Behovet for helsehjelp blant unge er for eksempel størst blant personer med lav inntekt, svekket helse, psykiske plager, uføre og arbeidsledige. Også for de eldre er bruken av helsetjenester størst for de med lav utdanning. Sosial ulikhet kan måles ved forskjellen i ventet levealder mellom to utdanningsgrupper. Selv om forskjellene er mindre i Nord-Norge enn for landet samlet, lever de som har videregående eller høyere utdanning, over 4 år lenger enn de som bare har fullført grunnskole.

Den fylkesvise oversikten viser at landsdelen har noen helseutfordringer, og at også påvirker helsetjenestene. Hovedforklaringen er at litt over 14,3 prosent av befolkningen er eldre enn 70 år, og denne gruppen er mer utsatt for sykdom og helseplager enn gjennomsnittet. Andelen eldre i Nord-Norge er litt høyere enn for landet (12,7 prosent). Helsetjenesten bruker mye ressurser på diagnostisering, behandling og kontroll.

Utvikling og bruk av ny teknologi og tjenester vil være viktig i helsesektoren i tiden framover. Samhandlingsreformen har økt presset på kommunale helse- og omsorgstjenester, gjennom overføring av oppgaver fra sykehus til kommuner. På samme tid har man lagt større vekt på å øke andelen hjemmebaserte tjenester og behandling av pasienter i hjemmet, og da må kommunene i større grad ta i bruk velferdsteknologi. Dette er teknologi som skal gi personer med hjelpebehov bedre livskvalitet, økt trygghet og større mulighet til å klare seg på egen hånd. Koronapandemien

har bidratt til et taktskifte i digitaliseringen av helsesektoren. Noen eksempler på dette er utvikling av digitale verktøy for smittesporing, bruk av videokonsultasjoner (e-konsultasjoner), bruk av selvhjelpsløsninger (chatbot) for å avlaste helsepersonell og selvrapporing av symptomer og digital hjemmeoppfølging.

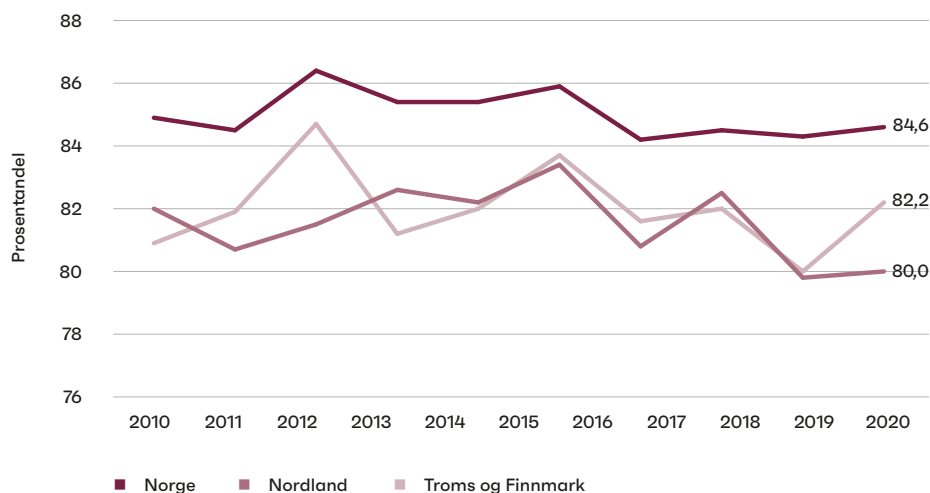
4.7 Hvordan har de unge det?

Landsdelens utfordringer med arbeidskraftressurser og en aldrende befolkning vil forsterkes. Derfor er det viktig at det jobbes forebyggende med helse fra ung alder. Nordnorsk ungdom har det stort sett bra, men på enkelte indikatorer er nivået noe svakere enn det nasjonale. Utviklingen går heldigvis i rett retning for mange av dem, noe som også gjenspeiles i at flere gjennomfører videregående opplæring.

Det er en rekke indikatorer som kan benyttes for å beskrive hvordan unge har det, blant annet livskvalitet, venner, framtidsutsikter og helse. Nasjonale studier tyder på at livskvaliteten har vært forholdsvis god for de fleste, også gjennom koronapandemien. Dette inkluderer følelse av mestring og framtidsoptimisme. Likevel er det fortsatt en liten andel som svarer at de ikke har det så greit, og som har fått det verre.

De aller fleste ungdommer i Nord-Norge har en fortrolig venn. Andelen som svarer at de trives godt eller svært godt på skolen, er litt lavere enn for Norge, men fortsatt svarer mer enn 4 av 5 elever at de trives på skolen.

Trivsel på skolen, 10. trinn

Når det gjelder framtidssikter, svarer et stort flertall at de tror de vil fullføre videregående skole, men nivået er litt lavere enn for Norge. Det er samme bilde når vi ser på om elevene tror de kommer til å ta høyere utdanning, selv om usikkerheten er noe større.

Helsemyndighetene har uttalt at alle ungdommer bør ha et kommunalt helsestasjonstilbud. I 2020 hadde 84 prosent av kommunene i Norge et slikt tilbud, eller så samarbeidet de med andre kommuner om dette. Nord-Norge hadde dårligst tilbud i landet. Det er flest små kommuner i mindre sentrale strøk som mangler tilbud til ungdommen. Ifølge SSB kan mulige forklaringer være dårlig kommuneøkonomi, utfordringer med å rekruttere kompetent arbeidskraft og store reiseavstander i kommuner med spredt bosetting.

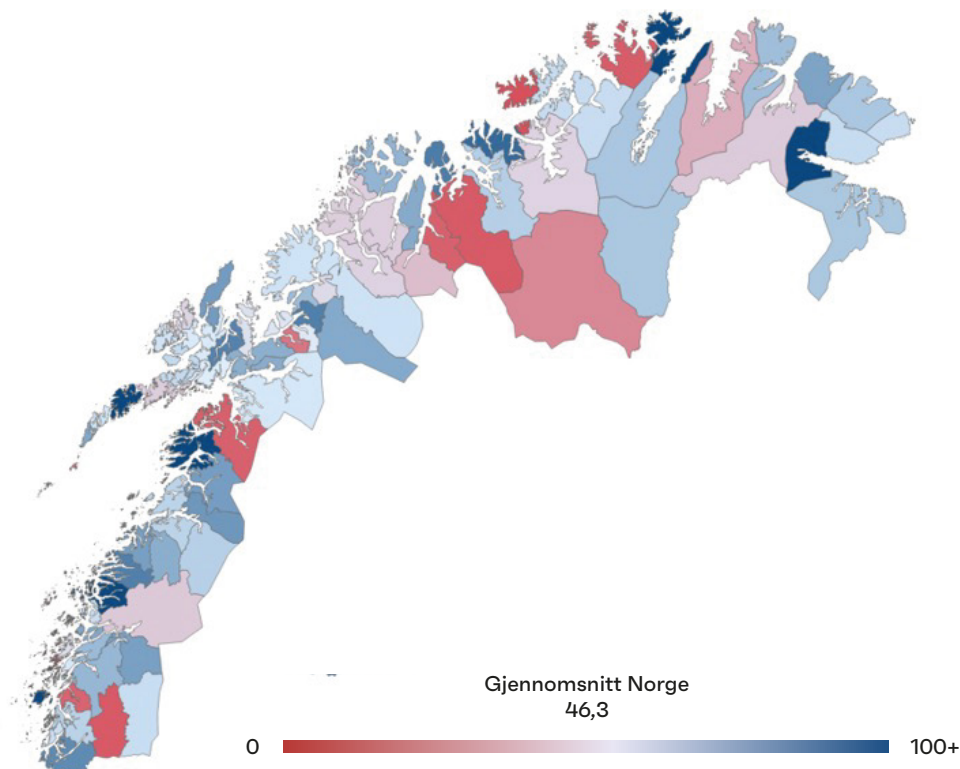
Kommunenes helsestasjoner og skolehelsetjeneste gjør en viktig jobb for å forebygge sykdom og skader, og fremme god fysisk og psykisk helse. Tjenesten skal også bidra til å fremme gode sosiale og miljømessige forhold. Utdanning henger sammen med tilknytning til arbeidslivet og har stor betydning for utvikling av både

fysisk og psykisk helse. Å redusere antall frafallselever er et viktig tiltak for å redusere de sosiale ulikhetene, som igjen bidrar til bedre helse. En tverrfaglig skolehelsetjeneste er viktig for å fange opp de som risikerer å falle utenfor skolen.

Det er avgjørende at tilbudet som gis, er godt, slik at de unge får en best mulig oppvekst og utvikling. Et dårlig tilbud kan øke faren for at unge faller utenfor samfunns- og arbeidsliv, med de negative konsekvensene det medfører.

Det er stor variasjon mellom kommunene, og en rekke kommuner i Nord-Norge ligger langt under landssnittet med hensyn til avtalte årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten (46,3 per 10.000 innbyggere i alderen 0–20 år). En nylig studie viser at det er mangel på helse-sykepleiere i hele landet, og denne yrkesgruppen utgjør om lag halvparten av de ansatte i tjenesten. Rapporten synliggjør også et stort behov for flere helsesykepleiere i landsdelen. Forklaringen på underdekningen er sammensatt, men manglende prioritering som følge av presset kommuneøkonomi og for få utdannede er sannsynlige årsaker.

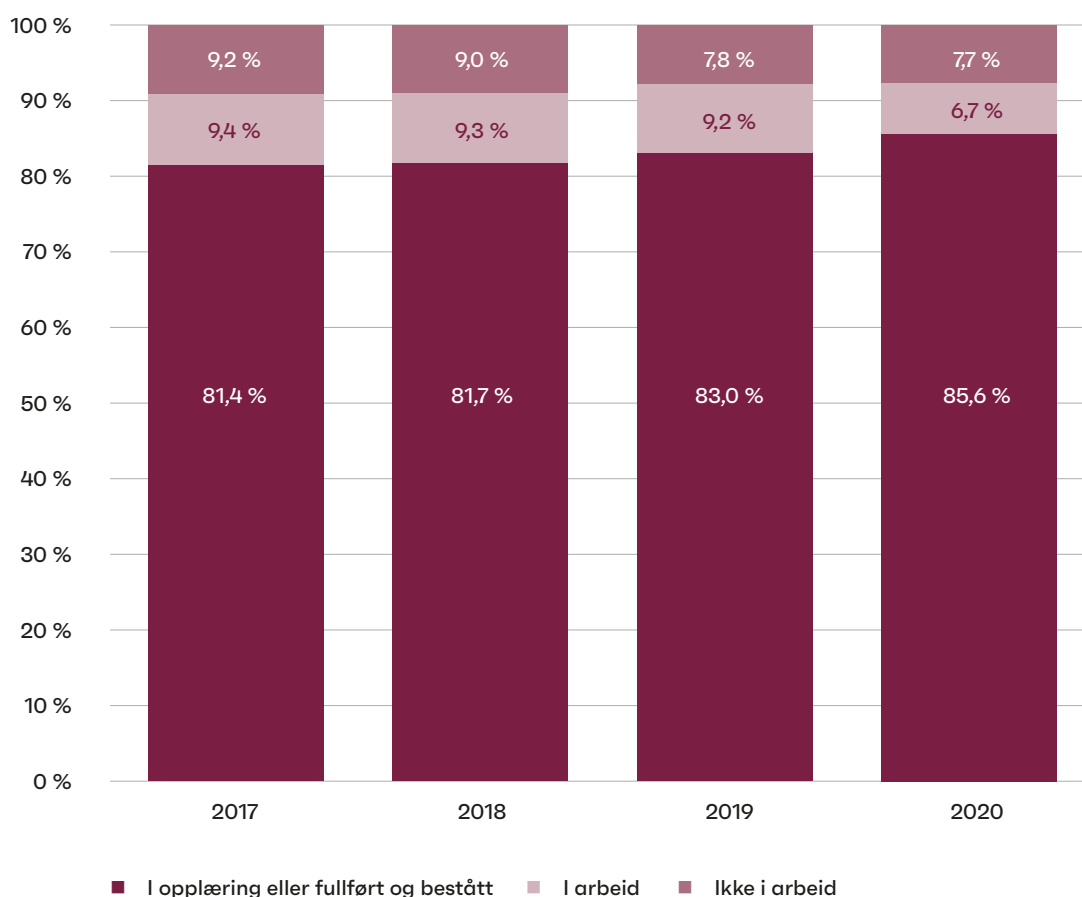
Avtalte årsverk i helsestasjons- og skolehelsetjenesten per 10 000 innbyggere, 0–20 år

Manglende gjennomføring i videregående utdanning er en betydelig risikofaktor for ekskludering, psykiske og fysiske lidelser, utenforskap og behov for å motta økonomiske trygdeytelser. Personer som ikke har fullført videregående, har gjennomsnittlig lavere inntekt, høyere arbeidsledighet og benytter seg oftere av offentlige stønader og trygd enn de som har fullført.

Siden 2011 har andelen som er i opplæring eller har fullført og bestått videregående opplæring, økt med over 10 prosent. Fortsatt er andelen som ikke fullfører videregående opplæring i landsdelen, høyere (14,4 prosent) enn snittet for landet (11,5 prosent), men trenden viser tydelig at forskjellen minker.

Status for 19-åringer i Nord-Norge

At flere fullfører utdanning, er viktig for å øke livskvalitet og bidrar til å forebygge psykiske problemer. I 2020 økte andelen unge under 30 år som var utenfor arbeid, utdanning og arbeidsrettede tiltak. Veksten var på 0,7 prosent, etter flere år med nedgang. SSB mener at utviklingen kan sees i sammenheng med koronapandemien, hvor det har blitt vanskeligere for særlig de unge å komme inn i arbeidsmarkedet. Utfordringene var tydeligst for nyutdannede innenfor hotell- og restaurantfag, samt unge med grunnskole som høyeste utdanningsnivå.

Samtidig har antall unge uføre (18–29 år) økt siden 2015, og i 2020 var det nærmere 21.000 personer i denne aldersgruppen i Norge som mottok uføretrygd. Andelen i Nord-Norge er litt høyere enn for Norge, og om lag 2.000 unge personer i landsdelen mottok uføretrygd i 2020. Psykiske lidelser er den viktigste grunnen til uføretrygd for unge uføre, og sammen med lav utdanning er det hovedårsaken til at unge står utenfor arbeidslivet.

Opplevelsen av livskvalitet henger tett sammen med personlig økonomi, og den siste fylkes-helseundersøkelsen for Nordland viser at

det særlig er unge menn mellom 18 og 29 år som sliter med å få pengene til å strekke til. Undersøkelsen viser også at det er vanskeligst for gruppen med bare grunnskoleutdanning å få husholdningens penger til å strekke til, sammenlignet med de med utdanning på minst fire år fra høyskole eller universitet.

Stortinget godkjente i mars den nye fullføringsreformen, som legger vekt på at flere skal fullføre videregående opplæring for å øke livskvaliteten. Målet er at flere av dagens unge skal tilegne seg relevant kompetanse og øke deltakelsen i arbeidslivet.

Det må også jobbes med å redusere psykiske helseutfordringer, livsstilssykdommer og sosial ulikhet. Dette gjelder i alle aldersgrupper, men de voksende samfunnsutfordringene som en negativ utvikling fører til, gjør det ekstra viktig å legge vekt på barn og unge. Én gruppe som må vies særlig oppmerksomhet, er barn i husholdninger med vedvarende lavinntekt.

Lavinntekt

I norsk offentlig statistikk settes grensen for lavinntekt til 60 prosent av medianinntekten i samfunnet. Dette er den samme definisjonen som EU benytter. Vedvarende lavinntekt betyr at en husholdning i snitt har tjent under 60 prosent av medianinntekten i Norge i løpet av de siste tre årene.

Det er ulike sider av fattigdom som ikke fanges opp av lavinntektsmålet alene. Det sier for eksempel ikke noe om husholdningenes forbruksbehov eller gjeld, eller verdien av offentlige tjenester.

Sosial ekskludering og manglende mulighet til deltakelse er blant de viktigste levekårsulempene som ofte oppstår for barn i familier med vedvarende lavinntekt. Det er påvist at unges mentale helse påvirkes av å tilhøre en lavinntektsfamilie.

Andel barn i familier med vedvarende lavinntekt (barnefattigdommen) øker stort sett hvert år, i Norge og i landsdelen. Slik har utviklingen vært så langt statistikken går tilbake. Barn med innvandrerbakgrunn er i flertall i lavinnteksgruppen.

I 2019 var det 7.900 barn (under 18 år) i landsdelen som levde i familier med vedvarende lavinntekt. Dette utgjorde 8,7 prosent av barna i Troms, og 9,8 prosent i Nordland og Finnmark. Nivået er fortsatt en god del lavere enn det nasjonale snittet på 11,7 prosent. Siden 2010 har det blitt 2.600 flere barn i familier med vedvarende lavinntekt i landsdelen.

Variasjonen i barnefattigdommen mellom kommunene var stor. Lavest andel barn i familier med vedvarende lavinntekt fant man i Lurøy kommune, med 3,8 prosent, og så fulgte Skånland og flere av de største kommunene i landsdelen (Alta, Bodø og Tromsø) med mellom 6,1 og 6,9 prosent. I motsatt ende av skalaen var Evenes, Kvænangen og Lebesby med mellom 22,3 og 25,4 prosent. I disse kommunene tilhørte omtrent hvert fjerde barn en familie med vedvarende lavinntekt.

Syssetling og kompetanse

5

Konjunkturbarometer for
Nord-Norge 2021

kbnn:

Sysselsetting og kompetanse

5.1 Befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet

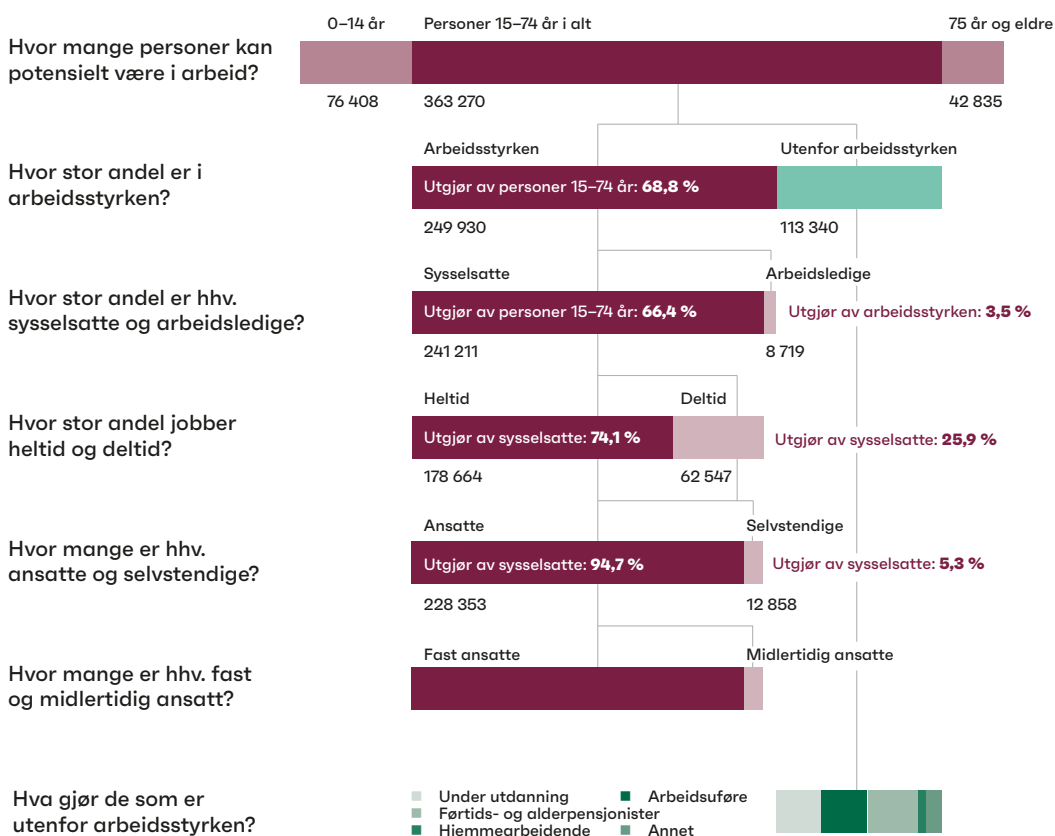
Tre fjerdedeler av de som bor i landsdelen, er i aldersgruppen 15–74 år og utgjør dem som potensielt kan være i arbeid. Med lav arbeidsledighet og tiltakende rekrutteringsutfordringer er det viktig å forstå hvor mulige arbeidskraftressurser finnes, og hvorfor det er enkelte som står utenfor arbeidsstyrken.

Arbeidsstyrken er de som potensielt kan være i jobb. For Nord-Norge utgjorde det i 2020 i underkant av 250.000 personer i alderen 15–74 år. Årsakene til at så mange som 113.000 personer var utenfor arbeidsstyrken, vises i figuren. Om den nasjonale fordelingen legges til grunn, utgjør pensjonister litt over en tredjedel. Utdanning og arbeidsuføre utgjorde begge litt over en fjerdedel.

Ifølge Eurostat var 66,4 prosent av arbeidsstyrken i Nord-Norge sysselsatt (om lag 241.000 personer). Andel deltidsansatte var litt høyere enn det nasjonale snittet (24,6 prosent). Litt over en tittel av de deltidsansatte i Norge ønsker å øke sin stillingsbrøk og utgjør dermed en ubenyttet ressurs.

De fleste sysselsatte er fast ansatt i en virksomhet. Det finnes ikke tall på fast og midlertidig ansatte på fylkes- eller landsdelsnivå, men nasjonalt utgjør sistnevnte gruppe 7,7 prosent av de ansatte. Forutsatt at bildet er likt i landsdelen, har 17.500 personer midlertidig jobb. De kan for eksempel ha vikariater, være ekstrahjelp eller annet. Det er også en del som har flere jobber, og fylkene i Nord-Norge er sammen med Agder og Innlandet de fire fylkene som har høyest andel biarbeidsforhold.

Befolkningens tilknytning til arbeidsmarkedet, Nord-Norge 2020

Høy sysselsetting er et sentralt mål i norsk politikk, og Norge ligger i øvre del av skalaen i Europa. Sysselsettingen i Nord-Norge ligger litt under landsgjennomsnittet, og dette kan forklares med at flere er utenfor arbeidsstyrken. Som tidligere beskrevet må det jobbes for å øke deltakelsen i arbeidslivet. Dette vil gi flere positive effekter for både enkeltpersoner og samfunnet. Selv om det er et lite potensial for å øke arbeidsdeltakelsen, vil landsdelen fortsatt være avhengig av arbeidsinnvandring. Landsdelen må også være langt fremme i å ta i bruk ny teknologi og arbeidsmetoder, der koronapandemien ser ut til å ha økt omstillingstakten.

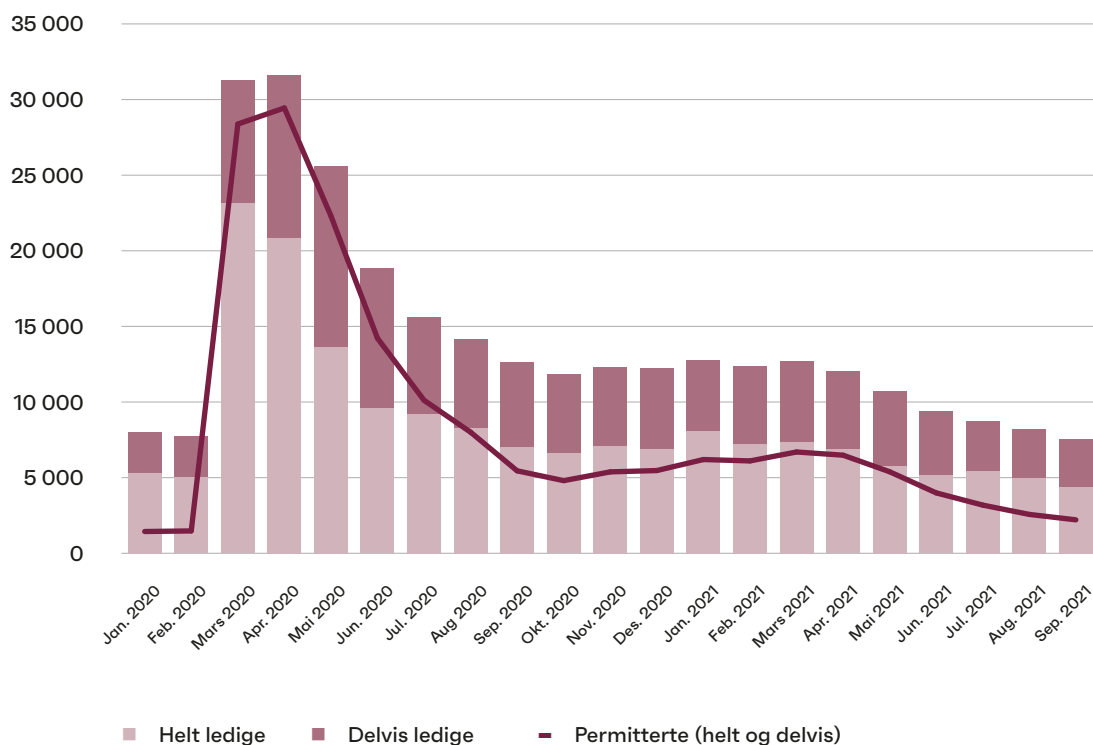
5.2 Utvikling i arbeidsledighet

Siden toppen i april 2020 har arbeidsledigheten gått ned, og ved utgangen av september 2021 var antall helt ledige under nivåene i samme måned i 2019. En stor andel av de permitterte har kommet tilbake i jobb, enten hos opprinnelig eller ny arbeidsgiver.

Reiseliv og transport hadde høyest ledighet ved utgangen av september. Dette gjaldt særlig for sjåfører, servitører og kokker. Om lag en tredjedel av de ledige i disse yrkene var fortsatt permittert. Da aktiviteten begynte å ta seg opp igjen merket samtidig reiselivsnæringen at rekrutteringen var mer krevende enn før, særlig innenfor hotell og restaurant. Årsaken var at mange permitterte hadde skiftet arbeidsgiver under koronapandemien. Dette indikerer at det sannsynligvis vil bli mer krevende enn før å rekruttere fagkompetanse framover. Dette gjelder flere næringer og tydeliggjøres gjennom det høye antallet ledige stillinger i Nord-Norge.

Samtidig som ledigheten har sunket mot tidligere nivåer, har antall ledige stillinger økt betydelig. Ved utgangen av september var det litt over 4.200 ledige stillinger i Nord-Norge, flest innenfor helse, pleie og omsorg. Langtidsledigheten økte under koronapandemien, og de langtidsledige består i stor grad av eldre, personer uten utdanning utover grunnskole og innvandrere fra ikke-vestlige land. Disse har også størst risiko for å forbli langtidsledige.

Arbeidsledighet, Nord-Norge

5.3 Kompetansebehov og -tilgang

Mangelen på arbeidskraft ble redusert under koronapandemien, på grunn av lavere aktivitet og nedbemanning. Samtidig var det stor forskjell mellom næringene og også mellom fylkene. Nav estimerer at det i 2021 mangler mellom 5.300 og 9.700 personer i Nord-Norge for å dekke behovet i både privat og offentlig sektor.

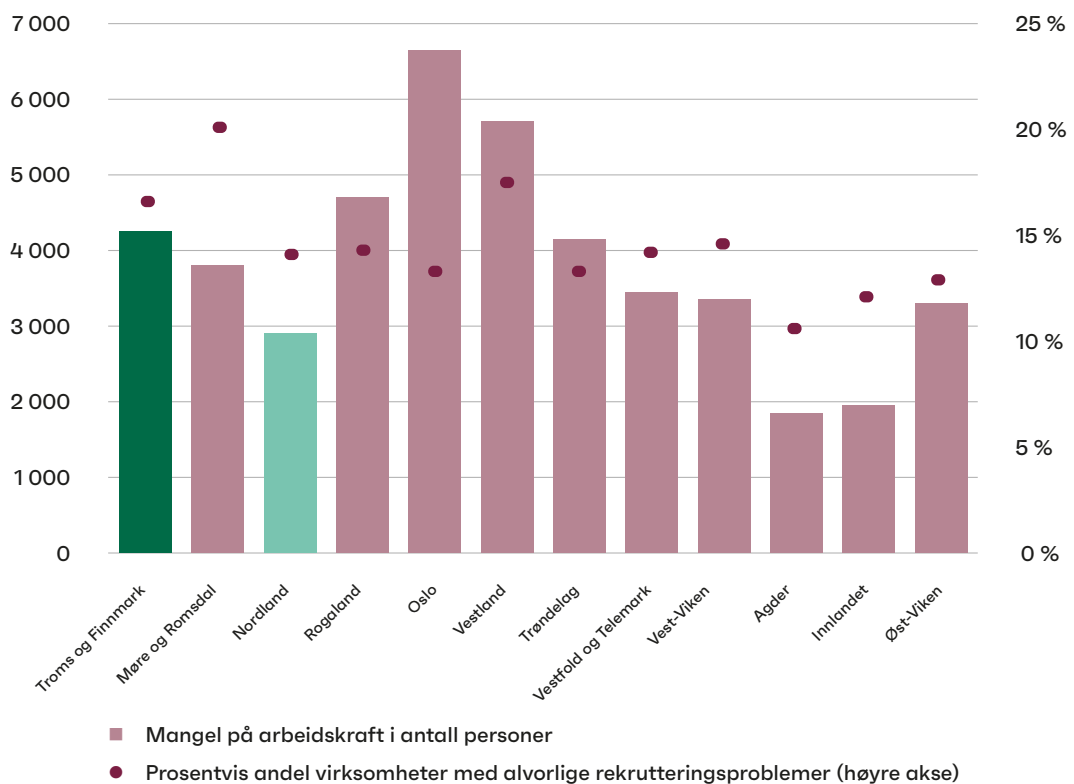
Troms og Finnmark har høyest estimert mangel i landet (målt ved Navs stramhetsindikator), og fylket er bare ett av tre hvor mangelen økte fra 2020. Dette betyr at rekrutteringssituasjonen i

det nordligste fylket ble vanskeligere på ett år. Nordland har den tredje høyeste mangelen, men det er en liten nedgang i estimatet sammenlignet med 2020.

Navs stramhetsindikator

Stramhetsindikatoren uttrykker hvor stor andel av den ønskede sysselsettingen den estimerte mangelen utgjør. Et høyt forholdstall antyder at det er et stramt arbeidsmarked, noe som isolert sett indikerer et problem med å rekruttere arbeidskraft til virksomhetene.

Estimert mangel på arbeidskraft (2021)

Rekrutteringsproblemene gjelder særlig innenfor helse- og sosialtjenester, hvor Troms og Finnmark hadde det største rekrutteringsbehovet i Norge målt i antall. Det var stor mangel på sykepleiere, helsefagarbeidere og spesialsykepleiere. Det har vært utfordrende å rekruttere denne type arbeidskraft til Nord-Norge over flere år, men det har til en viss grad blitt løst ved å bruke innleid arbeidskraft fra utlandet. Innreiserestriksjoner forverret situasjonen gjennom

koronapandemien. Den samme utfordringen hadde bygg- og anleggsnæringen, som hadde nest høyest estimat på arbeidskraftmangel.

Flertallet av de som hadde rekrutteringsproblemer, fikk ikke ansatt noen i det hele tatt. Et alternativ var å ansette noen med lavere eller annen formell kompetanse enn det man hadde behov for, noe som til en viss grad ble gjort. Hovedforklaringen var at det var for få kvalifiserte søkere.

Innenfor helse- og sosialtjenester omfatter rekrutteringsbehovet sykepleiere, spesialsykepleiere, legespesialister og andre helseyrker, mens det er mangel på tømrere, serviceelektrikere, betongarbeidere, malere og rørleggere innenfor bygg og anlegg. Bildet samsvarer med hva virksomhetene i Nord-Norge svarte i Navs bedriftsundersøkelse, og indikerer enda hardere konkurranse om arbeidskraften i 2021.

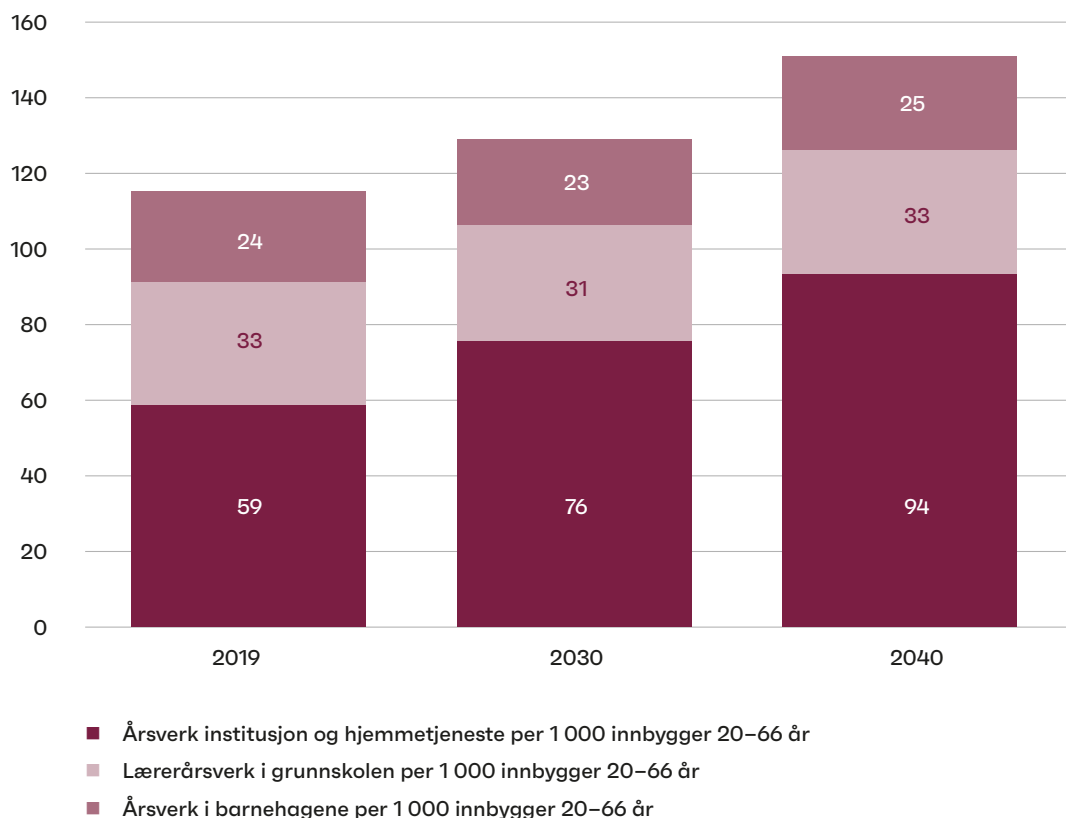
Hvis arbeidsinnvandringen øker igjen, kan noe av rekrutteringsproblemene reduseres, men særlig for helsesektoren synes det som det uansett er krevende å få tak i arbeidskraft. Dette skyldes at behovet også øker i andre land. Et eksempel er Sverige, hvor sykepleierandelen per innbyggere er lavere enn i Norge og lønningene nå øker.

På landsbasis mangler det 7.000 sykepleiere i 2021, og mangelen økte med hele 35 prosent sammenlignet med 2020. Pandemien tydeliggjorde behovet for arbeidskraft i helsesektoren, som ventes å tilta ytterligere framover.

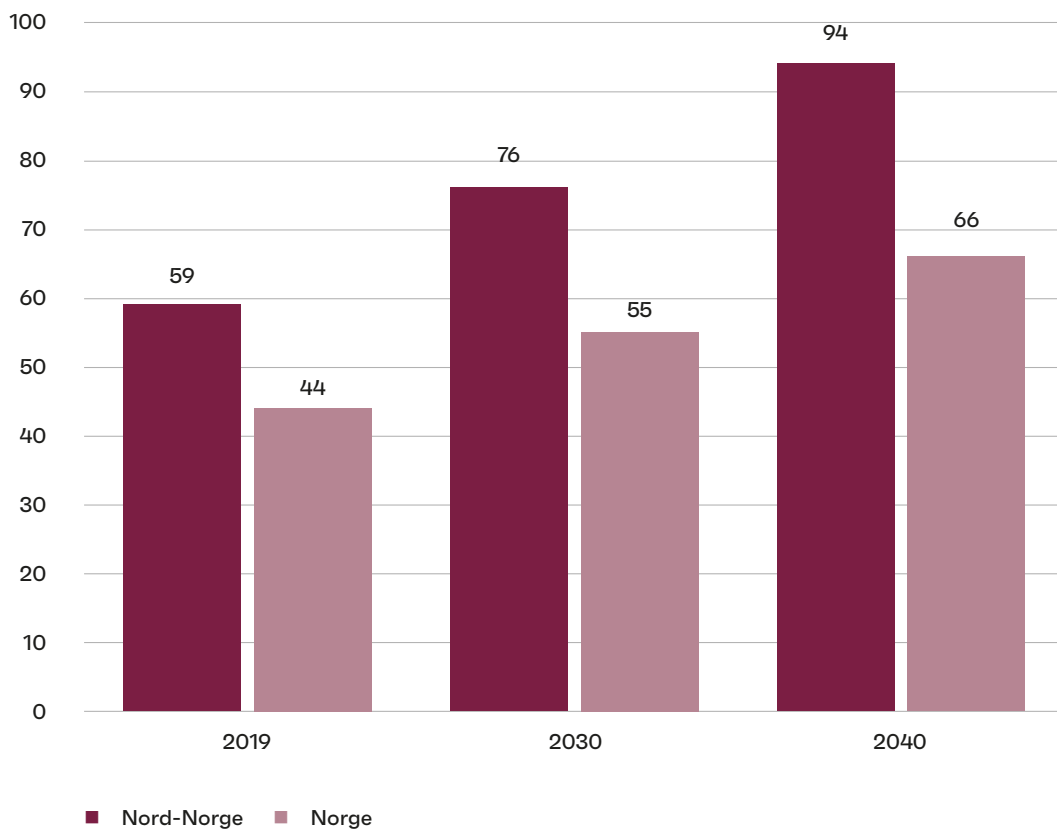
Hovedårsaken er større andel eldre og dermed flere tunge brukere av helse- og omsorgstjenester.

For kommunale helse- og omsorgstjenester foregår det en gradvis vridning fra institusjon til hjemmebasert omsorg. For kommunene betyr dette at de trenger flere ansatte innenfor helse og omsorg. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har beregnet framtidig behov, og anslaget for Nord-Norge viser at det trengs over 8.000 flere kommunale årsverk fram mot 2040. Behovet per 1.000 innbyggere (20–66 år) vil være rimelig stabilt i barnehager og grunnskoler, men det er synliggjort et stort behov for barne-skolelærere i landsdelen for å erstatte ukvalifiserte og lærere som går av med pensjon. Behovet er imidlertid størst innenfor pleie og omsorg, med en stipulert vekst på 60 prosent flere årsverk enn i 2019. Det nasjonale snittet er 50 prosent, og årsaken til at anslaget er høyere i Nord-Norge, henger som tidligere nevnt sammen med ventet demografiutvikling.

Behov for årsverk per 1 000 innbygger

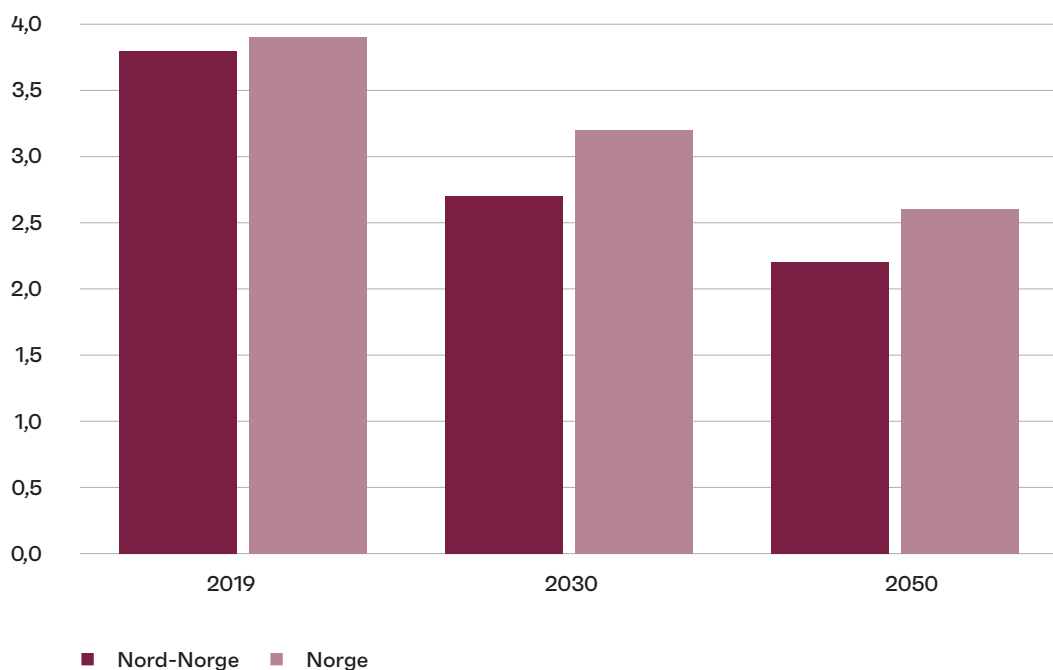
Behov for årsverk per 1 000 innbygger i institusjon og hjemmetjeneste

Utviklingen forklares med at befolkningen i aldersgruppen 20–66 år reduseres (fra 61 til 55 prosent mellom 2019 og 2040), samtidig som

den øker for de over 67 år (fra 15 til 25 prosent). Prognosene for Norge peker i samme retning, men ikke like sterkt.

Forholdstallet mellom yrkesaktive og eldre

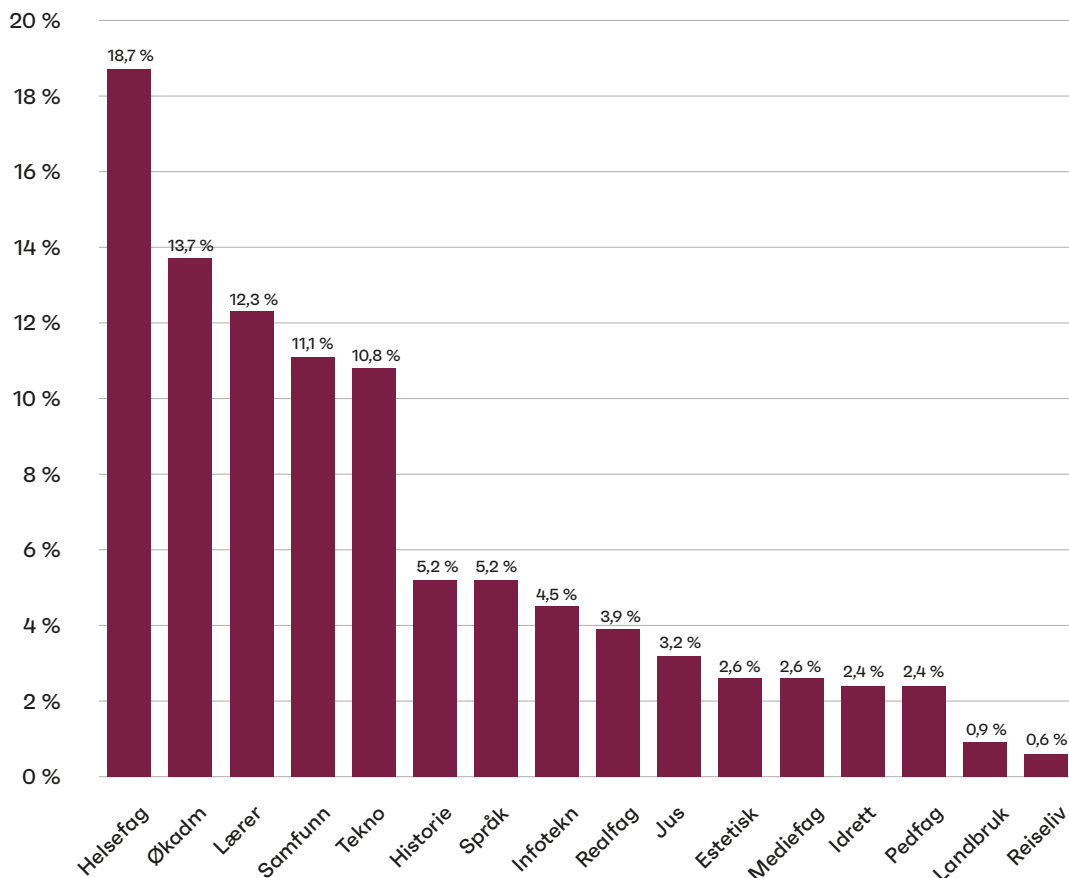
Bygg og anlegg og helsesektoren har dels gjort seg avhengige av utenlandsk arbeidskraft, som ble betydelig mindre tilgjengelig under koronapandemien. Kanskje vil erfaringene fra de siste to årene føre til en endring i disse sektorene, men det avhenger også av at flere velger relevante utdanninger, i kombinasjon med at virksomhetene klarer å rekruttere nok utenfra landsdelen.

5.4 Må utdanne for kjente og ukjente behov

Helse- og sosialtjenester og bygg og anlegg forteller om store rekrutteringsproblemer. Framskrivingene tyder på at arbeidskraftbehovet vil øke, og da særlig for arbeidskraft innenfor helsesektoren. Samtidig viste koronapandemien hvor avhengig landsdelen har gjort seg av utenlandsk arbeidskraft. Utdanner vi de arbeidstakerne vi trenger?

For å møte framtidens utfordringer innenfor helse er flere nødt til å velge helsesektoren som arbeidsplass, og utdanningskapasiteten må fortsatt økes. Det har blitt flere som tar helsefaglig utdanning, med en dreining mot høyere utdanning. Likevel utdannes det for få, og antall praksisplasser er en begrensning.

Søkere møtt fordelt på utdanningsområder ved universitet og høyskoler (2020)

Av de totalt 57 lærestedene som tilbydde høyere utdanning gjennom Samordna opptak i 2020, var 7 lokalisert i Nord-Norge. Selv om oppmøtet til studier i Nord-Norge var litt lavere enn planlagte studieplasser i 2020, økte antall studenter i landsdelen sammenlignet med året før.

Helsefag er det største området innenfor høyere utdanning. I 2020 begynte nesten 19 prosent av alle studenter i Norge på en helsefaglig utdanning. Sykepleier var størst, fulgt av vernepleier. Antall søkere med helsefag som førstevalg steg med over 20 prosent sammenlignet med 2015, og det ble også flere studieplasser i tråd med veksten i søkertall og samfunnsbehov.

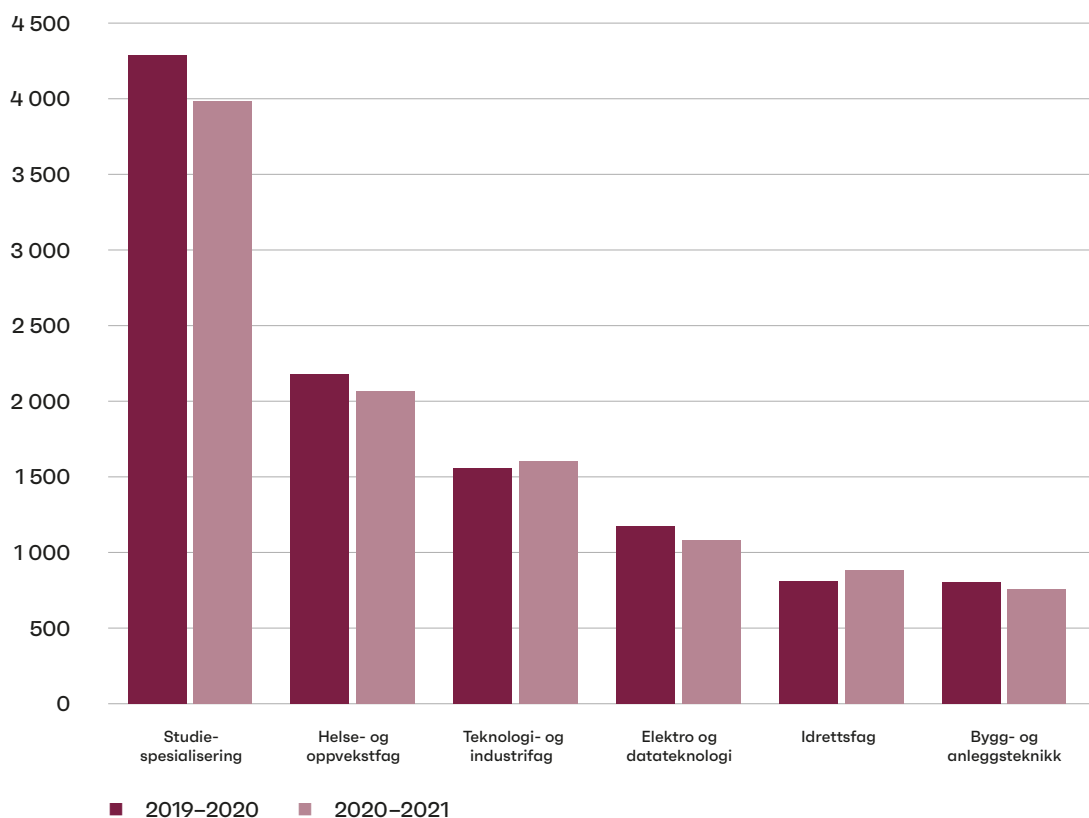
Figuren viser antall elever på det første året på videregående opplæring i landsdelen. Utviklingen viser at antall elever har falt, som følge av mindre barnekull. Antall elever falt med over 4 prosent fra skoleåret 2019/2020 til 2020/2021. Utviklingen skiller seg fra den nasjonale, hvor det ble flere elever. Utviklingen med færre elever er en

utfordring i en landsdel med betydelig kompetansebehov i årene som kommer. Trenden er at det blir færre elever på de fleste utdanningsprogrammene i landsdelen. Dette er blant annet en årsak til at flere utdanningsprogram i Nordland har blitt lagt ned de siste årene.

Opptak til høyere utdanning – definisjoner

- **Planlagte studieplasser:** Antall planlagte studieplasser med opptak gjennom Samordna opptak.
- **Søkere:** Antall personer som har søkt minst ett studiealternativ gjennom Samordna opptak i det aktuelle opptaket.
- **Søkere førstevalg:** Søknader på førsteprioritet blant opptil 10 studiealternativer på søknaden.
- **Søkere møtt:** Søkere som ble registrert som møtt til et studium.

Elever på VG1 innen de største utdanningsprogrammene i landsdelen

Bygg- og anleggsgfag og helse- og oppvekstfag er pekt på som viktig for landsdelen, og på begge disse programmene har det vært fallende elevtall. I Norge var det en vekst på 2 prosent i søkingen til helse- og oppvekstfag (VG1) i perioden 2017–2021, mens bygg- og anleggsgfag hadde en vekst på 7 prosent. I landsdelen sank antall elever som startet på helse- og oppvekstfag, med 18 prosent, mens antall elever på bygg- og anleggsteknikk sank med 8 prosent.

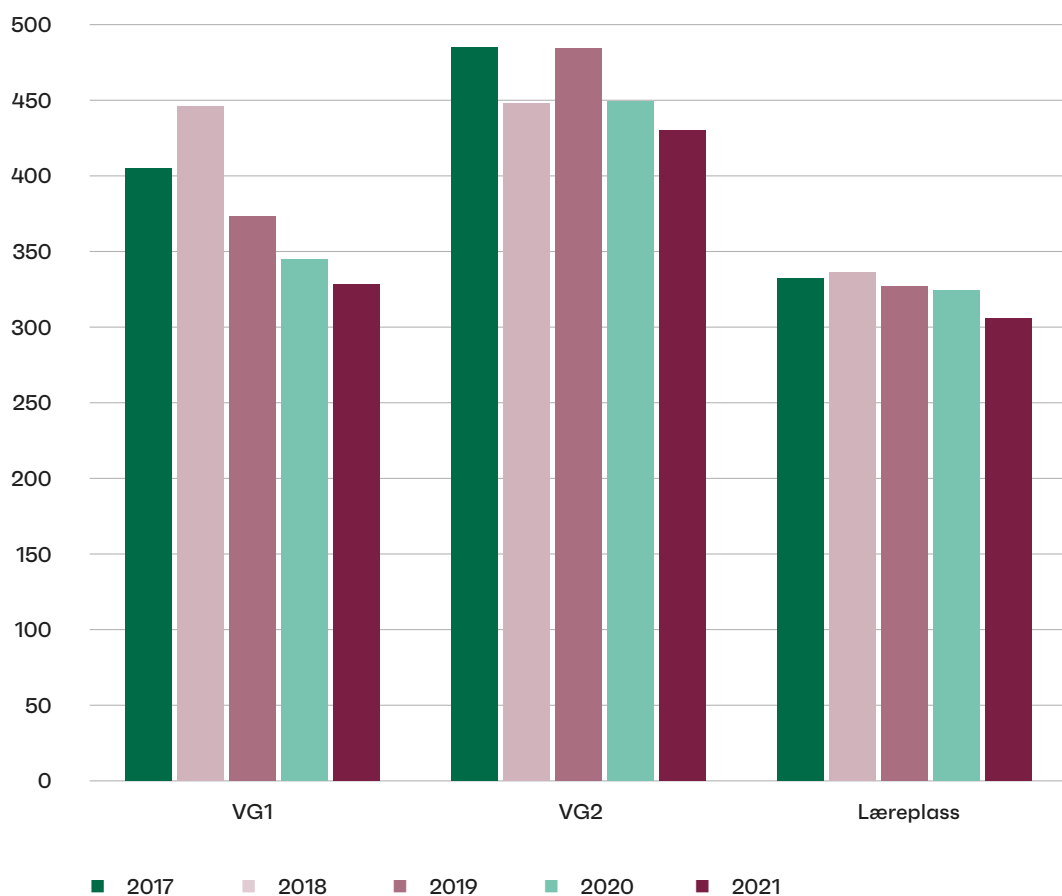
Siden 2017 har det vært vekst i antall elever med læreplass, men en tydelig nedgang i elever på VG1 og VG2. Bygg- og anleggsteknikk følger mye av samme utviklingen, men har svakere utvikling i antall læreplasser. I 2021 var det flest søkere på læreplasser innenfor rørlegger-, tømrer- og anleggsmaskinførerfaget.

Søkere til videregående opplæring i Nord-Norge (helsefag)

Søkere til videregående opplæring i Nord-Norge (bygg- og anleggsteknikk)

Innenfor høyere utdanning er kandidater på ingeniørstudiet innenfor bygg av stor interesse. Disse studiene tilbys i Alta, Mo i Rana, Narvik og over nettet. Det var 65 søkere som møtte til de 63 studieplassene. På alle de fysiske studiestedene var det færre som møtte enn tilgjengelige studie-plasser, mens det var flere søkere enn plasser på nettstudiet. Det er også mulig å bli fagskoleingeniør i Tromsø, også som nettstudent. Her var det 60 studieplasser, og 58 søkere møtte.

Det må tilrettelegges for flere fleksible og desentraliserte utdanningsløp innenfor de fleste studieretninger. Dette blir kanskje spesielt viktig i Nord-Norge, der de geografiske avstandene er store, og det er langt til studiestedet. En slik satsing vil være i tråd med ambisjonene i den forrige regjeringens Strategi for digital omstilling i universitets- og høyskolesektoren.

For enkelte profesjoner er det enklere å synliggjøre et framtidig arbeidskraftbehov for enn

andre. Vi har lagt stor vekt på helsesektoren, hvor behovet er stort og framskrivingene forholdsvis sikre. Samtidig skjer det mye spennende innenfor helseinnovasjon og -teknologi som kan avhjelpe dette behovet noe. Men med innføring av teknologi oppstår det nye kompetansebehov.

Skal landsdelen opprettholde konkurransekraft, må den digitale kompetansen styrkes. Mangel på IKT-kompetanse kan føre til at verdiskapingen blir svakere enn den kunne vært, gjennom lavere produktivitet eller kvalitet hos dem som anvender teknologi. I det siste kompetansebarometeret til NHO oppgir rundt én fjerdedel av virksomhetene at de har utilstrekkelig IKT-kompetanse.

Næringslivet melder om et stort kompetansebehov for å få til grønn omstilling. I kompetansebarometeret fra 2020 pekes det på behov for leder-, fagarbeider- og IKT-kompetanse, samt teknologi- og ingeniørkompetanse.

Kompetansebehovsutvalget som ble nedsatt i 2021, har som en av sine oppgaver å se på hvilken kompetanse som kreves for å lykkes med den grønne omstillingen, noe som sannsynligvis vil omfatte svært mange disipliner. For å møte både utfordringene og mulighetene som klimaendringene skaper, er det nødvendig med enda tettere samarbeid mellom forskning, næringsliv og offentlig sektor.

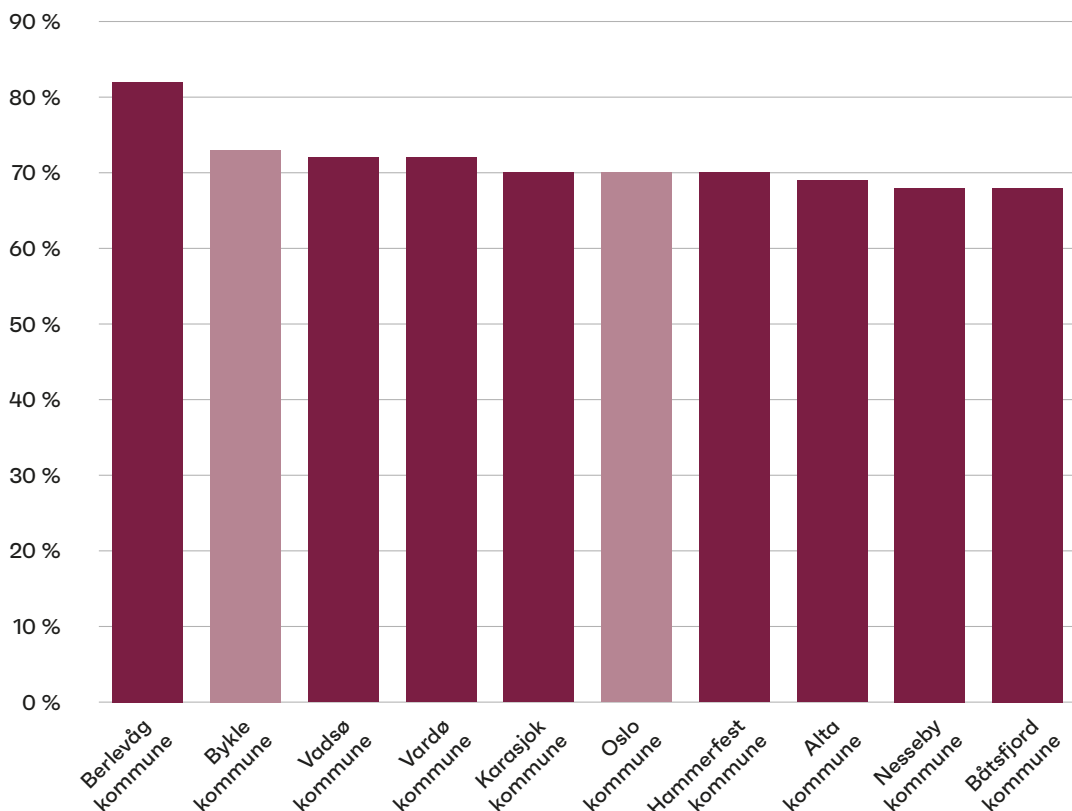
5.5 Heltidsstillinger i kommunene

Det er mange arbeidstakere i Norge som jobber deltid, men ønsker å jobbe heltid. Hvorfor er det slik at landsdelens kommuner lykkes så godt med

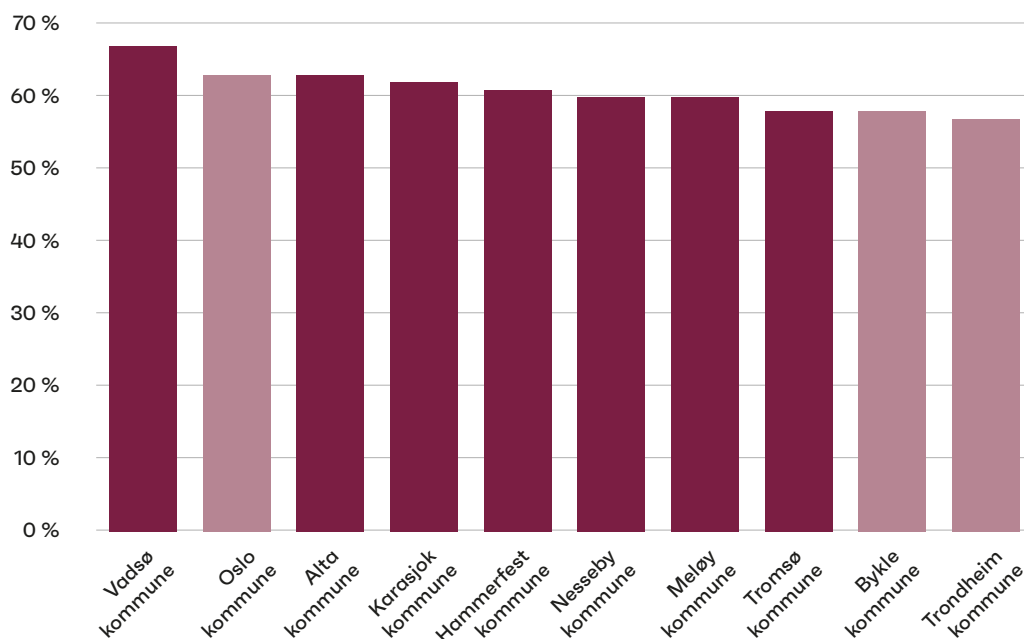
heltidsarbeid, og har statlige og private noe å lære? Troms og Finnmark dominerer på oversikten over kommuner i Norge med størst andel heltidsansatte. En ansatt regnes som heltidsansatt dersom summen av stillingsstørrelsene til alle stillinger i kommunal sektor til sammen er minst 100 prosent. Hele åtte av de ti kommunene i landet med størst andel heltidsansatte lå i det nordligste fylket, men også på plassene nedenfor finner man i stor grad kommuner i landsdelen.

Helt på topp troner Berlevåg med 82,3 prosent heltidsansatte i kommunen. Dette er langt over landsgjennomsnittet på 54 prosent. At kommunene i tidligere Finnmark skiller seg ut i positiv forstand, er ikke noe nytt – slik har det vært i svært mange år.

10 kommuner i Norge med størst andel heltidsansatte

10 kommuner i Norge med størst andel heltidsstillinger

Ser man på kommuner som har størst andel heltidsstillinger, er de nordnorske kommunene godt representert på oversikten. Vadsø ligger på topp med litt over 67 prosent. Gjennomsnittet for kommuner i Norge er på 44 prosent.

Det har vært forsket på hva som kan være forklaringene på at man har lyktes så godt med heltidsansatte og -stillinger i Finnmark. Rekrutteringsutfordringer og et ønske om høy kvalitet på tjenestene trekkes særlig fram.

For å klare å rekruttere til helsesektoren, og særlig sykepleiere, har kommunene vært nødt til å tilby heltidsstillinger, noe også arbeidstakerne ønsker. Dette gir et bedre arbeidsmiljø, lavere turnover og dermed bedre tjenestekvalitet overfor brukerne.

Heltidsstillinger er også viktig for inntektsnivået og på sikt pensjonen til den enkelte arbeidstakeren. Våre analyser tyder på at det er en positiv sammenheng mellom kommuner med mange heltidsansatte og nivået på personinntekt i befolkningen. Dette bidrar til økt kjøpekraft og mer konsum av varer og tjenester, noe som igjen kan danne grunnlag for flere private arbeidsplasser.

Beregninger viser også at de kommunene som har høy andel heltidsansatte, bruker vesentlig

mer penger på kultur enn kommuner med lav andel. De 25 kommunene som har flest heltidsstillinger i landsdelen, brukte i snitt 4,3 prosent av de kommunale driftsutgiftene til kultursektoren (uvektet). Tilsvarende tall for de 25 kommunene med lavest andel heltidsansatte var 3 prosent. Rekrutteringsutfordringer og behov for å styrke attraktivitet og bolyst kan være mulige forklaringer på at det satses på kultur.

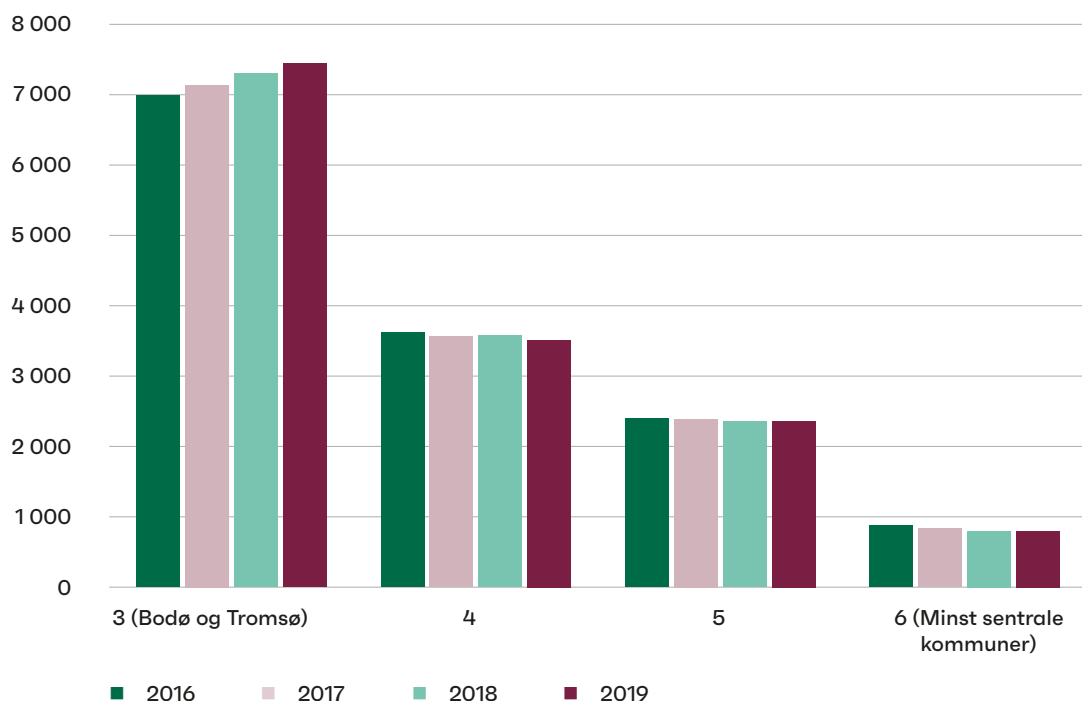
En annen forklaring på hvorfor Finnmark gjør det bra når det gjelder heltidsarbeid, kan være likesstilling. Det tidligere fylket gjør det bra på mange likestillingsvariabler, og kvinnenes inntekt betyr mer for den samlede familieøkonomien enn i mange andre fylker.

5.6 Utvikling i statlige arbeidsplasser

Statlige arbeidsplasser påvirkes av politiske beslutninger og prioriteringer, reformer i offentlig sektor og behov for effektivisering. Får landsdelen flere oppgaver fra staten, og i så fall: Er det distriktene eller de største byene som får disse arbeidsplassene?

Det var totalt 14.046 ansatte i staten med arbeidssted i Nord-Norge i 2020. Antallet falt med 70 ansatte fra året før, men lå fortsatt høyere enn i perioden 2016–2018.

Statlige arbeidsplasser i Nord-Norge etter sentralitet

Sammenhengen mellom sentraliteten til kommunene og endringen i statlige arbeidsplasser for årene 2016–2019 har vært analysert. I perioden økte antall ansatte i staten med arbeidssted i landsdelen med 1,7 prosent. Bodø og Tromsø (de mest sentrale kommunene i landsdelen) opplevde en vekst på 9,2 og 6,5 prosent, som igjen tilsvarte 208 og 249 ansatte.

Den viktigste drivkraften for veksten i statlige arbeidsplasser i Bodø og Tromsø var de to universitetene. UiT – Norges arktiske universitet og Nord universitet økte antall avtalte årsverk med nærmere 300 i perioden 2016–2019.

Veksten trekkes ned av at Statens vegvesen har redusert sin sysselsetting i landsdelen med 115 avtalte årsverk, hvorav halvparten av denne reduksjonen kom i Bodø og Tromsø.

Sysselsettingen falt med 105 avtalte årsverk i de nest mest sentrale kommunene. Fallet forklares særlig av redusert sysselsetting i skatteetaten i Rana, Vefsn og Fauske, i Statens vegvesen i Harstad og Nav i Alta.

I de nest minst sentrale kommunene ble sysselsettingen redusert med 35 avtalte årsverk. Redusert sysselsetting i Registerenheten i Brønnøysund og Statens vegvesen i Vadsø forklarer deler av utviklingen.

I de minst sentrale kommunene falt sysselsettingen med 80 årsverk. Her er det også Nav og politi- og lensmannsetaten som forklarer mye av nedgangen, som har kommet mer jevnt fordelt på mange kommuner.

Sysselsettingsendringene i Nav og politi- og lensmannsetaten henger i stor grad sammen med nærpolitireformen og stortingsmeldingen Nav i en ny tid – for arbeid og aktivitet. I begge disse ble det lagt opp til å redusere antall kontorer, med et ønske om å samle mer kompetanse på hvert kontor. Flere mindre kontorer i distriktene ble i den forbindelse lagt ned.

Avtalte årsverk

Avtalte årsverk er summen av antall heltids- og deltidsjobber omregnet til heltidsjobber.

Om tallene

Helseforetakene og statseide selskap inngår ikke i tallene. Jernbaneverket og Den norske kirke er også holdt utenfor som følge av endring i selskapsform i perioden.

Næringer og utviklingstrekk

6

Konjunkturbarometer for
Nord-Norge 2021

kbnn:

Næringer og utviklingstrekk

6.1 En stor andel privat eierskap

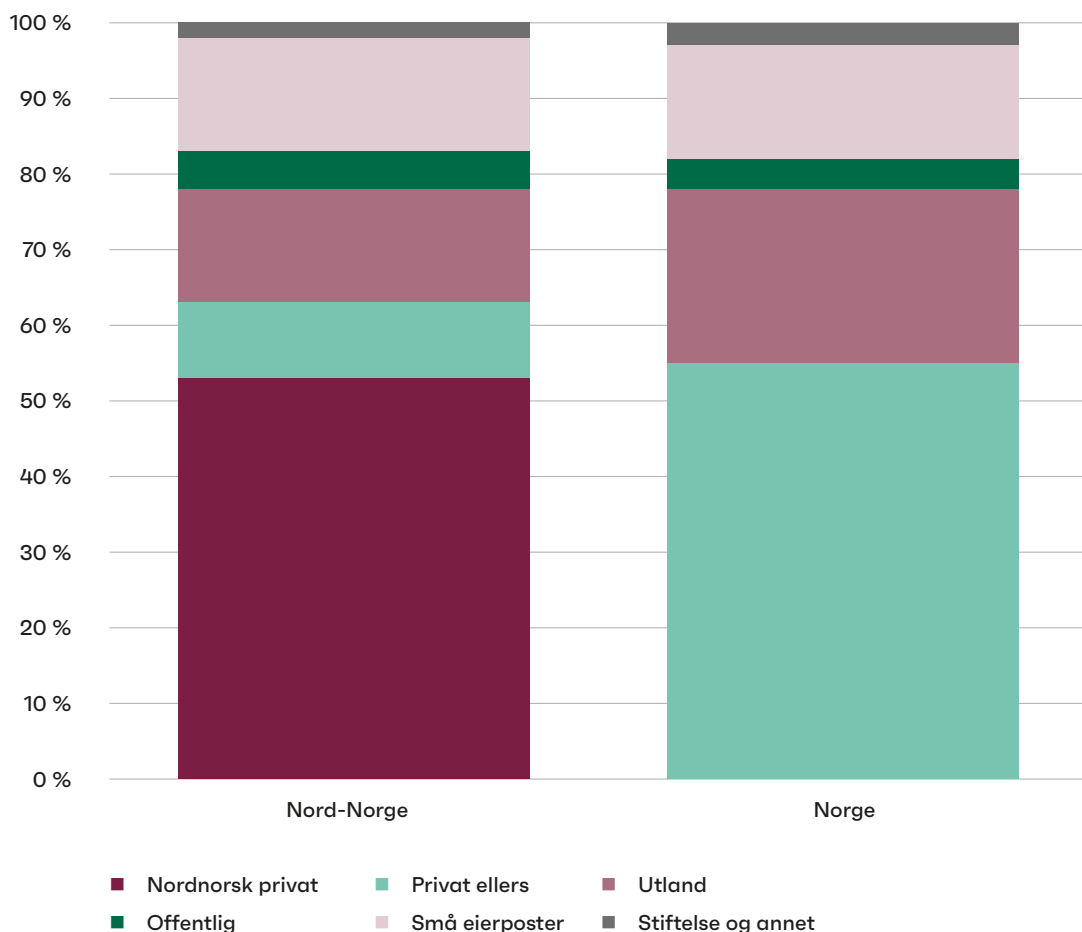
Eierne til de 16 000 aksjeselskapene i Nord-Norge har blitt kartlagt. Kompliserte eierstrukturer har i enkelte tilfelle gjort det nødvendig å gå hele ti eierledd tilbake i jakt på en privatperson. Dette gir en unik innsikt i hvem som eier aksjeselskapene i landsdelen.

Av aksjeselskapene i Nord-Norge var 80 prosent av aksjene eid av privatpersoner. Utover dette eies 10 prosent av utenlandske aksjonærer,

3 prosent er offentlig eid, og de resterende 7 prosentene eies gjennom stiftelser, små eierposter eller har ukjent eierskap.

Bildet endres når antall sysselsatte i disse selskapene legges til grunn. Eierskapets størrelse målt i antall sysselsatte gir et bedre bilde av betydningen av eierskapet. Privatpersoners eierskap er ofte i små, lokale selskap. Utenlandske aksjonærer, det offentlige eller stiftelser eier i større grad store selskap med flere sysselsatte.

Eierskap målt i andel sysselsatte

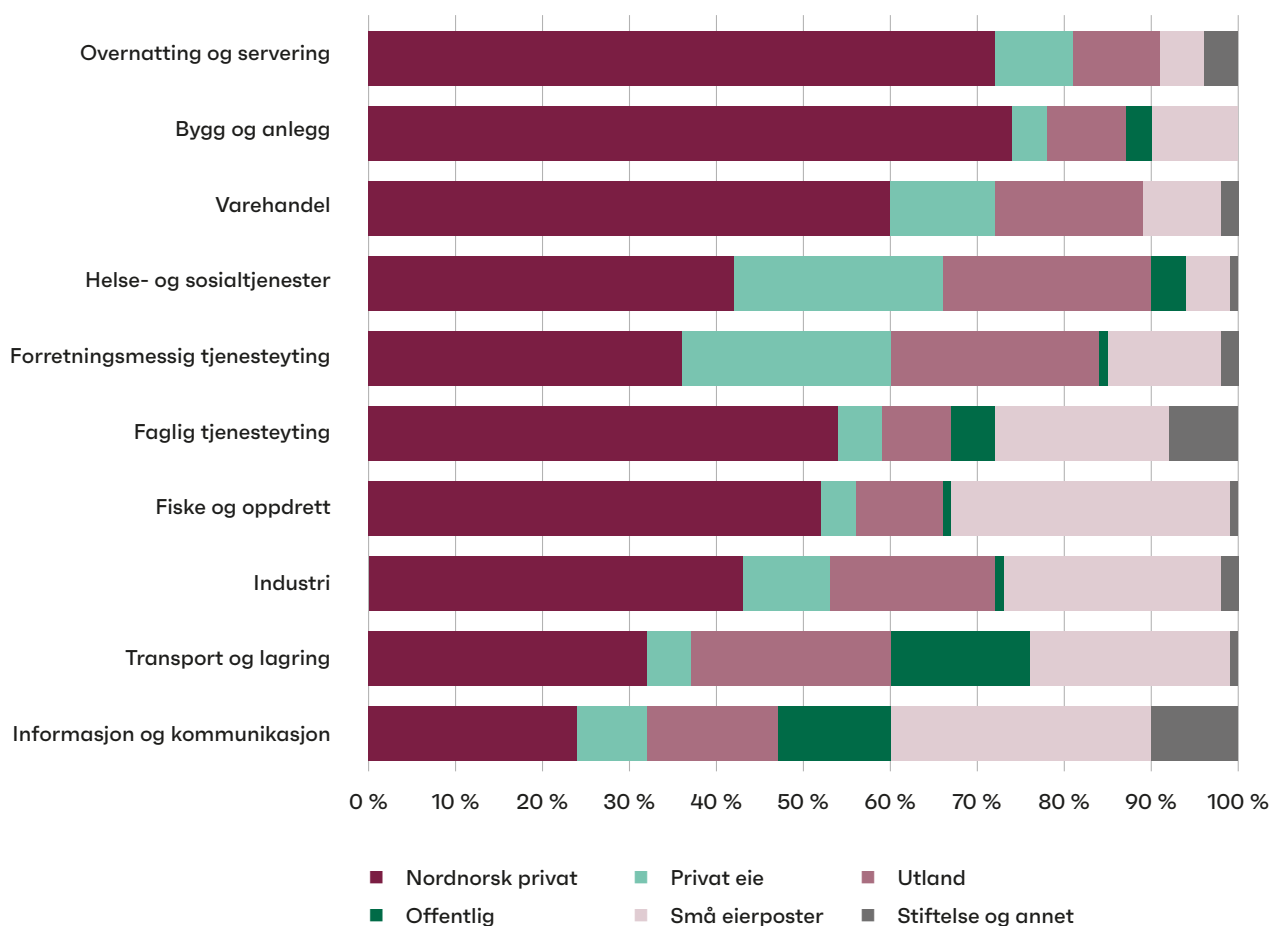
I Nord-Norge arbeider over 60 prosent av de sysselsatte i selskaper eid av privatpersoner, og i overkant av 50 prosent har private nordnorske eiere. Den største forskjellen mellom Nord-Norge og Norge kommer av at landsdelen har et høyere privat og lokalt (nordnorsk) privat eierskap. I Norge arbeidet 23 prosent av de sysselsatte i et selskap som var eid fra utlandet, mens tilsvarende andel i landsdelen var 15 prosent.

Av de private eierne var 78 prosent menn, mens de resterende 22 prosentene var kvinner.

Siden 2015 har den kvinnelige andelen av eierskapet økt med 3 prosentpoeng, med tilsvarende reduksjon av mannlig eierandel.

Det er i de nordligste fylkene at det lokale eierskapet utgjør størst andel av det private eierskapet, og dette har sammenheng med næringsstrukturen. Sterke lokale eiermiljø som er tett på virksomheten og har lokalkjennskap og -kunnskap, er viktig. Samtidig kan tilførsel av kapital og kompetanse fra større miljø utenfor landsdelen bidra til videre utvikling og vekst.

Fordeling av eierskapet i de 10 næringene med flest sysselsatte

De utenlandske aksjonærene som eier virksomheter i Nord-Norge, er til stede i flere næringer. Den største andelen var innenfor forretningsmessig tjenesteyting og helse- og sosialtjenester, fulgt av transport og lagring. I antall ansatte var varehandel størst, etterfulgt av transport og lagring og industri.

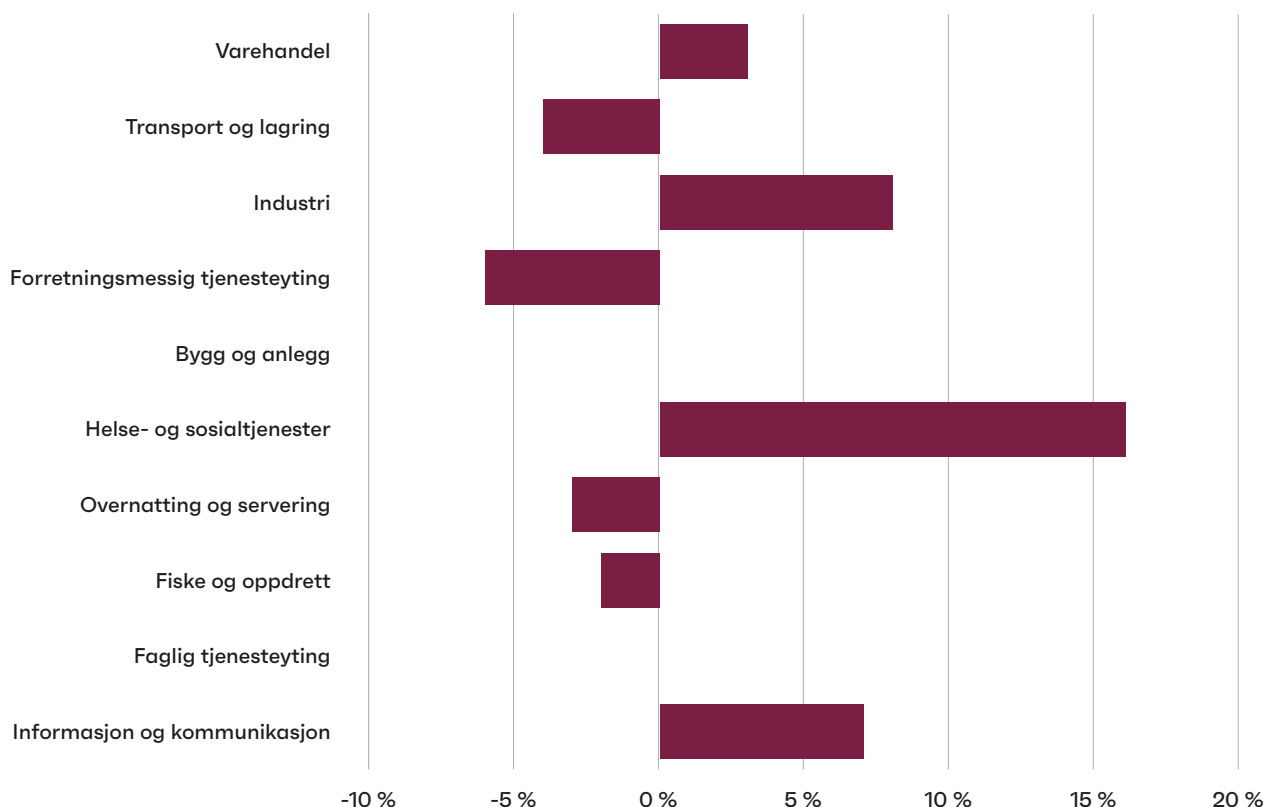
Fra 2015 til 2020 endret det utenlandske eierskapet seg. Endring i eierskapsandelen kan skyldes flere forhold – for eksempel nyetableringer og vekst innenfor private omsorgstjenester. Endringene kan også skyldes oppkjøp, eller høyere vekst i annen type eierskap i næringen.

Eierskapet innenfor helse- og sosialtjenester økte med 16 prosent, mens det økte med 8 prosent i industrien og 7 prosent innenfor informasjon og

kommunikasjon. For transport og lagring gikk andelen ned med 4 prosent, mens den gikk ytterligere ned innenfor forretningsmessig tjenesteyting.

Endring i utenlandsk eierskap, 2015–2020

Sør-Varanger og Sørfold hadde høyest andel (30 prosent) av alle sysselsatte med arbeidssted i kommunen, som jobbet i selskap eid fra utlandet. Også i Steigen var andelen høy, med 28 prosent. Utenlandsk eierskap i Hurtigruten Sjø, Elkem Salten og Cermaq Norway forklarer de høye andelen i de tre kommunene. For Tromsø, Bodø og Rana var andelen henholdsvis 12, 10 og 13 prosent.

I 2020 var det hele 10 kommuner i landsdelen hvor ingen sysselsatte jobbet i et selskap med utenlandske eiere. Disse var Nesseby, Loppa, Beiarn, Flakstad, Værøy, Røst, Træna, Leirfjord, Sømna og Vevelstad.

Videre var offentlig eierskap av størst betydning innenfor kraftproduksjon og avfall og renovasjon. For kraftproduksjon sto Arva, Statkraft Energi og Linea for flest offentlig eide arbeidsplasser. Offentlig eierskap i Iris Service, Østbø og Renovest produksjon hadde størst betydning i form av sysselsatte innenfor avfall og renovasjon. Den lave andelen sysselsatte i offentlig eide selskap kommer av at eierskapet bare omfatter aksjeselskap som eies av det offentlige, det er dermed langt flere av de sysselsatte i Nord-Norge som er offentlig ansatte.

6.2 Flere valgte å etablere aksjeselskap i pandemiåret 2020

Nasjonalt økte antall etablerere av aksjeselskap med hele 12,3 prosent i 2020. Det er mange årsaker til veksten, men selskapsformen gir mindre risiko knyttet til personlig økonomi, i en usikker tid, sammenlignet med enkeltpersonsforetak. Det finnes ikke tall på etablering av aksjeselskap på fylkesnivå, men det er rimelig å anta at utviklingen var tilsvarende i landsdelen.

Det ble etablert 2.565 selskaper i landsdelen med personlig eierform (ENK, ANS, og DA) i 2020. Enkeltpersonforetak utgjorde nærmere 97 prosent av dem. Selv om nivået falt med om lag 5 prosent fra 2019, var nivået fortsatt en del høyere enn i årene før 2019. Litt over to tredjedeler av selskapene ble etablert av menn, og prosentandelen har økt jevnt de siste årene.

Koronapandemien påvirket også hvilke næringer selskapene ble etablert i. Ikke overraskende var det et kraftig fall i antall etableringer innenfor personlig tjenesteyting og helsetjenester, reisebyrå samt innenfor overnatting og servering. Nedgangen var imidlertid størst for kunstnerisk virksomhet og underholdningsvirksomhet. Samtidig så man noe økning i næringer som har gått godt i 2020, som store deler av varehandelen. Litt overraskende var det en stor økning i antall etablerere innenfor transport, men dette kan ha sammenheng med endringer i drosjereguleringen i november 2020.

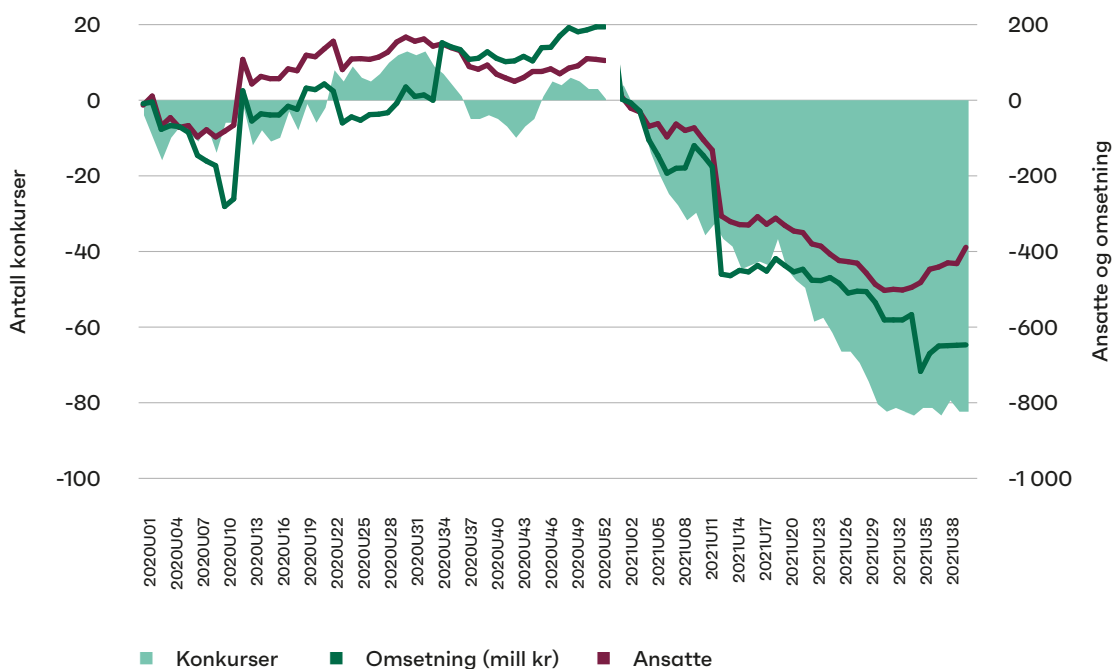
6.3 Lever mange foretak på lånt tid?

Det var nøyaktig like mange foretak som gikk konkurs i 2020, som i året før. Fram til uke 39 i 2021 falt antall konkurser sammenlignet med i fjor. Ved utgangen av september var det også bare marginalt flere tvangsavviklinger enn året før. Hvor lang tid vil det ta før koronapandemien blir synlig i konkurstillene?

I alt 287 foretak gikk konkurs i landsdelen i 2020. Disse hadde en samlet omsetning på 1,6 milliarder kroner, og 1.219 ansatte. Selv om det var dramatisk for dem det gjaldt, var det lite dramatisk for landsdelen. Antall konkurser var likt som i 2019, mens omsetningen forbundet med dem var noe høyere og berørte flere ansatte. Tatt i betraktning at dette var et år preget av restriksjoner, nedstengning av aktivitet og stor usikkerhet rundt videre utvikling, kunne disse tallene vært langt høyere.

Sammenlignet med året før stupte antall konkurser i løpet av de 39 første ukene av 2021. Utviklingen har vært lik i alle regionene i landsdelen. Per uke 39 var det 130 konkurser i 2021, mot 213 i 2020. Målt i både omsetning og ansatte var konsekvensen mer enn halvert. Antall tvangsavviklinger steg marginalt sammenlignet med 2020 og utgjorde 104 ved utgangen av september. Hovedårsaken var at det ikke var sendt inn årsregnskaper til Brønnøysundregisteret.

Antall konkurser sammenlignet med året før. Løpende sum gjennom året.

Det er særlig to bransjer som skiller seg ut med hensyn til færre konkurser i 2021 – varehandelen og overnatting og servering. Per uke 39 i 2021 var det totalt 28 konkurser i disse bransjene. Så langt ut i året i 2020 var det 69 konkurser, og ser man på tilsvarende periode i 2019, var det 87 konkurser. Dette er bransjer som inngår i reiselivet, og som man skulle ha forventet flere konkurser i.

Midlertidige betalingsutsettelse for mva., skatter og avgifter trekkes fram som en viktig forklaring på reduksjonen i antall konkurser. Nå er tiden med avdragsfrihet over, og det ventes at flere selskaper vil få utfordringer når første avdrag forfaller 31. oktober. Ikke bare skal utsatt skattebetaling innbetales til staten – det må også betales en forsinkelsesrente på 6 prosent.

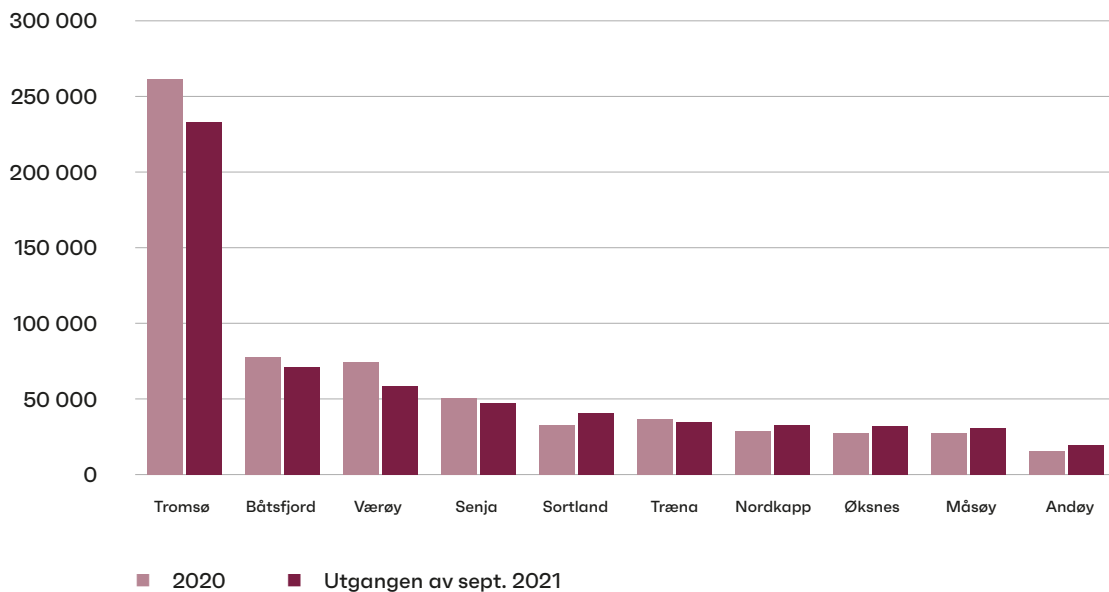
6.4 Sjømatsektoren setter nye rekorder

2020 ble nok et godt år for norsk sjømatnæring, og eksportverdien var den nest høyeste noensinne. 2021 kan bli nok et rekordår. En viktig forklaring er at flere markeder i verden åpner mer opp i takt med økt vaksinerings og lettelse i restriksjoner, særlig i Europa, som er Norges viktigste marked for sjømat.

Utsiktene for 2022 tilsier at etterspørselen fortsatt vil være svært god. Det var høyt hjemme-konsum av laks i viktige markeder under koronapandemien, og det er antydninger til at dette nivået kommer til å fortsette å være høyt framover. Samtidig åpner HORECA-markedet (hotell, restaurant og catering) i Europa opp igjen.

Ved utgangen av september 2021 var det tatt i land i underkant av 800.000 tonn villfanget fisk i landsdelen, om lag én tredjedel av de totale landingene i Norge. Torsk og andre typer torskefisk dominerer volumet i Nord-Norge. Litt over 15 prosent ble tatt i land av utenlandske fartøy.

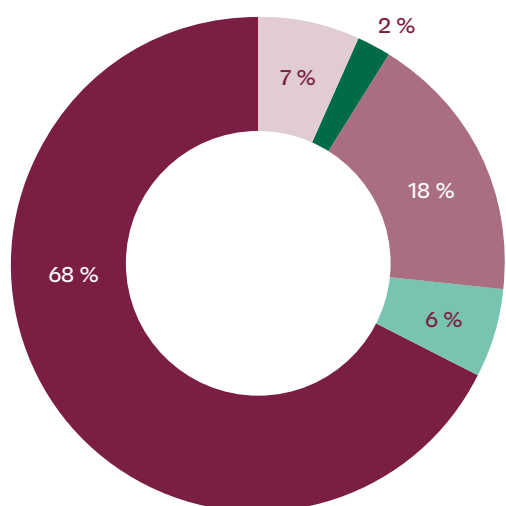
Landet rundvekt (tonn), 10 største kommuner i Nord-Norge

Som i fjor er Tromsø den kommunen der det tas i land mest. Leveransene i Tromsø og Sortland kjennetegnes av frysetråleres leveranser av torsk, hyse og sei til transittlagre. Landingsvolumene i

Værøy, Træna og Lødingen domineres av norsk vårgytende sild og makrell. I de andre store kommunene er det fersk torsk, hyse og sei som utgjør de største volumene.

Andeler av landet fangstvolum i Nord-Norge per utgangen av september 2021

- Torsk og torskeartet fisk
- Flatfisk, annen bunnfisk og dypvannsfisk
- Makroalger
- Pelagisk fisk
- Skalldyr

Hittil i år har volumet av makrell og torsk økt mest sammenlignet med i fjor. For makrellen utgjør det en femdobling, noe som henger sammen med en betydelig kvoteøkning fra i fjor. Svært høy etterspørsel og gode priser har bidratt til et intensivt fiske fra august.

Torskefiskeriene var preget av dårlig vær og at fisken sto lenger ute i havet i vinter, noe som gjorde det mer krevende for den minste flåten. Dette bidro imidlertid til en mer jevn tilgang på råstoff for fiskeindustrien, og til å ikke overbelaste markedene.

Utover de tradisjonelle fiskeriene har det vært betydelig vekst i eksporten av snøkrabbe, hvor høy etterspørsel i det amerikanske dagligvaremarkedet har bidratt til rekordomsetning. En annen art det har blitt gitt tillatelse til å drive kommersielt fiske etter, er raudåte. I august i år åpnet verdens første raudåtefabrikk på Sortland, og denne fabrikken skal produsere kosttilskudd og fiskefôr. Fangsten av raudåte er omdiskutert, og man frykter høy bifangst av villfisklarver.

Laksen har vist seg å være en «koronavinner» globalt, og første halvår har eksporten fra Norge vært høyere enn til samme tid i fjor – til bedre pris. Økt aktivitet i restaurantmarkedet, kombinert med et godt dagligvaremarked, bidro mest til veksten i etterspørselen. Gjennom hele koronapandemien har laksen befestet sin posisjon som et enkelt og tilgjengelig produkt man kan tilberede hjemme.

Ved utgangen av september var det slaktet litt over 500.000 tonn oppdrettslaks i Nord-Norge, om lag 46 prosent av totalen i Norge. Nordland og Troms og Finnmark hadde de høyeste volumene av landets fylker. Det nordnorske slaktevolumet for laks så langt i år er cirka 25 prosent høyere enn på samme tid i 2020. Beholdningen av fjorårets utsett er også størst i de nordnorske fylkene og indikerer et høyt slaktevolum også resten av året.

Det er to trender som påvirker utviklingen i oppdrettsnæringen – utvikling av ny teknologi gjennom utviklingstillatelser og landbasert matfiskoppdrett. FNs siste klimarapport og Havbruksstrategien vil samtidig påvirke nasjonal politikk og rammebetingelser. Dette fordrer enda tettere samarbeid mellom aktører rundt

felles utfordringer, samt at academia henger med på endringene og tilbyr kompetanseutvikling i regionen.

Fiskeridirektoratet har tildelt 7 utviklingstillatelser i Nord-Norge, og én er under behandling. Til sammen utgjør de innvilgede tillatelsene en biomasse på nærmere 36.000 tonn, men foreløpig er bare én tillatelse i Nord-Norge konvertert.

Transport av sjømat ut av landsdelen

Transporten av sjømat ut av landsdelen foregår i all hovedsak med båt, vogntog og jernbane. Frosne, saltede og tørkede sjømatprodukter utgjør størstedelen av volumet for sjøtransport.

Hovedmengden av laks og ørret sendes med vogntog fra slakteriene, enten direkte til kunden eller til en jernbaneterminal for omlasting.

Veibelastningen er størst inn mot Narvik, på E6 fra Nord-Troms, og på E10 fra Vesterålen. I tillegg til E6 fra sør i Nordland og ned mot Trøndelag.

Oftobanen er viktig for sjømattransporten, men Nordlandsbanen har også fått økt betydning de siste årene. Å øke transporten på bane vil være viktig for å redusere miljøbelastningen.

Utviklingstillatelser

Utviklingstillatelser er en ordning som skal legge til rette for teknologiløft i næringen gjennom prosjekter som innebærer betydelig innovasjon og investeringer. Formålet er å utvikle teknologi som kan bidra til å løse miljø- og arealutfordringene som akvakulturnæringen står ovenfor. Teknologi og kunnskap som utvikles i prosjektene, skal deles slik at den kommer hele næringen til gode. Fiskeridirektoratet kan gi tillatelse til at en utviklingstillatelse konverteres til en ordinær matfiskstillatelse, dersom en rekke kriterier er oppfylt.

Det er en rekke planer om landbaserte oppdrettsanlegg i Norge, og om de realiseres, kan det øke lakseproduksjonen med 45 prosent. Også i Nord-Norge er det flere prosjekter som enten er under bygging eller planlegging. Samtidig er satsingen på landbasert oppdrett gjenstand for mye motstand og kritikk.

6.5 Varehandel på høygir

Før 2020 var utviklingen i varehandelen preget av forholdsvis stabile omsetningsvolum og begrenset prisvekst, blant annet som følge av

hard konkurranse. Det var sesongmessige svingninger i aktiviteten, men ellers var det lite som skilte mellom årene.

Varehandelen har vært en av vinnerne under koronapandemien, siden husholdningene vred konsumet fra tjenester over til varer. I 2017, 2018 og 2019 lå den årlige omsetningsveksten i detaljhandelen i intervallet 1,9 til 2,6 prosent, både for Nord-Norge og hele landet. I løpet av 2020 økte omsetningen i detaljhandelen med 8 prosent i Nord-Norge, mens veksten var 11 prosent for hele landet.

Omsetningsvekst i detaljhandelen sammenlignet med samme periode året før

Nordnorsk detaljhandel gikk godt helt i starten av fjoråret, med en vekst på drøye 4 prosent i januar og februar. Gjennom de to påfølgende månedene under nedstengningen så man et restriktivt og forsiktig handelsmønster i Nord-Norge, med tilnærmet samme omsetning som året før. Til sammenligning var omsetningsveksten i perioden sterkere enn de foregående årene i Norge som helhet.

Forsiktigheten i nord ga seg imidlertid fort, for allerede fra mai var omsetningsveksten oppe på tosifret nivå. Vi fikk mer tid hjemme, startet oppussing, og penger vi ellers ville ha brukt på å spise ute, ble brukt i dagligvarehandelen. Omsetningen i detaljhandelen i juli og august i fjor var på det høyeste nivået som er registrert i Nord-Norge noensinne. Derfra holdt omsetningen seg sterk gjennom hele resten av 2020.

Detaljhandelen startet 2021 med en noe svakere omsetningsvekst enn i samme periode året før. Omsetningsveksten økte igjen betydelig gjennom mars og april, som følge av ny nedstenging. Siden da har gjenåpningen av samfunnet ført til økt tjenestekonsum igjen, på bekostning av varekonsumet. Et eksempel er økt bruk av penger på restaurant i stedet for dagligvarer. Perioden med kraftig vekst i varehandelen var dermed midlertidig, og det ventes mer normal utvikling framover.

Det er viktig å bygge opp sterke regionale handelssenter, som betjener et større omland enn befolkningen i egen kommune. I dag er det 16 kommuner i Nord-Norge som har en slik rolle, og hvor handelsnæringene har svært mange sysselsatte. Selv de to største byene i landsdelen hadde ikke en omsetning som var mer enn 8 prosent høyere enn hva innbyggertallet tilsier.

Omsetningen per innbygger var størst i Sortland, som hadde en handel som var 46 prosent høyere enn hva innbyggertallet i kommunen skulle tilsi. Dette synliggjør den sentrale rollen Sortland har som regionalt handelssenter for omlandskommunene. Hele 80 prosent av kommuner i landsdelen hadde handelslekkasje i 2020. Dette er noe høyere enn landsgjennomsnittet. Størst var handelslekkasjen i Nesseby, hvor detaljhandelen utgjorde bare 20 prosent av hva innbyggertallet tilsier.

Netthandelen økte betydelig i 2020 (39 prosent vekst i Norge sammenlignet med året før) og ligger også an til å ha den sterkeste veksten innenfor handelsnæringene i 2021. Selv om netthandelen fortsatt bare utgjør litt over 10 prosent av handelen, vil den sannsynligvis øke i årene som kommer. Skillet mellom fysisk og nettbasert

handel vil dermed viskes ut, og en del nasjonalt og internasjonalt eide kjeder vil bare opprettholde fysiske butikker som et utstillingsvindu.

Koronapandemien gjorde at aktørene i varehandelen måtte tenke nytt i forhold til markedsføring, tilgjengelighet og distribusjon. Denne kompetansen og erfaringene er det viktig å bygge videre på nå som det er mulig med fysisk handel igjen. Mange kunder har endret sine handelsvaner og mønstre, og varehandelen i landsdelen må tilpasse seg dette.

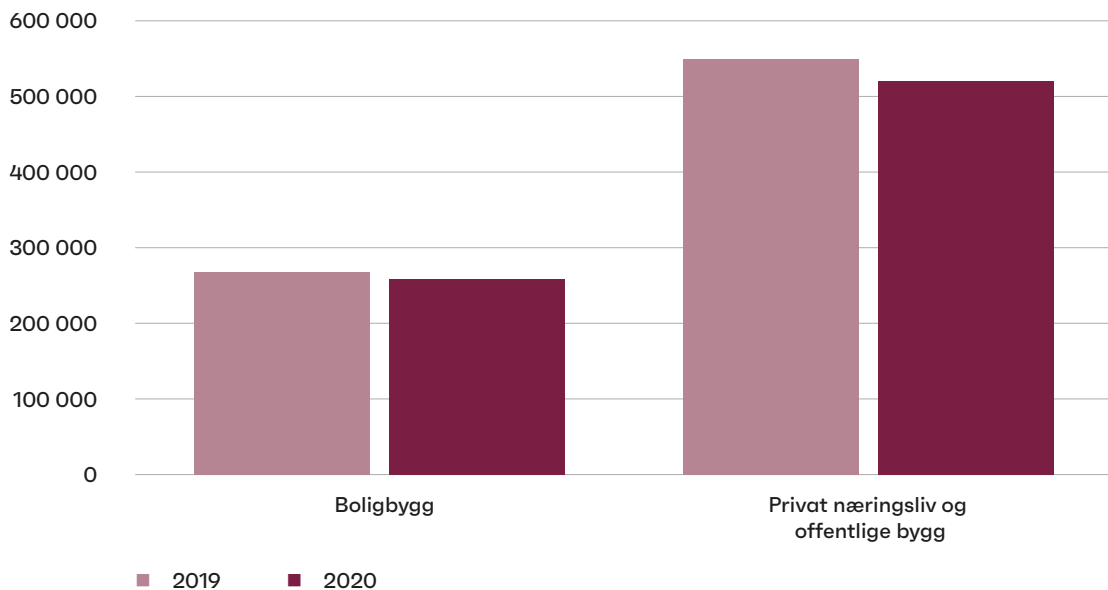
Transporten av varer i forbindelse med all type handel har økt de siste årene, og det er viktig å utvikle effektive og klimavennlige løsninger for transport i en landsdel med store avstander. Dette inkluderer særlig infrastruktur for produksjon og distribusjon av nye og mer miljøvennlige energibærere, som transportselskapene kan benytte.

6.6 Stabil aktivitet i bygg og anlegg

Aktiviteten i bygg- og anleggssektoren ble i stor grad opprettholdt i 2020. Mye arbeid på allerede inngåtte kontrakter ga nok et år med høy kapasitetsutnyttelse. Utsiktene tilsier høyt og stabilt aktivitetsnivå framover.

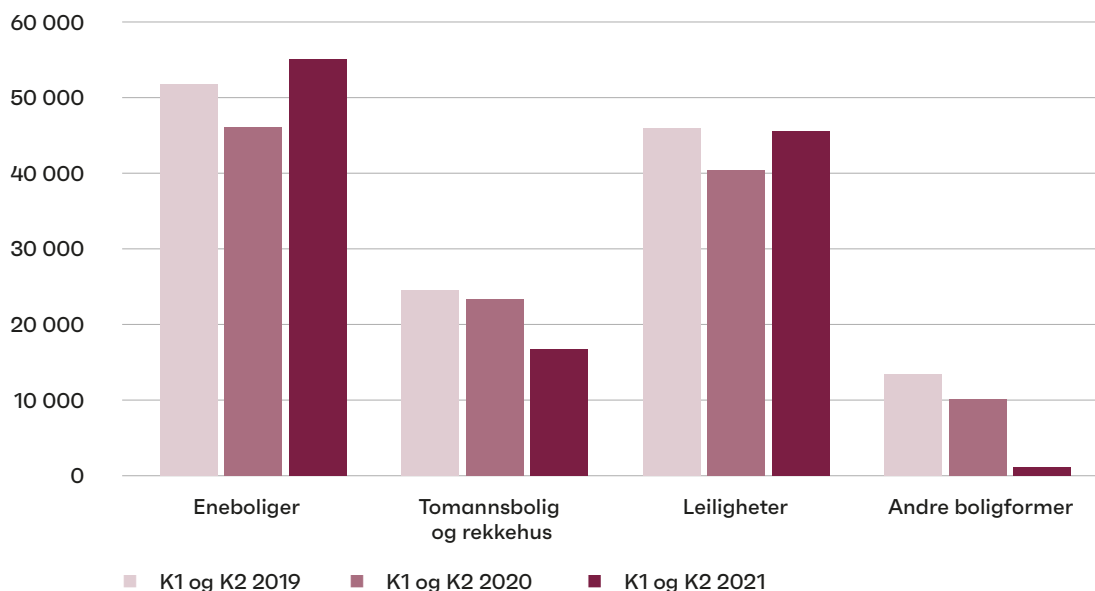
I 2020 ble det igangsatt byggeprosjekter på totalt 780.000 kvadratmeter bruksareal. Året før ble det satt i gang bygging av 820.000 kvadratmeter. Selv om aktiviteten falt noe, var nivået fortsatt høyt. Av det totale bruksarealet utgjorde boligbygg nøyaktig én tredjedel. Det resterende var knyttet til bygg for privat og offentlig næringsliv.

Igangsatte byggeprosjekter (m²)

Sammenlignet med året før falt igangsettingen av nytt bruksareal til bolig i Troms og Finnmark med nærmere 19 prosent i 2020. Reduksjonen kom i all hovedsak for leilighetsbygg i de største byene. Bildet var helt motsatt i Nordland, som økte igangsettingen med 22 prosent, hvor leilighetsbygg sto for en stor del av økningen.

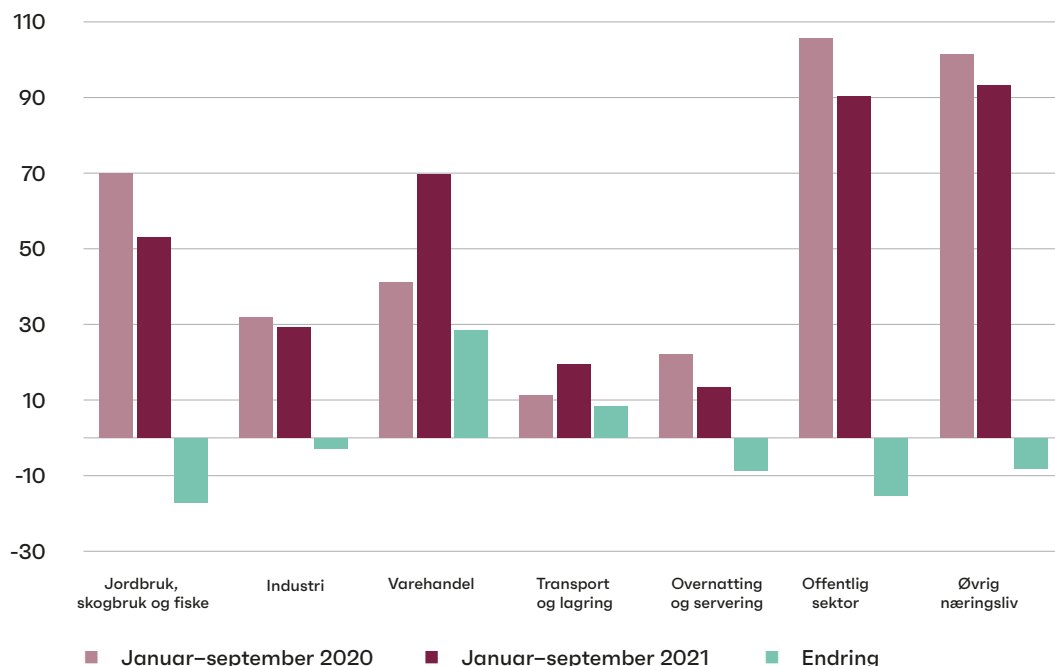
Ved utgangen av september 2021 har det blitt satt i gang bygging av 1.391 boliger på totalt 184.000 kvadratmeter i landsdelen. Tilsvarende periode i 2020 ble det igangsatt 1.631 boliger på totalt 179.000 kvadratmeter. Det viser at selv om antall enheter falt, har gjennomsnittlig boligstørrelse økt. Tall for de to første kvartalene viste at veksten var størst for eneboliger.

Igangsatte boligbygg (m²)

Igangsatt byggeaktivitet i privat og offentlig næringsliv falt noe de ni første månedene av 2021, sammenlignet med året før. Reduksjonen på om lag 15.000 kvadratmeter kom bredt. Det investeres fortsatt mye i produksjonsbygg

for sjømatsektoren, selv om nivået også falt noe her. Offentlig sektor spiller fortsatt en viktig rolle for aktivitetsnivået i bygg og anlegg, men også der faller nivået.

Igangsatt bygging av bruksareal til annet enn bolig (1 000m²)

Enkelte byggeprosjekter har nok blitt utsatt, i påvente av at etterspørselen i enkelte markeder skal ta seg opp igjen. Innenfor overnatting og servering ser man at nivået på igangsettingen er lavt. Andre faktorer som kan spille inn på igangsettningsnivået, kan være kommende rentehevinger og høye byggekostnader.

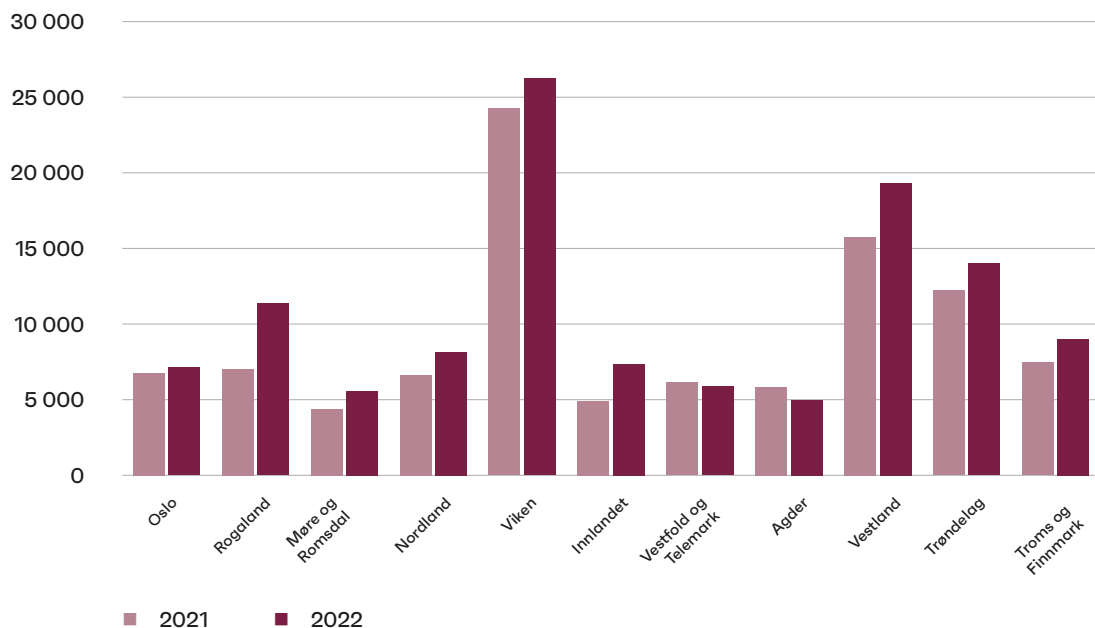
Byggekostnadene for enebolig økte nasjonalt med 14,6 prosent fra august 2020 til august 2021. Mesteparten av denne prisveksten var det materialer som sto for, med 29,8 prosent. Det er særlig prisene på trelast som har økt. Denne prisøkningen skyldes at det har vært en betydelig etterspørsel etter trelast både i Norge og internasjonalt.

I 2020 utgjorde samferdselsinvesteringer 56 prosent av de samlede nasjonale anleggsinvesteringene, og andelen ser ut til å nærme seg

to tredjedeler i 2022. Investeringer i vei utgjør den største andelen av samferdselsinvesteringene. For landsdelen forventes det også mye arbeid på vei og sikring (flom og skred), men også betydelig arbeid på maritim infrastruktur (havner og innseilinger).

Prognosene tilsier at det skal gjennomføres anleggsinvesteringer for 14,1 milliarder kroner i landsdelen i 2021. Dette utgjør nærmere 14 prosent av de nasjonale investeringene. Det er ventet at investeringsnivået vil øke i begge fylkene i 2022. Samtidig var Nord-Norge den landsdelen hvor anleggsentreprenørene var minst tilfredse med oppdragsmengden. I juni oppga 78 prosent at oppdragsmengden var god eller svært god. Til sammenligning var det nasjonale snittet på 87 prosent.

Anleggsinvesteringer i mill. kr

6.7 Energiressurser gir nye industrieventyr i nord

Nord-Norge er en landsdel som produserer, foredler, og eksporterer mye energi. Energikildene består i hovedsak av petroleumsprodukter og vannkraft, men vindkraft har også fått økt betydning de siste årene. Energiressursene legger nå et godt grunnlag for nye utslippsfrie næringer og bidrar dermed til omstillingen mot et lavutslippssamfunn. EUs taksonomi vil være en viktig del av rammeverket for å få realisert disse investeringene.

I denne artikkelen fra fjorårets konjunkturbarometer kan man lese mer om den fornybare kraftproduksjonen i landsdelen og hvordan den legger grunnlag for den kraftforedlende industrien.

Kraftoverskudd og begrenset overføringskapasitet ut av landsdelen gir godt grunnlag for nye og store industrielle satsinger, slik som hydrogen- og batteriproduksjon. Dette er i tråd med ambisjonene i stortingsmeldingen Energi til arbeid – langsiktig verdiskaping fra norske energiressurser.

FREYRs etablering av batteriproduksjon i Mo i Rana når stadig nye milepæler, og børsnoteringen

i New York var en av disse. Nå har selskapet den kapitalen som trengs for å gjennomføre etableringen, og byggingen av pilotfabrikken er i gang. Går alt etter planen, kan produksjonen starte allerede i andre halvår av 2022. I Narvik jobbes det med etablering av en fabrikk for produksjon av hydrogenbaserte brenselceller, med planlagt pilotoppstart høsten 2022.

Dersom energien ikke kan brukes der den produseres, kan den omdannes til en form som gjør det mulig å transportere den. Planene om produksjon av grønn hydrogen i Mosjøen og blå ammoniakk i Finnmark er eksempler på dette. Dette er bare to av veldig mange initiativ. Offentlig sektor har også vært med på å legge til rette for etableringene. Et eksempel på dette er fergestrekningen over Vestfjorden, hvor utlysningen stiller krav om hydrogen som energikilde. Dette vil bli verdens lengste fergestrekning på hydrogen.

En rekke av initiativene og prosjektene har funnet sammen i klyngeinitiativet Energi i Nord. Samarbeidet skal fremme Nord-Norge som en ledende region innenfor energiomstilling. De fire satsingsområdene er hydrogenknutepunkter, grønn luftfart, smarte energisystemer for rurale og isolerte steder og infrastruktur for energiintensiv industri.

Realiseringen av industriprosjektene ovenfor vil medføre et stort rekrutteringsbehov på både kort og lang sikt. Samtidig kan det medføre betydelige behov for oppgradering av infrastruktur i landsdelen, knyttet til energitilgang, havner, digital infrastruktur og veier.

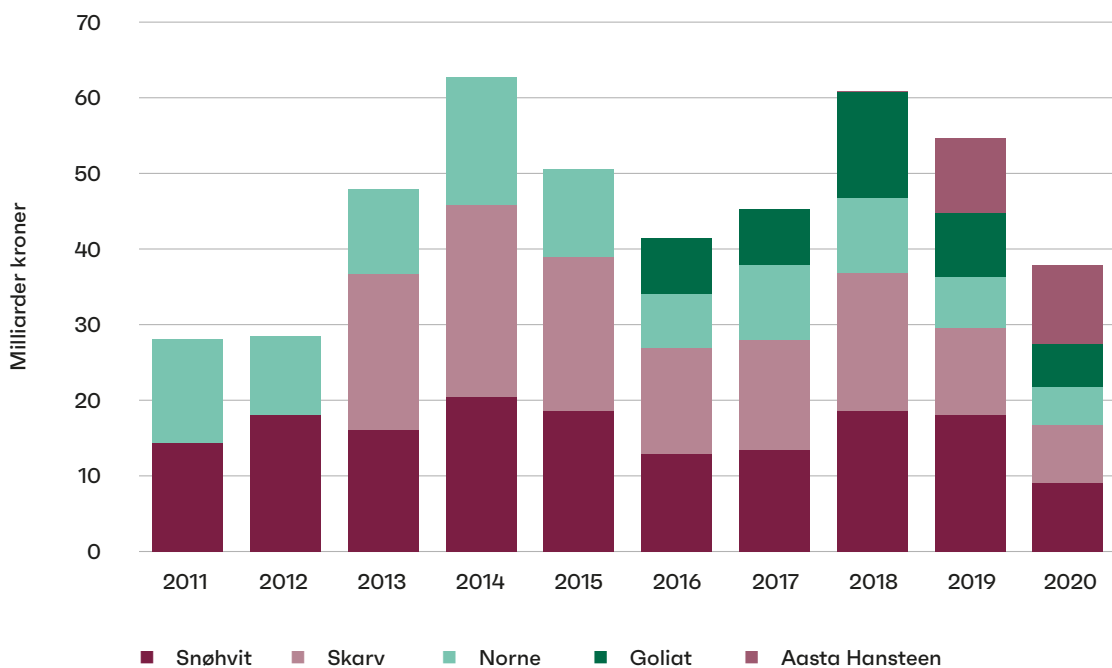
6.8 Petroleumsaktivitetens betydning for Nord-Norge

Petroleumsaktiviteten har pågått i landsdelen helt siden Norne-skipet startet produksjonen i 1997. Siden da har det blitt omsatt olje og gass for

over 700 milliarder kroner (målt i 2020-kroner, beregnet av KPB) fra nordnorske felt. Nesten to tredjedeler av all omsetning har vært knyttet til salg av gass.

I 2020 var omsetningen på 38 milliarder kroner. Dette var betydelig lavere enn i årene forut, og brannen på Melkøya høsten 2020 forklarer mye av reduksjonen. I tillegg har koronapandemien hatt påvirkning på både etterspørsel og priser. Petroleumsaktiviteten vil tilta ytterligere når produksjonsskipet Johan Castberg og Wisting-plattformen settes i drift.

Omsetningsutvikling felt Nord-Norge

Ringvirkningene av petroleumsaktiviteten har vært mest synlig i de tre H-ene: Hammerfest, Helgeland og Harstad. Hammerfest og Helgeland har baseaktivitet som forsyner installasjonene med både utstyr og mannskap. I tillegg finner man en leverandørindustri som bidrar med utstyr, fabrikasjon og en rekke ulike servicetjenester. I Harstad og Hammerfest er det også mange arbeidsplasser hos operatørselskaper. Ringvirkningene av disse installasjonene var 7.600 årsverk, hvorav 1.900 er lokalisert i Nord-Norge.

Totalt ble det levert varer og tjenester for nærmere 3,8 milliarder kroner fra leverandørindustrien i landsdelen i 2020, og dette var noe lavere enn året før. Det var 1.700 årsverk forbundet med disse leveransene.

Leverandørindustrien har bygd opp viktig kompetanse over flere år med arbeid overfor petroleumssektoren. Særlig vektleggingen av HMS, krav til dokumentasjon, sertifisering og digitalisering, samt spesifikk fagkompetanse,

trekkes fram som fortrinn i denne sammenhengen. Denne kompetansen vil være viktig i realiseringen av planlagte industrietableringer basert på andre energiresurser i landsdelen. Levert-rapporten viser at deler av leverandørindustrien tar posisjoner i den grønne omstillingen gjennom utvikling av nye produkter og tjenester.

6.9 Hvor langvarige blir virkningene i reiselivet?

Mens de fleste andre næringer i stor grad opererer som normalt, kjennetegnes fortsatt reiselivet av lavere etterspørsel og aktivitet. Det er tegn til gradvis bedring selv om bestillingene er lavere enn i et ordinært år.

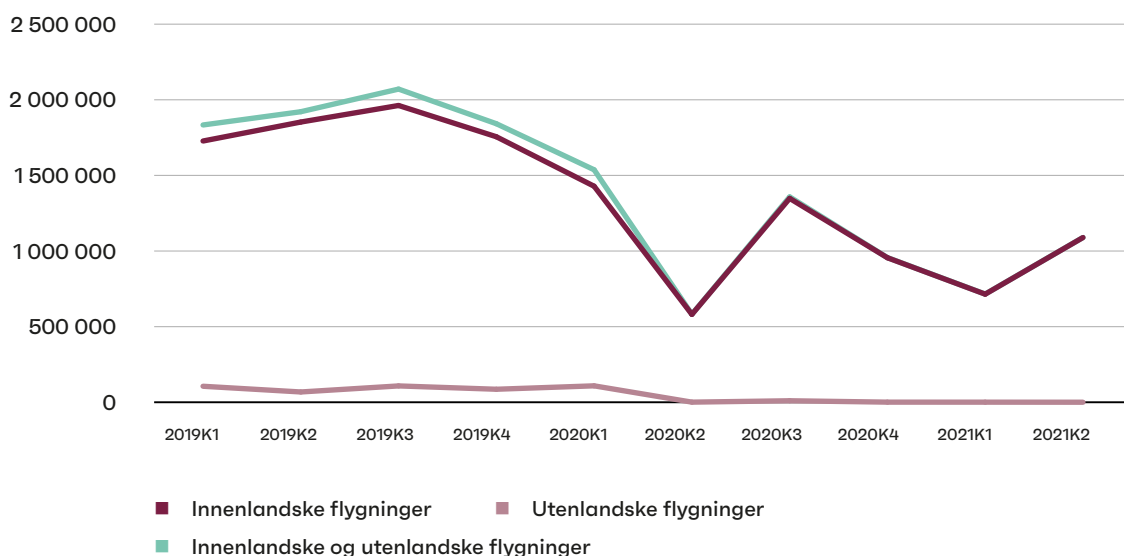
Den innenlandske aktiviteten tok seg gradvis opp gjennom 2021. Vaksinerings, nok et år med

norgesferie og oppheving av innenlandske restriksjoner førte særlig til vekst i private fritidsreiser. Næringslivets reiseaktivitet var lav gjennom første halvår, men forventes å øke gradvis innenfor kurs og konferanse utover høsten.

Mye av kapasiteten i landsdelens reiseliv er bygd opp på utenlandsk etterspørsel, særlig innenfor opplevelser og vinterturisme. Mange mener at det vil ta lang tid før utenlandsturismen er tilbake på samme nivå som før koronapandemien.

Antall passasjerer ved nordnorske lufthavner økte med nærmere 90 prosent i andre kvartal 2021 sammenlignet med tilsvarende periode året før. Selv om reiseaktiviteten er i ferd med å ta seg opp, er den fortsatt langt under nivået i 2019. Dette gjaldt særlig for yrkesreiser, hvor de nasjonale tallene viser halvert reiseaktivitet sammenlignet med tilsvarende periode i 2019.

Passasjerer på nordnorske lufthavner

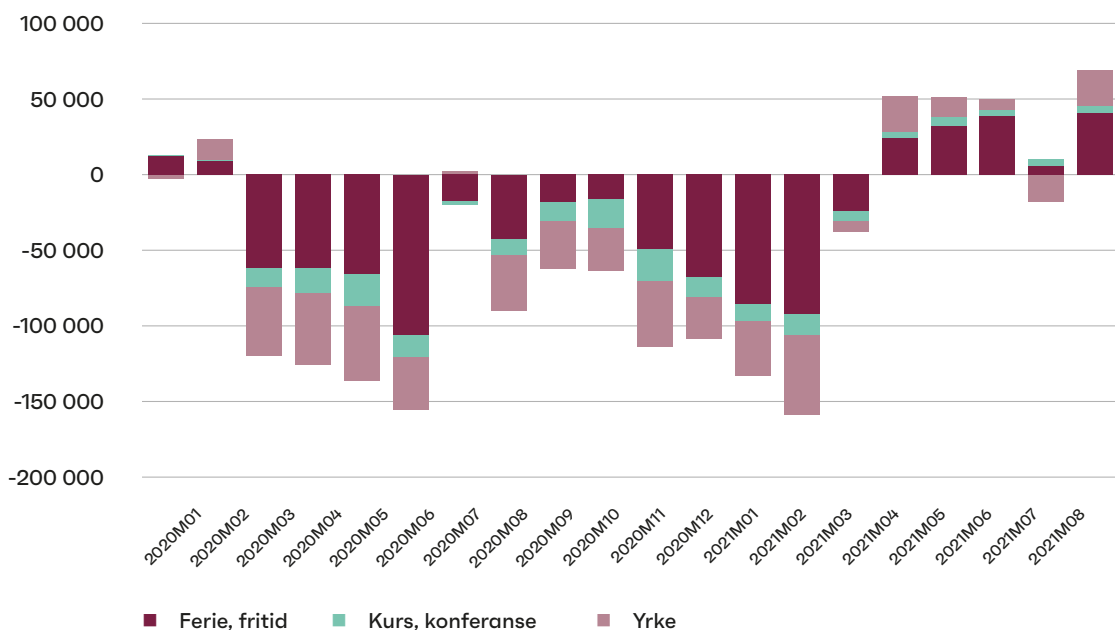
Sammenlignet med året før gikk hotellene i landsdelen glipp av nærmere én million overnattinger i 2020 som følge av koronapandemien. Målt i lønnsinntekt var dette et fall på 620 millioner kroner. En god inngang på året i 2020, samt tilnærmet normal etterspørsel i juli, gjorde at tallene for året som helhet ikke ble verre.

De første månedene av 2021 startet svakt, sammenlignet med tilsvarende periode i 2020. Siden

da økte aktiviteten, og utviklingen i sommermånedene (juni, juli og august) var totalt sett bedre enn i 2020. Antall overnattinger lå likevel 15 prosent under nivået i 2019. Dette var langt bedre enn nasjonalt, som fortsatt var 25 prosent under.

Aktiviteten i kurs- og konferansemarkedet har bedret seg siden våren, men ligger fortsatt langt under nivået i 2019. Hvorvidt erfaringene med mer utstrakt bruk av digitale møter vil føre til

Utvikling i hotellovernattinger i landsdelen, sammenlignet med tilsvarende periode året før

varige endringer i kurs- og konferansemarkedet, er fortsatt uvisst. Det er også usikkert hvordan økt klimabevissthet i befolkningen og næringslivet vil påvirke reiseaktiviteten i årene som kommer.

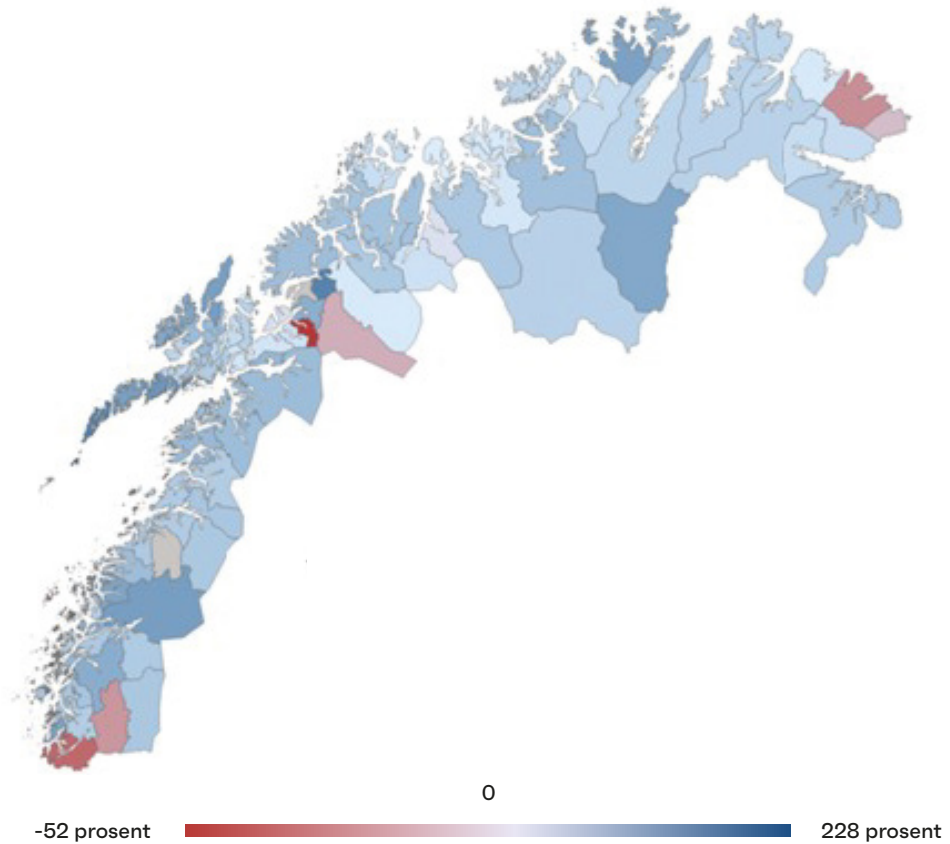
Sett bort fra Hurtigrutens anløp har det bare vært ett cruiseskip i landsdelen i 2021. MS «Artania» med over 1000 fullvaksinerte la til kai i Leknes, Tromsø og Honningsvåg. Dette er for øvrig et skip som tidlig i koronapandemien ble hardt rammet av covid-19 utenfor kysten av Australia. I tillegg til dette skipet har det bare vært et fåtall anløp fra mindre og mer eksklusive ekspedisjonsskip som «World Voyager», «Seadream I» og «Quest». Kontrastene er store til toppåret 2019, hvor det var over 613 anløp.

Summeres antall passasjerer ved alle disse anløpene i 2019, passerte man en halv million.

Tromsø og Honningsvåg var de viktigste havnene, og skip med totalt 150.000 passasjerer om bord anløp disse havnene. Det har vært beregnet at cruiseturistenes forbruk i land ligger på om lag 600 til 700 kroner per dag, og dette betyr at det har vært et betydelig inntektsbortfall i landsdelen.

Tall på turistenes kortbruk viser hvilke kommuner som kom best ut av norgessommeren i år. Hele 69 av kommunene i landsdelen hadde høyere kortbruk fra turister enn i 2019. Det var bare i 9 kommuner at kortbruken falt. I 11 kommuner var kortbruken mer enn doblet sammenlignet med tilsvarende sommermåned i 2019. Veksten var størst i Værøy (228 prosent). Det er samtidig verdt å bemerke at en begrenset omsetningsvekst kan gi store prosentvise utslag i en liten kommune.

Turisters kortbruk sommeren 2021 sammenlignet med 2019

Kommunene med størst vekst befinner seg i stor grad i Nordland fylke. Lange kjøreavstander fra andre deler av landet kan forklare at noe flere kommuner i Troms og Finnmark hadde negativ eller lav vekst i kortbruken fra turister.

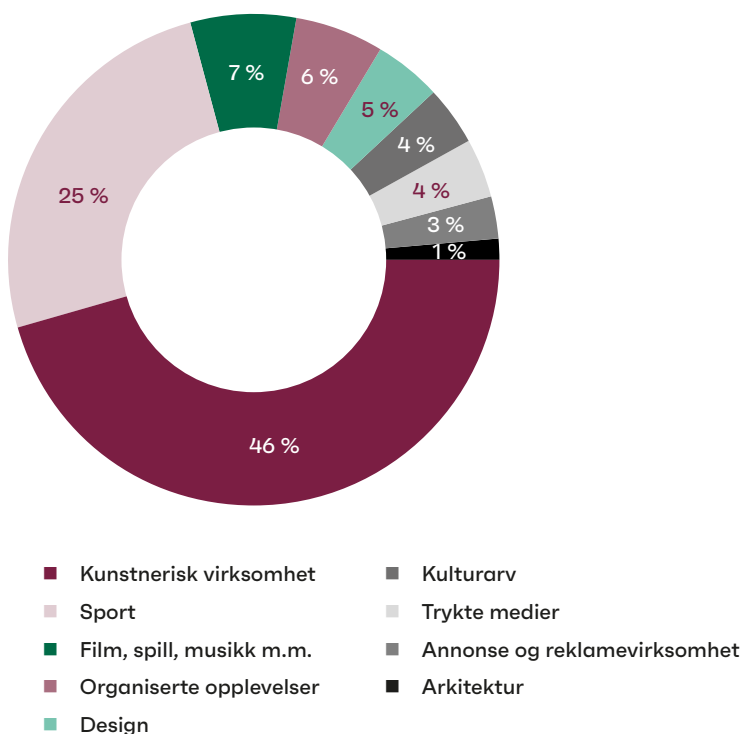
Reiselivsnæringen omfatter også en rekke tjenestetilbydere. Tall fra kompensasjonsordningen viser at mange av dem har hatt et svært stort inntektsbortfall, også i 2021. Dette gjelder blant annet en del selskaper innenfor opplevelsesbasert reiseliv. Svært mange av disse virksomhetene er basert på utenlandske turister, særlig i vinterhalvåret. Det kan ta lang tid før denne etterspørselen er tilbake på tidligere nivåer.

6.10 Kultur­næringene ble hardt rammet

Koronapandemien påvirket ulike deler av kultur­næringene forskjellig, men særlig de næringene som er fysisk avhengig av publikum, ble hardt rammet. En undersøkelse som er gjort på vegne av Kulturrådet, viser at rundt én tredjedel av inntektene til deler av kultur­sektoren falt bort i 2020. Bare reiselivsnæringen har vært hardere rammet.

Kultur­næringene omfatter en rekke ulike næringer som har det til felles at de bidrar til verdiskaping gjennom kulturelle produkter og konsepter.

Andeler virksomheter innenfor kulturnæringen i Nord-Norge (2020)

I Nord-Norge var det 5.221 kunstneriske virksomheter i 2020, noe som gjør at den største andelen kulturvirksomheter inngår i denne kategorien. Det omfatter kunstnere innenfor for eksempel musikk, visuell kunst, litteratur og scenekunst, men også arrangørsteder og tjenesteleverandører – for eksempel bedrifter som sørger for lyd og lys på arrangementene. Nesten 70 prosent av virksomhetene er enkeltpersonsforetak.

I Nordland og Troms og Finnmark deltok mange på et betalt eller ikke-betalt digitalt arrangement de første fire månedene av 2021. Et flertall på landsbasis sier at de også vil benytte seg av digitale tilbud framover. Samtidig har det blitt vanskeligere å tjene penger på digitale arrangement enn på stedbundne arrangement og fysiske produkter.

En studie av Samerådet viser at stengte grenser har fått negative konsekvenser for samiske kunstnere og kulturarbeidere som til daglig krysser grensen. Koronapandemien har dermed vært med på å understreke at samisk kunst og kultur er et grenseoverskridende felt.

Myndighetenes tiltak for å begrense smitte rammet kulturnæringen særlig hardt, siden det

ble forbud mot eller antallsbegrensninger på arrangementer. Gjenåpningen av samfunnet i slutten av september ga en umiddelbar effekt gjennom at næringen kunne planlegge og gjennomføre arrangementer igjen. Optimismen blant mange aktører har økt betydelig, selv om det naturlig nok vil ta tid før aktiviteten er tilbake for fullt.

Samisk kulturnæring

En undersøkelse gjort så tidlig som i 2012 viste at kulturnæringene i de samiske områdene hadde sterkere vekst enn i Nord-Norge og landet ellers. Siden den gang har stadig flere fått øynene opp for samisk kultur, blant annet gjennom at flere samiske kunstnere og artister har gjort seg bemerket. Et godt eksempel er at tre samiske kunstnere skal representere de nordiske landene på den 59. kunstbiennalen i Venezia i 2022. Samarbeidet mellom Sametinget og Tromsø kommune er et annet eksempel på økt satsing på å kommersialisere samisk kultur og produkter, som er stadig mer etterspurt.

kbnn: